

ΝΙΑΟΥΣΤΑ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟ
ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ
ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ
ΝΑΟΥΣΑΣ

Αφιέρωμα στην αμπελουργία και στα κρασιά
της Νάουσας

Πιστοποιητικό γνησιότητας των κρασιών της Νάουσας

Σχέσεις και εξάρτηση της Νάουσας από την
αρχιεπισκοπή Αχρίδας

• • •

«Ο πρόσωπος» Έκθεση έργων του Γιώργη Μπαδόλα

• • •

Η Ημαθία του περιβάλλοντος

Φυλάξτε τα τεύχη της «Νιάουστας»

Παλαιά τεύχη μπορείτε να προμηθευτείτε από τα γραφεία του Συλλόγου

Η «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» στηρίζεται στην αγάπη και το ενδιαφέρον
των συνδρομητών της

Παρακαλούμε να μεριμνήσετε για την ανανέωση
της συνδρομής σας

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

- 1) ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΝΑΟΥΣΗΣ**
- 2) ΜΝΗΜΗ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΤΣΑΜΗ ΚΑΡΑΤΑΣΙΟΥ**

**ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΛΕΙΨΟΥΝ
ΑΠΟ ΚΑΝΕΝΑ ΝΑΟΥΣΑΙ-ΚΟ ΣΠΙΤΙ**

ΜΠΟΡΕΙΤΕ ΝΑ ΤΑ ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΙΤΕ ΑΠΟ ΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

στη Δημοτική Βιβλιοθήκη Νάουσας. Τηλέφωνα 24.102 και 22.575

“ΝΙΑΟΥΣΤΑ”

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ ΝΑΟΥΣΑΣ
-ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΜΙΧΑΗΛ Ο ΛΟΓΙΟΣ-

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ — ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ — ΜΑΡΤΙΟΣ 1996

Έτος 20ο - Τόμος Ι' - Τεύχος 74
Αριθμός ISSN 1106 2118

ΙΔΡΥΤΑΙ:

Σύλλογος Αποφοίτων Νάουσας, Οδυσσεύς Ντινόπουλος †

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:

Ελένη Μητσιαλα - Ζεγκίνη, Λευκή Σαμαρά
Χρήστος Μπαταντζής, Αλέξανδρος Οικονόμου

ΓΡΑΦΕΙΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ:

Δημοτική Βιβλιοθήκη Νάουσας
Διον. Σολωμού 3. Τ.Κ. 59200 ΝΑΟΥΣΑ
Τηλ. 0332/24.102 & 22.575

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ ΒΕΡΟΙΑΣ

Γιάννης Καρατσιώλης - Γεωπόνος τηλ. 60.331

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ

Από το Αρχείο της «Φωνής της Ναούσης»
Το πιστοποιητικό γνησιότητας των κρασιών της Νάουσας
που χορηγούσε η Ελληνική Κοινότητα της Νάουσας, ένα-
ντι «τέλους» υπέρ των σχολείων.

ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ - ΕΚΤΥΠΩΣΗ:

Τυπογραφείο Αντώνη Γ. Μαυρογένη
Αντων. Καμάρα 3 — Θεσσαλονίκη
Τηλέφωνα 260.140 & 261.747 - FAX 261747

Περιεχόμενα

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ: Ποιά είναι η
Φιλόπρωτος Αδελφότης Ναούσης

σελ.
4

★ Ιστορικά — Λαογραφικά

ΓΙΩΡΓΟΥ ΤΟΥΣΙΜΗ: Σχέσεις και εξάρτηση της

5

Νάουσας από την Αρχιεπισκοπή Αχρίδος

ΓΙΩΡΓΟΥ ΤΟΥΣΙΜΗ: Αρχείο του Μακεδονικού

9

Αγώνα περιοχής Ναούσης

ΘΩΜΑ ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗ: Το χελιδόνισμα της αρχαίας

14

Ρόδου και τα κόλλιντα της Νάουσας

ΣΩΤΗΡΗ ΚΙΣΣΑΤ: Ο Θεόφιλος Καμπανίας

18

και οι απαρχές της Σχολής Ζωγραφικής

της Κουλακιάς

ΣΤΕΛΙΟΥ ΚΩΦΑΞΙΔΗ: Τα τραγούδια του Ρουμ-

20

πλουκίου και οι χοροί της Ημαθίας

ΝΙΚΟΥ ΣΠΑΡΤΣΗ: Τα παραδοσιακά τραγούδια

21

στη Νιάουστα

★ Αφιέρωμα στην αμπελουργία

και στα κρασιά της Νάουσας

ΛΕΥΚΗΣ ΣΑΜΑΡΑ: Ιστορικά στοιχεία

25

ΕΛΕΝΗΣ ΜΗΤΣΙΑΛΑ — ΖΕΓΚΙΝΗ: Η αμπελοκαλ-

λιέργεια στη Νάουσα

26

ΚΩΣΤΑ ΔΑΛΑΜΑΡΑ: Η αμπελοκαλλιέργεια και το

κρασί στην προπολεμική Νάουσα

27

ΓΙΑΝΝΗ ΜΠΟΥΤΑΡΗ: «Τα κρασιά της Νάουσας»

Χθές — σήμερα — Αύριο

30

★ Λογοτεχνικά — Πολιτιστικά

ΕΛΕΝΗΣ — ΜΗΤΣΙΑΛΑ ΖΕΓΚΙΝΗ: Πώς είδε την

32

προπολεμική Νάουσα ο Ι.Μ. Παναγιωτόπουλος

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ: «Ο Πρόσωπος»

35

Έκθεση έργων του Γιώργη Μπαδόλα

ΝΑΝΑΣ ΞΑΝΘΙΔΟΥ — ΣΙΑΤΡΗ: Οδυσσεύς Ελύτης

37

ΚΙΚΗΣ Χ'ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ: Ποιήματα

38

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ: Πολιτιστικό Κέντρο

Νάουσας

39

ΛΕΥΚΗΣ ΣΑΜΑΡΑ: «Επτά επί Θήβας»

42

★ Γεωργικά — Περιβαλλοντικά

ΚΩΝ/ΝΟΥ ΤΣΙΠΟΥΡΙΔΗ: Διεθνής συνάντηση για

44

την χλώρωση οιδήρου στα οπωροφόρα

ΓΙΩΡΓΟΥ ΜΠΑΡΜΠΑΡΟΥΣΗ: Η Ημαθία του

περιβάλλοντος

47

Αγαπητοί φίλοι,

► Το 74ο τεύχος του περιοδικού μας βγήκε με την χορηγία της Φιλοπτώχου Αδελφότητας Ναούσης η οποία στις 17.1.1996 βράβευσε το περιοδικό μας και την Π.Ε.Ν. «Αναστάσιος Μιχαήλ ο Λόγιος» για την προσφορά τους στην πόλη της Νάουσας.

► Λένε πως στον τόπο του κανείς δεν γίνεται προφήτης. Αυτό όμως δεν ισχύει για την Νάουσα και τους Ναουσαίους.

► Η Φιλόπρωτος Αδελφότης Ναούσης με το βραβείο που μας απένειμε και με την απόφασή της να ενισχύει κάθε χρόνο οικονομικά την έκδοση της ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ μας έκανε λίγο προφήτες. Η τιμή είναι πολύ μεγάλη και μας κάνει να νοιώθουμε ακόμα πιο υπεύθυνοι απέναντί σας.

► Υποσχόμαστε όλοι εμείς της «ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ» να φανούμε αντάξιοι αυτής της διακρίσης και κάθε φορά να προσπαθούμε το περιοδικό μας να γίνεται όσο το δυνατόν καλύτερο πάντα με την συμπαράστασή σας.

Η Συντακτική Επιτροπή

Το Διοικητικό Συμβούλιο της Πολιτ. Εταιρείας Νάουσας «Αναστάσιος Μιχαήλ ο Λόγιος»

ΛΕΥΚΗ ΣΑΜΑΡΑ, Πρόεδρος
ΘΩΜΑΣ ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ, Αντιπρόεδρος
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, Γραμματέας
ΒΑΓΓΕΛΙΤΣΑ ΔΕΛΗΧΡΗΣΤΟΥ, Ταμίας
ΕΛΕΝΗ ΜΗΤΣΙΑΛΑ - ΖΕΓΚΙΝΗ, μέλος
ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΡΑΤΣΙΩΛΗΣ, μέλος
ΧΡΗΣΤΟΣ ΜΠΑΤΑΝΤΖΗΣ, μέλος

Διακίνηση περιοδικών
Εμβάσματα — Συνδρομές
ΛΟΓΙΣΤΙΚΟ ΓΡΑΦΕΙΟ
ΒΑΓΓΕΛΙΤΣΑΣ ΔΕΛΗΧΡΗΣΤΟΥ
Παναγούλη 14 Τηλ. (0332) 25.278
δίπλα στο Ταχυδρομείο

Τιμή τεύχους δρχ. 750
Ετήσια συνδρομή ιδιωτών 3.000
Δήμοι, Κοινότητες, Συν)μοί 5.000
Εξωτερικού δολ. 40

Ποιά είναι η Φιλόπτωχος Αδελφότης Ναούσης

Το «Σωματείο «Φιλόπτωχος Αδελφότης Ναούσης» ιδρύθηκε το 1887 και έχει 109 χρόνια δράσης και διαρκούς παρουσίας στην Κοινωνία της Νάουσας.

Πρωτοστάτης και ιδρυτής υπήρξε ο αείμνηστος Δημήτριος Λόγγος ο οποίος δώρησε στο σωματείο οικόπεδο 2.500 τ.μ. έκτισε την εκκλησία της Υπαπαντής καθώς και δύο σπίτια και μερικά κελιά για την στέγαση αναξιοπαθούντων και διετέλεσε χρόνια πρόεδρος της Φιλοπτώχου Αδελφότητας.

Οι Ναουσαίοι πάντα αναγνώριζαν την προσφορά του σωματείου στην πόλη και το 1900 οι μετανάστες Ναουσαίοι της Αμερικής με τα πρώτα τους χρήματα, έφτιαξαν το καμπαναριό της Υπαπαντής.

Ο σκοπός της ίδρυσης του Σωματείου στα δύσκολα χρόνια της Τουρκοκρατίας, ήταν εκτός από την βοήθεια προς τους ενδεείς και τους ασθενείς και η στήριξη της εθνικής συνείδησης και του ηθικού των υποδούλων Ελ-

λήνων.

Το σωματείο στην προσπάθειά του να συμπαρασταθεί με κάθε τρόπο στους έχοντες ανάγκη λειτούργησε εκτός από φαρμακείο και νοσοκομείο.

Στον Μακεδονικό Αγώνα μεγάλη ήταν επίσης η προσφορά της Αδελφότητας σε ασθενείς και τραυματίες. Μετά την απελευθέρωση μέχρι σήμερα το σωματείο «Φιλόπτωχος Αδελφότης Ναούσης» δεν σταμάτησε ποτέ να βοηθεί και να είναι στο πλευρό των κοινωνικά αδυνάτων καθώς και όλων των Ναουσαίων.

Το Διοικητικό Συμβούλιο του Συλλόγου

Βαρβαρέσος Γρηγόρης, πρόεδρος
Γεωργιάδης Πέτρος, Αντιπρόεδρος
Τζέκου Ανίκα, Γεν. Γραμματέας
Τόλκα Τζένη, ταμίας
Μπίλης Γιάννης, Σύμβουλος
Μπόσκος Αριστοτέλης, Σύμβουλος
Τσίλης Άγγελος, Σύμβουλος

Ευχαριστήριο

★ Η «Πολιτιστική Εταιρεία Ναούσης» Αναστάσιος Μιχαήλ ο Λόγιος, ευχαριστεί την Φιλόπτωχο Αδελφότητα Ναούσης που ξράβευσε τον σύλλογο για την προσφορά του στην Νάουσα και για την οικονομική ενίσχυση των 300.000 δραχ. προς το περιοδικό ΝΙΑΟΥΣΤΑ

Σχέσεις και εξάρτηση της Νάουσας από την Αρχιεπισκοπή Αχρίδος

Από ιστορικο - εκκλησιαστικής απόψεως, είναι γνωστό ότι ο γεωγραφικός χώρος της περιοχής Ναούσης, μεταξύ του ΙΧου και του XIV αιώνα ταυτίζεται με την επισκοπή Δρουγουβιτίας και εμφανίζεται, σύμφωνα με τα Τακτικά - Notitiae της Εκκλησίας, ως γ' κατά την εκκλησιαστική τάξη επισκοπή της Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης¹.

Όσον αφορά την επισκοπική έδρα, κατά την επικρατέστερη άποψη, η οποία ενισχύεται και τοπωνυμικά, μπορούμε να πούμε ότι αυτή υπήρξε το σημερινό χωριό της περιοχής Ναούσης Επισκοπή².

Η ύπαρξη της επισκοπής Δρουγουβιτίας ή Δραγοβιτίας, επισημαίνεται στα Τακτικά - Notitiae της Εκκλησίας μεταξύ του ΙΧ και των μέσων του XIV αιώνα. Επειδή, δε, σε μεταγενέστερα εκκλησιαστικά Τακτικά - Notitiae δεν υπάρχουν σχετικές αναφορές εις την υπόψη επισκοπή, μπορούμε να πούμε ότι για άγνωστους ιστορικούς και εκκλησιαστικούς λόγους η επισκοπή καταργήθηκε και υπήχθηκε ή αφομοιώθηκε από τας ομόρους Μητροπόλεις.

Όσον αφορά αυτήν καθ' εαυτήν την πόλη Νάουσα, ο εκκλησιαστικός της βίος, φυσικά, αρχίζει από την εποχή της κατά περιεργον τρόπον, όπως αναφέρει τοπική παράδοση, ιδρύσεώς της από τον Γαζή Εβρενό³. Δηλαδή ιδρύθηκε κατά την αρχή της Τουρκοκρατίας και σε περίοδο που ήδη έχουν εκλείψει από τα Τακτικά - Notitiae της Εκκλησίας αναφορές στην επισκοπή Δρουγουβιτίας.

Δεν είναι δυνατόν να πούμε με

απόλυτη βεβαιότητα ότι η Νάουσα από την αρχή του εκκλησιαστικού της βίου ανήκε εις την Μητρόπολη Βεροίας. Την ένσταση αυτή ενισχύ-

Του Γιώργου Τουσίμη

ει το γεγονός ότι επί σειρά αιώνων στον μητροπολιτικό τίτλο Βεροίας, δεν υπήρχε αναφορά στην Νάουσα, όπως δεν υπήρχε και στον τίτλο άλλων ομόρων μητροπόλεων. Μετριάζεται, όμως, ή καταρρίπτεται η ένσταση από το γεγονός της άμεσης γειτνιάσεώς της με την μητροπολιτική έδρα Βεροίας, η οποία, βάσει των κανόνων της εκκλησίας, νομιμοποιεί την εξάρτησή της. Πάντως, η πρώτη γραπτή ένδειξη και αναφορά «Βεροίας και Ναούσης», προέρχεται από το έτος 1727. Σύμφωνα με «γράμμα ειδήσεως» του έτους αυτού επισημαίνεται ότι «αρχιεπίσκοπος των εν Εφέσω εστίν ο από Βεροίας και Ναούσης εις Έφεσον μετατεθείς Ιωακείμ», ενώ, λίγα χρόνια πριν, σε σιγίλιον του έτους 1718 αναφέρεται μόνον «Βεροίας Μακάριος»⁴.

Παρόλα ταύτα, προ της εποχής αυτής, επί αρχιερατείας του Μητροπολίτου Γρεβενών και μετέπειτα Αρχιεπισκόπου Αχρίδος Θεοφάνη (1676), όπως θα δούμε παρακάτω, βεβαιώνεται απόλυτα ότι η Νάουσα υπήγετο στην δικαιοδοσία του Μητροπολίτου Βεροίας.

Κατά την περίοδο που επακολούθησε μετά την κατάργηση της επισκοπής Δρουγουβιτίας, κατά την οποία, όπως προαναφέραμε, επί 3 ή 4 αιώνες δεν έχουμε εκκλησιαστική

αναφορά στην Νάουσα, φαίνεται ότι η πόλις είχε κατά διαστήματα εκκλησιαστική κοινωνία και εξάρτηση από την Αρχιεπισκοπή Αχρίδος. Αυτήν ακριβώς την πτυχή του εκκλησιαστικού βίου της Ναούσης θα ερευνήσουμε σήμερα.

Σύμφωνα με αναμφισβήτητες αρχαικές πληροφορίες, οι σχέσεις μεταξύ Αχρίδος και Ναούσης, αναπτύχθηκαν κυρίως χάρις στην καταγωγή από τη Νάουσα δυο αχριδινών Αρχιεπισκόπων: του Αρχιεπισκόπου Θεοφάνη (1676) και του Αρχιεπισκόπου Φιλοθέου (1714 - 1718).

Χαρακτηριστικό της αρχιεπισκοπείας του Ναουσαίου Αρχιεπισκόπου Θεοφάνη είναι ότι κατά την αρχιεπισκοπεία του, παρά τους εκκλησιαστικούς κανόνες, απέσπασε την γενέτειρά του Νάουσα από την Μητρόπολη Βεροίας και την υπήγαγε στην Αρχιεπισκοπή Αχρίδος. Συνεπώς, επί ένα χρονικό διάστημα, η Νάουσα διευκμαίνεται εκκλησιαστικώς μεταξύ Μητροπόλεως Βεροίας και Αρχιεπισκοπής Αχρίδος.

Φαίνεται ότι η υπαγωγή της Νάουσας στην Αρχιεπισκοπή Αχρίδος κατά την αρχιερατεία του Θεοφάνη δεν ήταν μόνο προσωπική του σφετεριστική διάθεση. Ήταν επιθυμία και αίτημα και ορισμένης μερίδας Ναουσαίων συμπατριωτών του, προφανώς δυσαρεστημένων από τον οικείο μητροπολίτη Βεροίας. Προφανώς την δυσαρέσκεια αυτή εκμεταλλευόμενος ο Θεοφάνης, προέβη, παρά τους εκκλησιαστικούς κανόνες και την εκκλησιαστική τάξη στον εκκλησιαστικό σφετερισμό της⁵.

Αυτή η ιστορική πραγματικότητα προκύπτει από το κείμενο της ομολογίας του διαδόχου του Θεοφάνη Μελετίου, επί τῇ αναδείξει του εἰς Αρχιεπίσκοπον Αχρίδος. Ο Μελετίος, ομολογῶν ὅτι θα τηρήσει ἀπαρεγγλितῶς τοὺς κανόνες καὶ τὴν τάξη τῆς ἐκκλησίας, μεταξύ των ἄλλων ὑπόσχεται: «...ὡσάντως ἀπέχων με καὶ τῆς χώρας Ναούσης ομολογουμένως ὑπάρχειν τῆς Μητροπόλεως Βεροίας καὶ μὴ ἀντιποιέσθαι αὐτῇ ἀμετόχως, ὥς τινες τῶν πρὸ ἐμοῦ φιλοταράχως κατ' αὐτῆς ἐκινήθησαν, μηδ' ὁλῶς ἀποδέχεσθαι τοὺς ἀποκλίνοντας ἐξ αὐτῆς τὸν ἰδίον ἀρχιερέως καὶ μεταπέμπεσθαι δῆθεν ἡμᾶς φαινομένους, ἀλλὰ παραινέειν αὐτοὺς καθυποτάσσασθαι τῷ ἰδίῳ ἀρχιερεὶ καὶ εἰρηνεύειν»⁶.

Απὸ τὴν παραπάνω ὑπόμνηση ἀβίαστα προκύπτει τὸ συμπέρασμα ὅτι πράγματι ἐπῆρξε καὶ ἐκ μέρους τῶν κατοίκων ἐπιθυμητὴ ἡ ὑπαγωγή τῆς πατρίδας τῶν εἰς τὴν Αρχιεπισκοπὴν Αχρίδος, εἴτε παρασύρθηκαν ἀπὸ τὸν Θεοφάνη, εἴτε ἐπειδὴ ἦταν δυσαρεστημένοι ἀπὸ τὸν οἰκεῖο Μητροπολίτη Βεροίας. Ἐπιπλέον δὲ προκύπτει καὶ τὸ δεύτερο συμπέρασμα ὅτι ἡ Νάουσα εἶχε «ἴδιον ἀρχιερέα», ἀναμφισβήτητα τὸν Μητροπολίτη Βεροίας, χωρὶς, σημειωτέον, νὰ ἀναφέρεται στὸν τίτλο του⁷.

Φαίνεται ὅτι αὐτὴ ἡ ἀντικανονικὴ ἐκκλησιαστικὴ κατάσταση εἶχε παγιωθεῖ. Διότι σὲ μεταγενέστερη ἐποχὴ καὶ συγκεκριμένα σὲ γράμμα του Αρχιεπισκόπου Αχριδῶν Ἰγνατίου, τὸν ἔτους 1703, πρὸς τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Γαβριήλ, ἀπαντῶνται καταγγελίαι τοῦ Ἰγνατίου κατὰ Μητροπολιτῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου, οἱ ὁποῖοι εἶχαν ἀρπάσει καὶ σφετερισθεῖ χωρίᾳ ἐπισκοπῶν τῆς Αχρίδος. Μεταξὺ τῶν ἄλλων, ἀναφέρεται ὅτι καὶ ὁ Βεροίας ἤρπασε ἀπὸ τὴν Αρχιεπισκοπὴν Αχρίδος τὴν Νάουσα.

Ἀπλῶς, ἐνῶ ἡ Νάουσα, μετὰ τὴν

καθαίρεση τοῦ Θεοφάνη, εἶχε περιέλθει στὸν πρότερον κανονικὸ κυρίαρχο Μητροπολίτη Βεροίας, ἡ Αρχιεπισκοπὴ Αχρίδος ἐξακολουθοῦσε νὰ προβάλλει ἐκκλησιαστικὰ δικαιώματα ἐπ' αὐτῆς καὶ μάλιστα νὰ καταγγέλλει τὸν Μητροπολίτη Βεροίας ὡς σφετεριστὴ τῆς Ναούσης.

✱

Ὁ Θεοφάνης⁸ εἰσεπῆδησε στὴν Αρχιεπισκοπὴν Αχρίδος ἀπὸ ξένο κλίμα ὡς ἀπλὸς ιερομόναχος, προερχόμενος ἀπὸ τὴ Νάουσα καὶ κατὰ πάσαν πιθανότητα καταγόμενος ἀπὸ αὐτήν, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴν μεγάλη ἐπιρροή τοῦ πάνω στους ἰσχυροὺς τῆς πόλεως. Κατ' ἀρχὰς ἐπέφερε μεγάλη ἐκκλησιαστικὴ ἀναταραχὴ στὴν ἐπισκοπὴν Γρεβενῶν. Χωρὶς νόμιμη καὶ κανονικὴ χειροτονία, ὄντας ἀπλὸς ιερομόναχος, κατὰλαμβάνει τὸν θρόνον τῶν Γρεβενῶν καὶ, παρὰ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κανόνες, ἀνεῖ ἀρχιερατικὴν χειροτονία εἰς ἐξασκεῖ ἐπισκοπικὰ καθήκοντα. Τελικὰ, νομιμοποιεῖται ὡς ἐπίσκοπος Γρεβενῶν με χειροτονία ἀπὸ τὸν, σύμφωνα με συνοδικὸ ἐγγράφον, «κοῖνον τὰς φρένας καὶ ἐκκλησιαστικῆς ἐμπειρίας ἀπειρον Αρχιεπίσκοπον Αχρίδος Ἰγνατίου»⁹.

Τὴν ἐν λόγω ἐπισκοπὴν σφετερίσθηκε μετὰ τὸ 1671. Διότι κατὰ τὸ συγκεκριμένο ἔτος ἀναφέρεται ἓνας ἄλλος ἐπίσκοπος ὡς Γρεβενῶν, ὁ Γρηγόριος. Παρέμεινε δὲ στὰ Γρεβενὰ μέχρι τὸ 1676.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους αὐτοῦ εγκαταλείπει τὰ Γρεβενὰ καὶ μεταβαίνει στὴν Ἀνδριανούπολη. Ἐκεῖ κατορθώνει διὰ δωροδοκιῶν (δεκασμοῦ) τῶν κρατούντων ὀθωμανῶν νὰ καταλάβει παρανόμως, χωρὶς κανονικὴ συνοδικὴ ἐκλογή, τὸν ἀρχιεπισκοπικὸν θρόνον Αχρίδος καὶ ἐπιπλέον, παραβιάζοντας τὰ ὅρια δικαιοδοσίας τοῦ Οἰκ. θρόνου, νὰ ἀποσπάσει τὴ Νάουσα ἀπὸ τὴν Μητροπολὶν Βεροίας καὶ νὰ τὴν ὑπάγαγει στὴν Αρχιεπισκοπὴν Αχρίδος. Δὲν παρέ-

μεινε ἐπὶ πολὺ «ἐπιβάτης τοῦ θρόνου τῆς ἀρχιεπισκοπῆς». Ὁ Μητροπολίτης Καστοριάς Διονύσιος καὶ ἄλλοι Καστοριεῖς ἄρχοντες, προσέφυγαν στὸν Οἰκουμενικὸν θρόνον καὶ, λόγω τῆς σοβαρότητος τοῦ ζητήματος, ζήτησαν ἀπὸ τὸν Πατριάρχην Διονύσιον, σύγκληση ὑπερτελοῦς συνόδου διὰ τὴν καθαίρεσίν του.

Σύμφωνα με πατριαρχικὴ συνοδικὴ πράξη, καταστρωμένη στὸν Κώδικα τῆς μητροπόλεως Καστοριάς, τὰ κανονικὰ παραπτώματα ποὺ προκάλεσαν τὴν καθαίρεσίν του εἶναι τὰ παρακάτω: τὰ ὁποῖα αξίζει νὰ ἀναφέρουμε διότι συνοψίζουν ὁλόκληρο τὸν παράνομο καὶ ἀντικανονιστικὸν τοῦ βίου. α) ὅτι ιερομόναχος ὢν κατέλαβε τὸν θρόνον τοῦ Γρεβενῶν καὶ μὴ χειροτονηθεὶς ἐξήσκει καθήκοντα ἐπισκόπου.

β) ὅτι ἐξαπατήσας τὸν Αχριδῶν Ἰγνατίον ἄνδρα κοῦφον τὰς φρένας καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐμπειρίας ἄγνωστον, χειροτονήθη παρ' αὐτοῦ παρανόμως. γ) ὅτι ἐνῶ οἱ Μητροπολίται τοῦ κλήματος ἐξελέξαντο ἕτερον ἀρχιεπίσκοπον, οὗτος (ὁ Θεοφάνης) μεταβὰς εἰς Ἀνδριανούπολιν κατέλαβε διὰ τῶν κρατούντων τὴν ἀρχιεπισκοπὴν, πρὸς δὲ ὅτι ἅμα ἦν ἐπίσκοπος μοιχὸς, κλέπτης καὶ καταπατήσας τὰ ὅρια τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου, καθήρπασε τὴν ἐν τῇ επαρχίᾳ Βεροίας Νάουσαν, καθήρπασε αὐτὸν τοῦ ἀξιώματος τῆς ἀρχιερωσύνης καὶ ιεροσύνης, ἀπλὸν μοναχὸν Θεοφάνην ἀνακηρύξας. Ἡ καθαίρεσις ἐγένετο ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐν μηνὶ Σεπτεμβρίου ἰνδικτιῶνος (1) ε. 1676 ἐπὶ πατριάρχῳ Διονυσίῳ.

Ἔτσι, ὑπερτελῆς σύνοδος τοῦ ἔτους 1676, ἀποτελουμένη ἀπὸ 3 Πατριάρχες, τὸν Κωνσταντινουπόλεως Διονύσιον, τὸν Ἱεροσολύμων Δοσίθεον καὶ τὸν Ἀντιοχείας Νεόφυτον, ἀπὸ 23 Μητροπολιτῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου καὶ ἀπὸ 7 ἐπισκόπων τοῦ κλήματος τῆς Αχρίδος, διὰ τὰ

παραπάνω παραπτώματα καθήρεσαν πίσης σε συνοδική πράξη απαντάται τον κακόδιον αυτόν Αρχιεπίσκοπο και τον ανακήρυξαν απλόν μοναχόν⁹.

Έτσι τελειώνει η αντικανονική και παράνομη αρχιερατεία του Θεοφάνη, ο οποίος έμεινε στα χρονικά της Μητροπόλεως Γρεβενών και της Αρχιεπισκοπής Αχρίδος ως κακο-Θεοφάνης.

Στο υποσχετικό γράμμα της εκλογής του που έδωσε ο διάδοχός του Μελέτιος προς την Αχριδινή Σύνοδο απεικονίζεται πλήρως το εκκλησιαστικό πορτραίτο του Θεοφάνη και ανιχνεύονται οι αντικανονικές και αξιόποινες πράξεις του, τις οποίες ο Μελέτιος υπόσχεται ότι δεν θα επαναλάβει ο ίδιος. Επίσης, υπόσχεται, σχετικά με το τρέχον θέμα μας, ότι «τα του Οικουμενικού Θρόνου προνόμια τηρείν δια παντός απαρεγκλείρητα».

Από τις καταγγελίες του Αχιεπισκόπου Ιγνατίου, που προαναφέραμε, φαίνεται ότι πράγματι τότε η Νάουσα περιήλθε στην δικαιοδοσία του κανονικού Μητροπολίτου Βεροίας, αλλά η Αρχιεπισκοπή Αχρίδος δεν έπαυσε να την διεκδικεί

Λίγα χρόνια αργότερα, στον Αρχιεπισκοπικό Θρόνο Αχρίδος, ανέρχεται ένας άλλος Ναουσαίος ιερομόναχος, ο Φιλόθεος¹⁰.

Ο Ναουσαίος ιερομόναχος Φιλόθεος εξελέγη την 16η Ιουλίου 1714 Αρχιεπίσκοπος Αχρίδος από κανονική σύνοδο της Αρχιεπισκοπής.

Όσον αφορά την ναουσαϊκή καταγωγή του Φιλόθεου, αυτή επισημαίνεται σε πράξεις του Κώδικα της Αρχιεπισκοπής. Σε περιθώρια του συγκεκριμένου Κώδικα αναγράφεται ότι, «ο εκ Ναούσης Φιλόθεος έκαμε εις το μιρί προσθήκη 400 γρόσια επιπλέον. Δηλαδή, κατέβαλε άλλα 400 γρόσια επιπλέον του κανονικού εις το τουρκικό δημόσιο, με σκοπό, βέβαια, να αποκτήσει την εύνοια των οθωμανικών αρχών¹¹. Ε-

η μνεία «τον Αρχιεπίσκοπον Φιλόθεον Ναουσαίον»¹².

Από την καταχωρημένη στον Κώδικα της Αρχιεπισκοπής πράξη εκλογής του έχουμε την πληροφορία ότι εθεωρείτο «λογιώτατος» και «αιδέσιμος εν ιερομόναχοις». Άλλωστε, το μορφωτικό του επίπεδο επιβεβαιώνεται και από τον ιστορικό της Ναούσης Ευστ. Στουγιαννάκη, ο οποίος παρατηρεί ότι ο Φιλόθεος προέρχεται από περίοδο πνευματικής ακμής της Ναούσης¹³.

Και αρχάς ο Φιλόθεος απαντάται μέσα στα όρια της Μητροπόλεως Βεροίας. Κατά το διάστημα, όμως, αυτό διάγει βίον ασεβή και ταραχώδη και, όπως αναφέρεται σε συνοδική πράξη, γίνεται αυτουργός πολλών αθεμιτοουργιών και πολλών ανοσιουργιών, εν Ναούση, Βεροία και Θεσσαλονίκη. Για τα πολλά και σοβαρά κανονικά του παραπτώματα, κατά το 1713, καθιρέθηκε από το αξίωμα του ιερομόναχου με συνοδική πράξη του Οικουμενικού Πατριαρχείου επί Πατριάρχου Κυρίλλου.

Αν και καθιρημένος από το Οικουμενικό Πατριαρχείο, «εισεπλήθησε» στην Αρχιεπισκοπή Αχρίδος ως ιερομόναχος.

Κατά την εποχή αυτή η Αρχιεπισκοπή Αχρίδος ήταν χηρεύουσα και παρέμενε «δίχα προστάτου και ποιμένου». Η σύνοδος είχε καθαιρέσει τον Αρχιεπίσκοπο Διονύσιο, διότι, εκτός του ότι με δωροδοκίες και «εξωτερική δυναστεία», είχε εκδιώξει τον νόμιμο και αξιολογώτατο Αρχιεπίσκοπο Ζωσιμά, επιπλέον και πολλές αθέσιμους πράξεις είχε διαπράξει.

Αλλά και στην Αχρίδα ο Φιλόθεος συνέχισε τον άτακτο βίο του. Ενώ ήτο μοναχός, εν αγνοία του Αρχιεπισκόπου Αχρίδος Διονυσίου του Χίου εγκατέστησε ως επίτροπον εις την χηρεύουσαν θέσιν της επισκοπής

Λιβρών κάποιον, επίσης Ναουσαίον ή Βεροιώτη, ιερομόναχο Χρύσανθο, ο οποίος προηγουμένως είχε δημιουργήσει ταραχές όχι μόνο στην Μητρόπολη Βεροίας, αλλά και στην Κωνσταντινούπολη και στο Ιπέκ. Αυτός δε ο Χρύσανθος, ενώ ήτο ιερομόναχος, χειροτόνησε διάκονον και ιερέα και δια τον λόγο αυτόν καθιρέθηκε από την Αχριδινή Σύνοδο. Εν συνεχεία δε, αυτόν τον καθιρημένο και διαβλητό μοναχό, όταν ο Φιλόθεος έγινε Αρχιεπίσκοπος Αχρίδος, εν αγνοία της Συνόδου, τον χειροτόνησε επίσκοπο Λιβρών και εξεδίωξε τον κανονικόν επίσκοπο Νικηφόρο.

Φαίνεται πως η σύνοδος της Αχρίδος αγνοούσε παντελώς τον επιλήψιμο και ταραχώδη βίο του Φιλόθεου και την καθαιρέσή του από το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Διότι, θεωρώντάς τον ως «λογιώτατον και αιδέσιμον εν ιερομόναχοις», ένα μόλις έτος μετά την καθαιρέσή του από το Πατριαρχείο, την 16 Απριλίου 1714, τον εξέλαβε κανονικό Αρχιεπίσκοπο εις αντικατάσταση του καθαιρεθέντος Διονυσίου.

Μολονότι εθεωρείτο λογιώτατος αιδέσιμος και κατάλληλος να αντικαταστήσει τον ασεβέστατον Διονύσιον, εν τούτοις, όπως διαπιστώνεται από καταστροφόμενες στον Κώδικα της Αρχιεπισκοπής Αχρίδος πράξεις, και ως Αρχιεπίσκοπος συνέχισε τον ίδιο ασεβή και επιλήψιμο βίο, όπως και στην γενέτειρά του Ναούσα.

Κατά την διάρκεια της Αρχιεπισκοπείας του ο Φιλόθεος υπήρξε η μάλιστα της Αρχιεπισκοπής Αχρίδος. Άκρως φιλάργυρος, επώλησε χηρεύουσες επαρχίες για να αυξησει, όπως προαναφέρθηκε, την επιχορήγηση στο τουρκικό δημόσιο και έτσι να γίνει αρεστός στις τουρκικές αρχές. Έλυσε τετραγαμίες, συννέτευξε αδιαζεύκτους, επέτρεψε τετραγαμίες και χειροτόνησε παρά-

νομες χειροτονίες.

Δι' όλα αυτά τα βαρύτατα εκκλησιαστικά παραπτώματα, η σύνοδος της Αχρίδος, την 6 Ιουλίου 1718, μετά τετράχρονη δηλαδή αρχιεπισκοπεία τον καθήρεσε από τον αρχιεπισκοπικό θρόνο και ανέδειξε διάδογό του τον Κορυτσάς Ιωάσαφ.

Αλλά και μετά την καθαίρεσή του εξεκολούθησε να προκαλεί τον σκανδαλισμό των πιστών και ταραχές όχι μόνο στην Αχρίδα, αλλά και μέσα σε άλλες επισκοπές. Έφθασε μάλιστα στο σημείο να διαβάλλει στις οθωμανικές αρχές ιερωμένους και άρχοντες της Αχρίδος ως κινήματιες, στασιαστές και προδοτές της βασιλείας και να προκαλέσει την εξορία των.

Ύστερα από αυτά, τον Φεβρουάριο του 1719, ο πρόην Αρχιεπίσκοπος Ζωσιμάς και πολλοί πρόκριτοι και «λογάδες» από όλες τις επισκοπές επέβαλαν στον Αρχιεπίσκοπο Ιωάσαφ λίβελλο εναντίον του ζητούντες την καθαίρεσή του από τον βαθμό της αρχιερωσύνης και την επαναφορά του στην τάξη των απλών μοναχών.

Πράγματι, η αχριδινή σύνοδος, με πράξη της 6ης Φεβρουαρίου 1719, τον απεγίνωψε από κάθε ιερατικό αξίωμα, τον εκήρυξε έκπτωτον ως παραβάτη των θείων νόμων τε και κανόνων και τον επανέφερε στην τάξη των απλών μοναχών δια να «είναι τε και λέγεσθαι μοναχόν Φιλόθεον, έτε δη μισόθεον μάλλον και αρχήθεν κακόβιον».

Από ρωσικά εκκλησιαστικά χρονικά, τα οποία δημοσίευσε ο Ρώσος εκκλησιαστικός ιστορικός Καπτέρεφ στην ιστορική επιθεώρηση Θεολογική Εφημερίς Τ. ΧΛΙ 1888 και τα αναδημοσίευσε ο IVAN SNEGA TOF, από όπου τα σταχυολογούμε, πληροφορούμεθα ότι ο Φιλόθεος, μετά την καθαίρεσή του από τον αρχιεπισκοπικό θρόνο της Αχρίδος, συνέχισε τον εκκλησιαστικό τυχοδιω-

χτικό του βίο στη Ρωσία, κατορθώσας να εξαπατήσει όχι μόνο την ρωσική Ιερά Σύνοδο, αλλά ακόμη και αυτόν τον αυτοκράτορα της Ρωσίας Μέγα Πέτρο.

Εφοδιασμένος με ρωσικό διαβατήριο από τον Ρώσο Πρόσβυ στην Κωνσταντινούπολη, έφθασε στην Μόσχα τον Νοέμβριο του 1721. Προς εξόφλησιν δέθεν των υπέρογκων χρεών που του προκάλεσαν οι διωγμοί που υπέστη από τους Τούρκους, απηύθυνε έκκλησιν προς τον κόμητα Γαβριήλ Γκολοβίν δια οικονομική και ηθική συνδρομή. Με επιστολή του κατώρθωσε να πείσει τον αυτοκράτορα της Ρωσίας Μέγα Πέτρο, ότι υπήρξε μάρτυς της Ορθοδοξίας και ότι δαπάνησε 6.000 ρούβλια για να σωθεί από τους Τούρκους. Κατά το 1722, με τη μεσολάβηση του ίδιου του αυτοκράτορα, γίνεται μέλος της ρωσικής ιεραρχίας και λαμβάνει την επισκοπή Σμολένσκ με μισθόν 1500 ρούβλια και για μια τριετία την εκχώρηση των εσόδων της επισκοπής προς αυτόν προς εξόφληση του χρέους του.

Αλλά και στο Σμολένσκ, εξεκολουθεί να διάγει επιλήψιμο εκκλησιαστικό βίο, όπως και στην Αχρίδα. Ο ίδιος ο διερμηνέας - επίτροπός του τον κατήγγειλε εις την ρωσική Ιερά Σύνοδο δια άπληστη φιλαργυρία, ιεροσυλία και σιμωνία. Χειροτονούσε αγράμματους ιερείς και για την παράνομη χειροτονία ελάμβανε υπέρογκα ποσά. Από θανατουργική εικόνα της Παναγίας υπεξαίρεσε 380 ρούβλια. Ήρπασε εκκλησιαστικά χρήματα και ιερά σκεύη και άμφια.

Ύστερα από αυτά, το 1725, η Ρωσική Ιερά Σύνοδος, πληροφορηθήκε ότι ήταν καθηρημένος και τον καθήρεσε και αυτή.

✱

Σύμφωνα με ένα τολμηρό χαρακτηρισμό του ιστορικού της Νάουσας Ευσταθίου Στουγιαννάκη¹⁵, ο

Φιλόθεος δίδει το στίγμα της εποχής του. Γεννήθηκε, αναφέρει ο Ευστάθιος Στουγιαννάκης, και ανετράφη στην Νάουσα, τέλη του ΧΥΠ αρχές του ΧΥΠΙ αιώνα, που ήταν περίοδος ακμής της πόλεως, και σε εποχή που ήκμασαν οι λογιότεροι της πόλεως, οι δραστηριότεροι πολιτικοί άνδρες, οι ανδρείοτεροι οπλαρχηγοί, πρόδρομοι και διδάσκαλοι των ηρωϊκών αγωνιστών του 1822, οι ευφρέστεροι επί λόγω άνδρες της πόλεως, οίτινες ετίμησαν ή εδυσφήμισαν την πόλιν δια των εκτροπών και του ατάκτου και εμπαιθούς δίον των. Εις τους τελευταίους τούτους κατατακτέος και ο Φιλόθεος».

Επιπροσθέτως δε, ισχυρίζεται ο Ευστάθιος Στουγιαννάκης, ότι το ίδιο στίγμα εξεκολουθεί να έχει η Νάουσα «μέχρι τις αρχές του αιώνα μας». Ο Φιλόθεος, γράφει, είναι εικόν της βιαιοπαθείας εκείνης, ήτις ήρξατο ήδη αναφαινόμενη εις τον κοινωνικόν και πολιτικόν ιδίως δίον της πόλεως, λαβούσα την μεγάλη της έντασιν κατά τα τέλη του αιώνα. τας αρχάς του επομένου, με την καταστροφή δε του 1822 μη συγκαταστραφείσα, αλλά επιζήσασα ταύτη και λαβούσα την παλαιάν της έντασιν εις τας αρχάς του τρέχοντος αιώνος».

Έτσι, ας τον θεωρήσουμε και εμείς δείγμα του εμπαιθούς χαρακτήρα των Ναουσαίων.

★ Βιβλιογραφία

1. Dictionnaire de l' Histoire et de Geographie Ecclesiastiques, τ. 13 σελ. 782 - 783. Λήμμα υπό Ρ. Janin Δραγονιτιία ή Δραγονιτιία (Dragovitia) Το όνομα της επισκοπής προέρχεται από το σλαβικό φύλο των Δραγονιτιών, το οποίο επέδραμε στην Μακεδονία κατά τον VII αιώνα. Αναφέρεται: Ιωάννου Καμινιάτου, Εις την άλωση της Θεσσαλονίκης, εν Θεοφάνους συνέχεια, εκδ. Βόννης, σ. 496 και εις Ρ.Γ του

► Συνέχεια στην σελίδα 13

ΑΡΧΕΙΟ ΤΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΥ ΑΓΩΝΑ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΝΑΟΥΣΗΣ

★ Β' Μέρος

Την δια θαλάσσης μεταφορά των 3 σωμάτων και με όλα τα απροσδόκητα συμβάντα και την σύγχυση που επακολούθησε από την έλλειψη συντονισμού και ασυνεπείας των υπευθύνων δια την αποδίδοσή των στις εκβολές του Αλιάκμονα, είδαμε την επιστολή του Κόκου (υποπλοίαρχος Κ. Μελάς), από 29 Απριλίου 1905 και στην χρονολόγηση επιστολή του Κώστα - Καπετάν Ακρίτα από το Τσαγέζι, που δημοσιεύθηκαν στο προηγούμενο πρώτο ένθετο του υπό δημοσίευσιν Αρχείου του Μακεδονικού Αγώνα.

Σήμερα παραθέτουμε την πρώτη επιστολή του Καπετάν Ακρίτα προς τον ειδικό γραμματέα του Προξενείου Θεσσαλονίκης φίλτατον Αθανάσιον - Αθανάσιω Εξαδάκτυλο. Την επιστολή αυτή ο Καπετάν Ακρίτας, απέστειλε την 7ην Μαΐου, σαν είδος απολογισμού της

μέχρι τον τελικό προορισμό πορείας του σώματος, αμέσως μόλις αφίχθηκαν τα δυο σώματα στο μόνιμο έμπειρο και λημέρι των στη τοποθεσία Περισόρι του Βερμίου.

Για την πρώτη ανεπιτυχή και την δεύτερη δυσχερέστατη και επικίνδυνη απόπειρα απόδοσης των σωμάτων, ο Καπετάν Ακρίτας φαίνεται ότι ακόμη διακατέχεται από αγανάκτηση και ακόμη είναι «φουρ-κισμένος». Αξιοσημείωτο δε είναι ότι θα εμμαιώνετο και η δεύτερη απόπειρα αποδίδοσης, αν μέσα στη σύγχυση που επικρατούσε δεν έδειχνε ψυχραιμία και τόλμη ο ίδιος ο Καπετάν Ακρίτας και δεν διέτασσε «να εξέλθουν οποσδήποτε».

Στη σημερινή υπό δημοσίευση επιστολή γίνεται, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, μια εξιστόρηση της δια ξηράς κοπιώδους πορείας των ανδρών μέχρι την άφιξή των στο οριστικό λημέρι στο Περισόρι του Βερμίου. Επίσης, αξιοσημείωτη και ενδιαφέρουσα είναι η περιγραφή της καθ' οδόν πρώτης συμπλοκής των σωμάτων με τουρκικό στρατό, κατά την οποία τα δυο σώματα έλαβαν το πρώτο βάπτισμα του πυρός στα μακεδονικά βουνά. Εξίσου δε ενδιαφέρουσα είναι και η περιγραφή της αντάρτικης πολεμικής τακτικής που εφάρμοσε κατά τη μάχη, ως στρατιωτικός, ο Καπετάν Ακρίτας.

Τελικά την 27 Απριλίου, μετά τις γνωστές ταλαιπωρίες, αποδιδόσθησαν τα δυο σώματα στις εκβολές του Αλιάκμονα και αμέσως δια της Πόλιανης, σήμερα Σφενδάμι Πιερίας, δια της Μονής Μακρυράχης, όπου τους υποδέχεται ο Ηγούμενος Αμβρόσιος, της Σπουρλίτας, σήμερα Ελαφίνα Ημαθίας, φθάνουν στο διαβατό σημείο του ποταμού. Η διάβασις υπήρξε μεν εύκολη, διότι έλλειπαν οι Τούρκοι φρουροί, αλλά συνάμα υπήρξε και επικίνδυνη. Διότι στη γύρω περιοχή απασχολούνται ως υλοτόμοι, ανθρακείς, μυλωθοροί κλπ. πολλοί σχισματικοί προερχόμενοι από την περιοχή Βιτωλίων και υπήρχε πιθανότητα να κα-

Κωνσταντίνος Μαζαράκης (Καπετάν Ακρίτας)

ταδώνουν στις τουρκικές αρχές την διάβαση των ελληνικών σωμάτων. Διότι, κατά το πλείστον, οι εργάτες αυτοί είναι πράκτορες του Βουλγαρικού Κομιτάτου και προδίδουν στους Τούρκους κάθε κίνηση στην περιοχή. Εκτός δε τούτου, πολλοί από αυτούς προμηθευτές και μεταφορείς όπλων από την ελεύθερη Ελλάδα δια τα βουλγαρικά σώματα το σημείον αυτό έπρεπε να εκκαθαρισθεί μια και καλή από την παρουσία τους βαπτίζοντάς τους, κατά τη γνώμη του Καπετάν Ακρίτα στον Αλιάκμονα. Προκειμένου δε να παύσουν να προσενούν ζημία εις την εθνική υπόθεσιν κατά την διέλευση μελλοντικών σωμάτων ο Καπετάν Ακρίτας τους «βάπτισε» μέσα στον ποταμό.

Στην επιστολή αναφέρεται ότι ο Καπετάν Ακρίτας «βάπτισε», εθανάτωσε δια πνιγμού, 13 Β. (βουλγάρους). Σε υπάρχονσα όμως στην Διεύθυνση Ιστορίας Στρατού έκθεση του Καπετάν Μπούα - Σπυρομήλιου, αναφέρεται ότι συνελήφθησαν 100 και θανατώθηκαν δια πνιγμού 86.

Το παράδοξο φαινόμενο της διασποράς και ελευθέρας κινήσεως εντέθεν των ελληνο - τουρκικών συνόρων (κυρίως στη Θεσσαλία, αλλά και σε αυτήν ακόμη την Αθήνα) εποχιακών δήθεν εργατών, αλλά στην πραγματικότητα πρακτόρων και προμηθευτών όπλων των βουλγαρικών σωμάτων έχει επισημανθεί από πολλούς ιστορικούς, προπαντός δε σε σχετικές αναφορές του Μητροπολίτη Καστοριάς Γερμανού Καραβαγγέλη. Δεν έχει όμως, ακόμη ερευνηθεί η επίσημη στάση των Ελληνικών αρχών απέναντι στο ζημιογόνο αυτό πρόβλημα του Μακεδονικού Αγώνα.

..

Μετά την διάβαση του ποταμού η πορεία των σωμάτων συνεχίζεται κυρίως μέσω βλάχικων μπατσιών - θερινών εγκαταστάσεων ρουμανόφωνων νομάδων. Τα σώματα διέρχονται από τα ρουμανόφωνα χωριά Λόλιανη, σήμερα Κουμαριά Ημαθίας, Μαρούσα, σήμερα ακατοίκητο χωριό του Βερμίου και από άλλα σημεία κατοικούμενα από ρουμανίζοντες βλάχους, οι οποίοι διάκεινται εχθρικός προς την ελληνική εθνική υπόθεση. Η τακτική του Καπετάν Ακρίτα απέναντί τους είναι νουθεσίες, απειλές, φιλοδοχήματα, αλλά και ξόλο.

Μετά 20ωρη πορεία φθάνουν στα Καλύβια των μεγάλων ρουμανόφωνων κεχαγιάδων Μπατραλέζη, Χρήστο Βασίλη, Ν. Καποίλο, οι οποίοι επιδεικνύουν αγαθές προθέσεις προς τα σώματα και προθυμία να συνεργασθούν και να συνδράμουν την εθνική ελληνική υπόθεση της ενόπλου δράσεως. Εδώ ο Καπετάν Ακρίτας συναντάται και με τον γνωστό παλαιό κλέφτη, ληστο-

φυγέδιο και επικηρυγμένο Σαρακατσάνο Κλωνάρα, ο οποίος εκδηλώνεται συμπαθώς προς το Ελληνικό σώμα και παρέχει κλέφτικες συμβουλές στον Καπετάν Ακρίτα. Η πορεία συνεχίζεται και πάλι μέσω μπατσιών μέχρι τη Σουμπανίτσα, που είναι το μπατσίό των ισχυροτέρων ρουμανίζοντων κεχαγιάδων, οι οποίοι εργάζονται μεταξύ των ρουμανοφόνων υπέρ της ρουμανικής προπαγάνδας.

Η διέλευσις των σωμάτων από τη Σουμπανίτσα υπήρξε κρίσιμη. Στη Σουμπανίτσα λαμβάνει χώρα η πρώτη συμπλοκή μεταξύ σωμάτων και τουρκικού στρατού, που προσήλθε προς καταδίωξή των από τη Νάουσα, η Βοδενά και τη Βέροια, κατόπιν προδοσίας του Βεροιώτη ρουμανίζοντος Χατζηγώγου. Η αιχμαλία εξελίχθηκε σε πραγματική μάχη που διήρκησε από την 1η μεσημβρινή μέχρι την 7η εσπερινή, με απώλεια εκ μέρους των σωμάτων μόνο τον τραυματισμό 4 ανδρών.

Στη μάχη έλαβαν μέρος και ανεπτύχθηκαν στο πεδίο της 89 άνδρες. Δηλαδή τα δυο σώματα Καπετάν Ακρίτα και Μπούα και επιπλέον το μικρό σώμα των 8 ανδρών του Μ. Κατοίγαρη και δυο ανδρών από το σώμα του Γιούδανη, τα οποία είχαν αποσταλεί από το Μακεδονικό Κομιτάτο σαν προπομπή της ένοπλης δράσης στη περιοχή Δοϊράνης και την προηγούμενη της μάχης είχαν συνενωθεί με τα δυο σώματα.

..

Επίσης, αξίζει να αναφερθεί μια άλλη αναφορά που περιέχεται στην επιστολή. Η αναφορά αυτή δίδει το στίγμα των διαθέσεων αφενός των ελληνίζοντων ρουμανοφόνων και αφετέρου των ρουμανίζοντων ρουμανοφόνων του Βερμίου, απέναντι στα ελληνικά σώματα. Διαγράφεται το προμήνυμα των σχέσεων του Καπετάν Ακρίτα με τους ρουμανίζοντες και ελληνίζοντες Βλάχους και η ακολουθητέα στρατιωτική και πολιτική τακτική του Καπετάν Ακρίτα προς αυτούς. Πάντως, ο Καπετάν Ακρίτας προβλέπει ότι οι ρουμανίζοντες Βλάχοι, θα φέρουν μεγάλες δυσχέρειες στο έργο του, ενώ αντιθέτως από τους ελληνίζοντες προβλέπει και αναμένει πολύτιμες υπηρεσίες. Έτσι, αποστέλλει εγκυκλίους νουθετικάς και απειλητικάς προς όλη τη βλάχικη φακλάρια. Ιδιαίτερα απειλητική είναι η εγκύκλιος προς τον ρουμανίζοντα μεγαλοκεχαγιά της Βέροιας Χατζηγώγο και ιδιαίτερα φιλόφων η επιστολή προς τον ελληνίζοντα μεγαλοκεχαγιά Κοροβίδα.

Ακολουθώντας την πολιτική αυτή ο Καπετάν Ακρίτας, πιστεύει ότι «θα εκλείψει η ιδέα της συμμαχίας». Δηλαδή πιστεύει ότι θα πείσει τους ρουμανί-

ζοντες να μὴ συνεργάζονται με τα βουλγαρικά σώματα και να παύσουν να τους παρέχουν τα μπασιά των για χρησφιγέτα και λημέρια.

Τελικά την 7η Μαΐου 1905, δηλαδή περίπου 10 μέρες μετά την αποδίδοσή των στις εκβολές του Αλι-άκμονα, φθάνουν και εγκαθίστανται στο οριστικό λημέρι των στην τοποθεσία Περισόρι του Βερμίου.

7 Μαΐου 1904 (;05)

Φίλτατε Αθανάση,

Μέχρι της λεπτομερούς εκθέσεως σου αντιγράφω τα εξής σύντομα από το ημερολόγιό μου. 27 (Απριλίου). Απόδασις.

Ουδέν σημείον - φόβος και τρόμος διαταγή περί επιστροφής άνευ λόγου. Μπ(ούας) έμφοβος - ουδείς οδηγός - ουδέν μεταγωγικόν - ουδεμία έξοδος καϊκιού - ουδέν φως - ψεύδονται ότι κατόπιν οδηγιών μας δήθεν έπραξαν τούτο - έγεινε ό,τι και την άλλη φοράν - οι πλοηγοί άθλιοι. μὴ αναγνωρίζοντες τίποτε! - εκτός ενός λημβούχου Μανόλη εκ Θεσσαλονίκης άνευ της επιμονής μου να εξέλθωμεν οπωσδήποτε θα επιστρέφαμε πάλιν. - 'Αμεσος πορεία δια Πολιανής.

28 (Απριλίου) Μακρουράχης - (καλός ο καλόγηρος Αμβρόσιος πρώην υπαξιωματικός) εκ Ξηρομέρου - πάντες οι άλλοι άνευ πίστεως.

29 (Απριλίου) εἶτα Σπόρλιτα (καλός Νάτσος, πατριώτης, αλλά περίφοβος ως πάντες οι ραγιαδες) - το τμήμα αυτό χρῆζει υπάρξεως σώματος δια μεταφοράς συγκοινωνίαν, έμπνευσιν θάρρους και έξεως περί τί διατρέφουν και αποκριτουν - είναι η πρώτη φορά που είδαν αντάρτες και τα έχασαν! μάς ομολόγησαν ότι είναι αναγκασμένοι εκ φόβου να μάς μαρτυρήσουν παρ' όλην την χαράν ήν είχαν!

30 (Απριλίου) διάβασις ποταμού - σύλληψις εξ αφοόπτου 4 καϊκισήδων - στρατιώται έλλειπαν προ 1 ώρας είχομεν πρόθεσιν να τους συλλάβωμεν μὴ υπάρχοντος άλλου μέσου διαβάσεως - σύλληψις 13 Β(ουλγάρων) ευρισκομένων εκεί ως κατασκόπων και μεταφερόντων όπλα τινων δε εργασθέντων πέρυσι μετὰ Β(ουλγαρικών) συμμοριών εις τα Β(ουλγαρικά) σώματα) Βιτωλίων. - Κατήγοντο εκ Μούζελα άνω Γκόπες. - Βάπτισμα όλων εις τον ποταμόν - (θα ήτο ευχής έργον εάν όλοι οι οιονδήποτε πρόσχημα εργασίας έχοντες (Βούλγαροι) είτε εις το Ρουμιοίκι μέχρις συνόρων, είτε εις Θεσσαλίαν ελάμβανον το αυτό βάπτισμα - είναι επικινδυνότεροι και αυτών των εν Μακ(εδονία) εργαζομένων, ιδίως οι εν Τσάγεζι - συ-

Αθανάσιος Εξοδάκτυλος (άκρο δεξιό)

νεννόηθηκαν μετά Αναγν(ωστάκου) και αντιπροσωπείας μας ίνα καταρτίσουν σώμα τοιούτον δια... την Ελλάδα - επίσης εξησφαλίσθη η μεταφορά σάκκων εκ Ραψάνης δια μονής Σάτκας, εις Νιάουσταν και εστάλησαν ήδη 10 προς 2 μετζήτια έκαστον με 200 φ(υσίγγια) - επίσης απεστάλησαν εκ Κοζάνης δι' ενεργειών μου 10 εις Κατράνιτσα προς Μπασδέκ(ην), ως πρώται δόσεις. - Είδον το γράμμα των Κοζανιτών αναγγελόντων - συνεννοηθείτε μετά Αναγνωστοπούλ(ου) απ' ευθείας ή δι' Αλέκου - τω παρέδωσε 48 σάκκους και 10 λίρες.

Μάθετε ότι εκ των αποθ(ηκών) Βόλου έχομεν δικαίωμα δια διαταγής παραλαβής μέχρι 700 σάκκων και μέχρι 300.000 σπόρων παρουσιαζομένου Βελισσαρίου, κατά δόσεις.

1 Μαΐου. Διάβασις δια Μπατσών (στρούγκαι) Βλάχων Δόλιανης, Μαρούσας. - Νουθεσίαι, απειλαι, ολίγο ξύλο, φιλοδωρήματα εις λίρας και κεριμάτιο. - Προμήθειαι τροφίμων, πληρωμαί διαχύσεις πατριωτικά και υποσχέσεις - πορεία 20ωρος - με σταθμούς εις διαφόρους μπάτσους ωριαίους.

2 (Μαΐου). Πορεία νύκτωρ (ως πάντοτε) μέχρι Μπατραλέξη - (ψύχος δριμύτατον) δεν επλησιάσαμε εις Καλύδια. Χρειαζόμεθα βαρόμετρον μεταλλικόν 1 κατά σώμα και πλειότερας πυξίδας 4-5 κορεμαστές.

3 (Μαΐου). Μετάβασις εις Χρήστον Βασίλη - και πριόνια Θεμελή - περιποιησεις από Χρήστον επί πληρωμή εννοείται καίτοι αρνηθέντος να δεχθῇ και Ν. Καπούλιαν εξαίρετον. Εφωτογράφησα (δυσανάγνωστο) στέλλω κουβαρίστρα κόκκινη 8-10/12 στεί-

λανε μου 10 ή παραγγείλανε Αλέκον - είναι απαραίτητα και ουδέν βάρος προσθέτει, αφού εσυνήθησαν εις μεγαλύτερον οι άνδρες, έχουν πάντες λινοὺς γυλιούς (χρήσιμη δια φωτογρ. κατασκόπων, αιχμαλώτων, Ρουμανιζόντων κλπ.), συμβουλαί κλέφτικαι παρά Κλώ νάρα.

4. Μετάβασις εις Μπατσιόν «Σουμπανίτσα», διαμένουν οι κυριώτεροι Ρουμανιζόντες (Κώστας Βασίλης), έφοδος νύκτωρ περικινώσις, σύλληψις 25 δέσμοιο 6 κυριωτέρων ξύλο, μετά νουθεσιών. Διαμαρτυρίες και όρκοι ότι θα επανέλθουν εις τον Ελληνισμόν.

5. Προϊάν κατήχησις - περιποιήσεις, συμβούλιο περί υπογραφής πρωτοκόλλου και όρκου αποτομής ιερών και διδασκάλων ρουμάνων... Αναγγελία Τουρκικού στρατού εις προφυλακήν. - Σύνταξις - μετάβασις ακροβολιστών προς κατάληψιν θέσεων, μετά 4 αιχμαλώτων Βλάχων (των κυριωτέρων), κατάληψις οροσειράς - εμφάνισις σώματος εκ 250 ή 300 ανδρών. Η προδοσία εγένετο παρά Χιτζηγώγου Ρουμάνου εκ Βεροιάς όστις πρέπει να τιμωρηθεί εν τή πόλει. Φοβείται να εξέλθει, απέστειλε δε μετά του Αδάμ Σαμαρά κατάσκοπον Βλάχον όν συνελάβομεν και όστις δαρείς ωμολόγησε.

Ο Μπούας έχει καταλάβει ήδη θέσιν ΑΒ, εγώ σπεύδω να ανέλθω δια της κλιτύς εκ του λόφου Γ (καρραούλι μεμονωμένον) επί της ράχεως ΑΒ εις το σημείον Ζ. Οι Τούρκοι καταλαμβάνουν την θέσιν Γβ και άρχονται σφοδρού πυρός δια Μάουζερ ευστοχωτάτων. Πληγώνονται παρά το πλευρό μου 2 και εις όπισθέν μου ο ιδιαίτερος ακόλουθός μου - όστις ανακόπτει την πορείαν του, ανήφορος σπαθί και πύρ ατελείωτο υπό βροχήν σφαιρών. Ο Μπούας άρχεται πυρός προς υποστήριξιν αναβάσεως. Φθάνω μετά 3 διμοιριών (η τετάρτη είχε προσηγηθεί) καταλαμβάνω θέσεις δεξιά και αριστερά Μπούα - άρχεται γενικόν πύρ - δυστυχώς η έλλειψις καπνού Μάουζερ δυσχεραίνει σκόπευσίν μας επί Τουρκ(ων) καλώς καλυπτομένων, ανακαλύπτω ομάδα ακαλύπτων εις τον Κάμπον θελώντων να εισέλθωσιν εις τα δεξιόθεν ημών υψώματα, διευθύνωμεν πυρά - υποθέτομεν ότι θα έχουν πολλές απωλείας. Ημείς 4 πληγωμένοι - η μάχη άρχισε 1 μ.μ. μέχρις 7ης ακόμη δε και την 8ην έριπτον εις τον αέρα συμπυροκροτήσεις προς εκφοβισμόν, μας φαίνεται ίνα μή κάμωμεν επίθεσιν - δεν ετολμησαν να προχωρήσουν κατά μέτωπον, έστειλαν μόνον μακρόθεν ομάδας προς υπερφαλάγγισιν - έπαθαν όμως των παθών τους τον τάραχον. Ημείς ακλόνητοι - την νύκτα ετοιμαζόμεθα προς αναχώρησιν. Στέλλομεν εις Καλίθια Σαρακατσάνου Καραγεώργου δια

ζώα. Των πληγωμένων συνάζομεν είδη και υποχωρούμεν αθορυβώς. Οι Τούρκοι διαρκώς σαλπίζουν. - Προς σύνταξιν - φαίνεται ότι επήλθε διασπορά. Ουδέν είδος αφήνομεν επί τόπον καίτοι έχομεν 3 ζώα με φορτία (φυσίγγια, ιματισμόν, τρόφιμα), τα ζώα με τους Βλάχους αιχμαλώτους το έκοψαν λάσπη. Τα επήραμε επ' όμου όλα τα είδη - μετ' ολίγον συναντήσαμε αδέσποτους όνους και εβάλαμε τους πληγωμένους, αφού τους παρεσχέθηκαν αι πρώται βοήθειαι (ούτοι είναι Καρακώστας Χ. (λοχίας) ε(ζώνων) εις την κεφαλή - ο γέρος Δοϊράνης εις τους πόδας - ο Αλ. Σακελλάρης εκ Βόλου εις τον όμον, ο Χειμαριώτης Λέκας εις τους 2 πόδας, το ηθικόν των ανδρών εν γένει καλόν, ο Γιόργος Τάσης - άριστος οδηγός - κάκιτος μαχητής. Της συμπλοκής συμμετείχον και ο Μανώλης μετά 8 και ο Γρηγόρης μεθ' ενός συνενωθέντες την προηγούμενην. - Γιοβάνης δεν ενεφανίσθη ακόμη, το όλον είμεθα άνδρες 89.

Πορεία σύντονος - επάνοδος εις προίονια, εκείθεν σήμερα εις Περισόρι. Ο στρατός μετέβη εν Καϊλάρια; προέρχονται και εκ Βοδενών και Ναούσης. Η εντύπωσις μεγάλη παρά τοις Βλάχοις. Οι Τούρκοι τοις έλεγον πριν ότι είναι βεβαία η παράδοσίς μας (sic) και ήρχοντο αμελέστατα συμπετυκνωμένοι ερίψαμεν και 2 βόμβας προς εκφοβισμόν. Κατά την πορείαν την υποχρεωτικήν 3 τελευταίοι διεκόπησαν της φάλαγγος ο Χόντζας εκ Βλαδόβου, Στεφόπουλος εκ Λαμίας και Σκορδής (Μακρολιθάρι) ασφαλώς όμως διευθύνονται προς την διεύθυνσή μας ουδείς κίνδυνος συλλήψεως των, πιστεύω δια των Σαρακατσαναίων να μάς ανεύρουν, αφίσαμεν οδηγίς, ως και οι 2 απολειφθέντες εις την κλιτύν μη τολμήσαντες να αναβώσιν υπό την βροχήν των σφαιρών - ούς συνηντήσαμεν την επομένη (δια των Σαρακατσαναίων).

Απέστειλα εγκυκλίους νουθετικάς και απειλητικάς προς όλα τα βλάχικο-φαλκάρια. Ιδιαίτερον απειλητικόν προς Χατζηγώγον, ιδιαίτερον ευγενές προς Καροβίδο με την παράκλησιν να μεταβιβάσει τοις άλλοις.

Πιστεύω αν μή άλλο να εκλείψει τώρα η ιδέα της συμμαχίας. Οι Βλάχοι θα μας φέρονν μεγάλας δυσχερείας εις το έργον μας αν μή καθαρίσωμεν το έδαφος.

Χρειάζεται και ενέργεια εν ταίς πόλεσι, δωροδοκίας και τιμωρίας - τα φιλοδωρήματα δίνουν και παίρνουν. Γράφατέ μας τί μισθός ορεΐεται εις Γιοβάνη και Μανώλη. Ανάγκη πλειότερων κυαλιών 3-4 κατά σώμα ακόμη δια τα καρραούλια.

Λογαριάσατε τί χρήματα χρειαζόμεθα και στεί-

λατέ μας σχετικώς με τα μετρητά ά είχομεν από 15 Απριλίον οπότε λογαριάζομεν μισθοδοσία με 3 λίρες δια τους υπαξ (ιωματικούς) ούς βλέπετε εν τή καταστάσει και 2 1/4 δια τους άλλους και με αριθμό 38 ιδικών μου μόνο εξ ών (αποδιωχθέντων 2 εκ Τσάγ(ε-ζι) και με 40 Σπύρου εξ ών 10 υπαξιωματικοί) και Μανώλης = 11.

Εκτός των προσθηκών Μανώλη και Γιωβάνη και όσων άλλων Σαρακατσαναίων προστεθώσι οίτινες είναι απαραίτητοι διότι στερούμεθα εντελώς οδηγών και οι ήδη υπάρχοντες περιορίζουν τας γνώσεις των εις Περισόρι - Πόδος - Μεσημέρι. Μέχρι τίνος αριθμού δυνάμεθα να φθάσωμεν; Χρησιμοποιουμένων και αποστελλομένων Γεωργούλα και Μτέλλου; βεβαίως τότε θα διαιρεθούν εις μικρότερα.

Γράψατέ μου πληροφορίας περί των άλλων και δελτίον - άλλα νέα... κ.τ.λ.

Σός Κώστας

Ειδοποιήσατε Βασίλη ή Κόντζα να μνησεί τον Χρήστο Μπούζο, ότι ο Κώστας ενρίζεται εδώ.

Ασπασμούς εις τους 3 συναδέλφους, τί γίνεται Κόδρος; Ιδιαίτερος φιλώ τον (δυσανάγνωστη) και Μιχαλάκη.

Η παραπάνω επιστολή έχει δημοσιευθεί και υπομνηματισθεί από Στέργιον Αποστόλου, περιοδικόν «Νιάουστα». «Η μάχη της Σουμπανίτσας» σελ. 151.

Η διεξαγωγή και η ανάπτυξη της μάχης που περιγράφεται λεπτομερώς από τον Καπετάν Ακρίτα στην παραπάνω επιστολή αποτυπώνεται στο παρακάτω σχεδιάγραμμα θέσεων και εδάφους που υπάρχει εντός του χειμένου της επιστολής.

► Συνεχίζεται

Η μάχη της Σουμπανίτσας (σχεδιάγραμμα)

Γιώργος Τονσίμης

● Σχέσεις και εξάρτηση της Νάουσας Από την Αρχιεπισκοπή Αχρίδος

★ Συνέχεια από την σελίδα 8

Migne, τ. 109 στήλη 533. Η ίδια φόρμα απαντάται και εις τα «Θαύματα του Αγίου Δημητρίου» P.G. Migne, τ. 116 στήλη 1325. Διεξοδικά περί Δραγουβιτών και επισκοπής Δραγουβιτίας βλ. Χιονίδη Γ., Ιστορία της Βεροίας, τ. 2ος, Θεσσαλονίκη 1970, σελ. 9 - 13. Επίσης, Gelzer H. Ungedruckte und wenig bekannte Bistumsverzeichnisse der orientalischen Kirche, BZ (1) 1892 pp 253-257.

2. Χιονίδη Γ., όπου ανωτέρω σ. 158-159.

3. Στουγιαννάκη Ευστ., «Ιστορία της

πόλεως Ναούσης», έκδοσις Συλλόγου Αποφοίτων Ναούσης «Αναστάσιος Μιχαήλ ο Λόγιος», Θεσσαλονίκη 1993, σ. 42-44.

4. όπου ανωτέρω σ. 47.

5. Gelzer H., Der Patriarchat von Achaïda, Leipzig 1902, LIII 114,1 115,4

6. όπου ανωτέρω, LIII 115,37,46

7. όπου ανωτέρω σ. 123

8. Μνεία περί Θεοφάνους εις Gelzer H., ως παραπομπή Νο 5, LIII 114,1 115,4 LIV 116,4 LV 117, 2.14.18

9. Δελικάνη Καλλνίκου, Πατριαρχικών εγγράφων Τόμος Τρίτος σ. 831

10. Μνεία περί Φιλοθέου εις Gelzer H., ως παραπομπή Νο 5, XXVII 76, 21.24 XXXI 81,5 XXXII 8 3,11 84,20,28 XXXIII 87,3.

11. Gelzer H. ως παραπομπή Νο 5, XXVII 77,47

12. Gelzer H. ως παραπομπή Νο 5, XXXV 90,34

13. Στουγιαννάκη Ευστ., ως παραπομπή Νο 3 σ. 52 υποσ. 6

14. Snegarov Ivan, «Ιστορία της Αρχιεπισκοπής Αχρίδος», τ. 2ος, σ. 205-207.

15. Στουγιαννάκη Ευστ., ως παραπομπή Νο 3 σ. 53-55 υπ. 6

Το χελιδόνισμα της αρχαίας Ρόδου και τα κόλλιντα της Νάουσας

Του Θωμά Γαβριλίδη

Δεν είναι, όπως φαίνεται, μόνο οι Μπούλες της Νάουσας που έχουν διονυσιακά στοιχεία, είναι και τα Χριστουγεννιάτικα - Πρωτοχρονιάτικα Κόλλιντα. Αυτήν την παράξενη, από πρώτη ματιά, άποψη θα επιχειρήσουμε να την υποστηρίξουμε παρουσιάζοντας δίπλα στο χελιδόνισμα της αρχαίας Ρόδου και τα διονυσιακά δρώμενα, που τελούνταν από τους αρχαίους και τελούνται ακόμη από τους τωρινούς Έλληνες από το Δεκέμβρη ως το Μάρτη, τα ναουσαϊκά Κόλλιντα των Χριστουγέννων, της ΠΡΩΤΗΣ γιορτής του χρόνου.

Το χελιδόνισμα της Αρχαίας Ρόδου

Ἦλθ', ἦλθε χελιδὼν
καλὰς ὥρας ἀγούσα
καλοὺς ἐνιαυτοὺς,
ἐπὶ γαστρί λευκὰ
ἐπὶ νῶτα μέλαινα.
Παλάθαν συ προκύκλει
ἐκ πίονος οἴκου,
οἶνου τε δέπαστρον.
καὶ πυρὼν α χελιδὼν καὶ λεκιθίταν οὐκ ἀπωθείται.
Εἰ μὲν τι δώσεις· εἰδεμή, οὐκ εἰσόμοις.
Ἦ ταν θύραν φέρομες ἢ θ' ὑπέρθυρον
ἢ ταν γυναῖκα ταν ἔσω καθημέναν,
μικρὰ μὲν ἐστί, ραδίως νιν οἴσομες.
Ἀν δὴ φέρῃς τι, μέγα δὴ τι φέροις.
Ἄνοιγ' ἀνοίγε ταν θύραν χελιδὼν
οὐ γὰρ γέροντες ἐσμέν, ἀλλὰ παῖδιά.

Ελευθέρη απόδοση του χελιδονίσματος της Ρόδου

Ἦρθεν, ἦρθε ἡ χελιδὼνα
κι ὁμορφους καιρούς μας φέρνει,
ὁμορφες χρονιές.
Ἔχει τὴν κοιλιά της ἀσπρη,
μαύρη εἶναι ἡ πλάτη της.
Μια σὺκόπιτα γιὰ θγάλε
ἀπ' τὸ πλούσιο σπῖτι σου
καὶ κρασιοῦ ἓνα ποτήρι
καὶ δοχεῖο μὲ τυρί.

Και σιτάρι ἡ χελιδὼνα καὶ κουλούρα δὲν ἀρνιέται.
Μα, γιὰ πες μας, τι θὰ γίνεῖ; Φεύγουμε ἄδικοι
γιὰ θὰ δώσεις;

Ἀν μας δώσεις, πάει καλὰ, δὲ σ' ἀφήνουμεν ἀλλιῶς.
Ἡ θὰ πάρουμε τὴ θύρα εἴτε τὸ ὑπέρθυρο
ἢ ἐκεῖνη τὴ γυναῖκα ποὺ ἔναι μέσα καθισμένη.
Εἶναι μικροκαμωμένη κι εὐκόλα τὴν κουβαλοῦμε.
Ἀν λοιπὸν μας φέρεις κάτι, κοίταξε νὰ ἔναι
μεγάλο.

Ἄνοιξε, ἀνοιξε τὴ θύρα γιὰ νὰ μπει ἡ χελιδὼνα.
Δὲ θὰ δεις τίποτα γέρους, εἴμαστε μικρὰ παῖδιά.

Τὰ χελιδονίσματα ψάλλονταν ἀπὸ ομάδες μικρῶν παιδιῶν τὴν πρώτη μέρα τοῦ Μάρτη γιὰ νὰ ἀναγγελεθῇ πανηγυρικὰ ὁ ἐρχομὸς τῆς Ἄνοιξης.

Οἱ χελιδονιστὲς (ὅπως οἱ καλανδιστὲς) πῆγαν στὰ σπίτια καὶ, ἀφοῦ ἐψάλλαν τὰ χελιδονίσματα κρατώντας τὸ ξύλινο ὁμοίωμα τῆς χελιδῶνας, ἀπαιτοῦσαν νὰ ἀμειθοῦν γιὰ τὸν κόπο τους, ἀλλιῶς ἀπειλοῦσαν ὅτι θὰ ξήλωναν τὴν πόρτα (θύρα) ἢ θὰ ἀρπαζαν μιὰ γυναῖκα ἀπὸ τὸ σπῖτι...

Τὸ ἀρχαῖο ροῖτικο χελιδόνισμα, τὸ ὁποῖο μας το διέσωσε στὸ ἔργο του ὁ Ἀθηναῖος (200 μ.Χ. περίπου) μας θυμίζει ὅπωςδὴποτε τὰ παράξενα Χριστουγεννιάτικα Κάλαντα τῆς Νάουσας καὶ ιδίως τὴν ἀπαιτῆση τῶν καλανδιατῶν «τρανὸ κουλλίκι θέλου», («μέγα δὴ τι φέρος» λένε οἱ χελιδονιστὲς) καὶ προπάντων μὲ τὸ αἶτημα «τὴ μάννα σου τὴ θέλου, νὰ τὴ φιλήσου μιὰ φουρά κι πάλι νὰ στη φέρου» (Οἱ χελιδονιστὲς ἀπειλοῦν ὅτι θὰ ἀρπάξουν μιὰ γυναῖκα ἀπ' τὸ σπῖτι «ἢ ταν γυναῖκα... φέρομες...»).

Κόλλιντα, Μέλιντα, Σούρβα, Βασίλιντα..

Κόλλιντα, μέλιντα, σούρβα, Βασίλιντα,
τοῦ σκυλὶ σου μ' ἐφαγιν τρανὸ κουλλίκι θέλου
θέλου δὲ θέλου τὴ μάννα σου τὴ θέλου
νὰ τὴ φιλήσου μιὰ φουρά κι πάλι νὰ στη φέρου.
(Ὁ στίχος 4 λέγεται καὶ: νὰ τὴ φιλῶ νὰ τὴν τσιμώ...).

Απόδοση του νοήματος

Οἱ Ναουσαῖοι καλανδιστὲς (μικρὰ παῖδιά ὅπως καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ροδίτες χελιδονιστὲς) ζητοῦν μὲ

επιμονή από τη νοικοκυρά του σπιτιού, που την αποκαλούν «Βασίλιντα» να τους δώσει κόλλιντα, μέλιντα, σούρβα και ένα «τρανό κουλλίκι» και επιπλέον να τους δώσει (δανείσει) και τη μάνα της για να τη φιλήσουν μια φορά (ή να τη φιλούν και να την τσιμπούν) και πάλι να την επιστρέψουν (!), επειδή τους δάγκωσε το σκυλί της (της Βασίλιντας).

Το νόημα θέβαια δε θγαίνει ομαλά, γιατί η στίξη διαφορείται κι έτσι μπορούμε να πούμε ότι ζητούν τη μάνα της Βασίλιντας όχι γιατί τους δάγκωσε το σκυλί της, αλλά γιατί τους έφαγε ένα τρανό κουλλίκι.

Σίγουρα ένα «θέλου» περισσεύει, αλλά και πάλι η φράση «θέλου δε θέλου...» δε φαίνεται σωστή. Πιο ομαλά θα ήταν αν έλεγε «θέλεις δε θέλεις... να μου τη δώσεις, εγώ θέλω τη μάνασου...». Αν είχαν έτσι τα πράγματα τότε, θα μπορούσαμε να πούμε ότι και οι καλανδιστές όπως και οι χελιδονιστές εκδιάζουν τη νοικοκυρά για να τους πληρώσει για τον κόπο τους.

Όλα δείχνουν ότι οι σωζόμενοι στίχοι από τα «Κόλλιντα, μέλιντα...» της Νάουσας είναι μόνο μερικοί από κάποιο οπωσδήποτε μεγαλύτερο τραγούδι, που κουτσουρεύτηκε με τον καιρό είτε γιατί οι καλανδιστές θιάζονταν να τελειώνουν από το ένα στίχο για να παν στο άλλο (όπως γίνεται και τώρα) είτε γιατί και η νοικοκυρά θιαζόταν να τους δώσει «κόλλιντα», επειδή λυπόταν να βλέπει τα μικρά παιδιά να ψάλλουν μες το κρύο και την παγωνιά.

Το μέτρο των καλάντων

Με την προσπάθεια να αποδώσουμε το νόημα αυτού του μικρού τραγουδιού των καλάντων, αντιληφθήκαμε τα προβλήματα που υπάρχουν στη στίξη και στη σύνταξη. Αν θέλαμε να χαρακτηρίσουμε το μέτρο του, τότε θα βλέπαμε ότι θα προβληματιζόμασταν και στο χωρισμό του σε στίχους.

Ο χωρισμός σε στίχους ενός τραγουδιού που έφτασε ως εμάς με την προφορική παράδοση και μάλιστα «τραγουδιστικά» σίγουρα δεν είναι τόσο απλός, όσο φαίνεται, και γίνεται δύσκολος, όταν υπάρχει ποικιλία μέτρων, όπως στο τραγούδι που μας απασχολεί, στο οποίο παρατηρούμε τα εξής ενδιαφέροντα όσο και εντυπωσιακά:

Ο πρώτος στίχος «Κόλλιντα... Βασίλιντα» αποτελείται από τέσσερις δάκτυλους (♣ υ υ). Είναι δηλαδή δακτυλικός τετράμετρος (Οι στίχοι της Οδύσσειας και Ιλιάδας του Ομήρου είναι δακτυλι-

κοί εξάμετροι).

Ο δεύτερος στίχος (του σκυλίσου... θέλου) είναι ένας τριχαϊκός δεκατετρασύλλαβος. (Αν χωριστεί γίνεται ένας τριχαϊκός (♣ υ τριχαϊός) επτασύλλαβος και ένας ιαμβικός (υ ♣ ιαμβός) επτασύλλαβος.

Ο τρίτος στίχος «θέλου... θέλου» είναι ο πιο περίεργος γιατί αποτελείται από τρεις δάκτυλους και έναν μεσοτονικό (υ ♣ υ). Είναι δωδεκασύλλαβος, όπως και ο πρώτος.

Ο τέταρτος στίχος «να τη φιλήσου... να τη φέρου» είναι ιαμβικός δεκαπεντασύλλαβος. Αν χωριστεί γίνεται ένας ιαμβικός οκτασύλλαβος και ένας ιαμβικός επτασύλλαβος. Έχουμε δηλαδή δυο 12σύλλαβους δακτυλικούς, έναν τριχαϊκό 14σύλλαβο και έναν ιαμβικό 15σύλλαβο στίχους.

Αν θέλαμε στη συνέχεια να ερμηνεύσουμε και να ετυμολογήσουμε κάποιες λέξεις, άγνωστες σε πολλούς, όπως τις λέξεις κόλλιντα, μέλιντα, σούρβα, κουλλίκι και το κύριο όνομα Βασίλιντα, θα καταλήγαμε σε ενδιαφέροντα συμπεράσματα σχετικά με τις αρχαιοελληνικές και ρωμαϊκές ρίζες του ιδιώματος της Νάουσας.

Η ετυμολογία μερικών λέξεων

Η λέξη «κόλλιντα» σημαίνει και το τραγούδι των καλάντων (έψαλλε τα κόλλιντα), αλλά και το φιλοδώρημα (μας έδωσαν κόλλιντα). Δεν αποκλείεται λοιπόν η λέξη «κόλλιντα» να είναι προϊόν συμφυρμού των λέξεων «κόλλυθα» (= μικρά νομίσματα και κάποια μικρά στρογγύλα γλυκίσματα) και κάλαντα (ευχετήρια ή γιορταστικά τραγούδια που ψάλλονται από παιδιά στις παραμονές μεγάλων γιορτών - καλένδες ονόμαζαν οι Ρωμαίοι την πρώτη μέρα κάθε μήνα). Κόλλυθα + κάλαντα = κόλλιντα. Η καινούργια λέξη έχει το κύριο μέρος του θέματος της πρώτης (κόλλυ - κόλλι -), την κατάληξη της δεύτερης (-ντα) και το νόημα και των δυο, δηλαδή σημαίνει και τραγούδι και φιλοδώρημα (νομίσματα, γλυκά κλπ.).

Στη θέση της πρώτης λέξης (κόλλυθα) θα μπορούσε να είναι και η αρχαία επίσης λέξη «κόλλιξ-ικός» που σημαίνει κουλούρα από χοντρό αλεύρι (αιτ. κόλλικα + κάλαντα = κόλλιντα). Πιθανή φράση «μας έδωσαν για κάλαντα κόλλικα».

Από τη λέξη κόλλιξ, υποκοριστικό κολλίκιον (= μικρός κόλλιξ) προέρχεται η νεοελληνική λέξη κουλλίκι (= μια γλυκιά κουλούρα).

Η λέξη «μέλιντα» πρέπει να έχει σχέση με τις λέξεις μέλι και κάλαντα και να είναι και αυτή

προϊόν συμφυρμού αυτών των λέξεων: μέλι + κάλαντα = μέλιντα. Έτσι, αν η λέξη κόλλιντα σημαίνει τα νομίσματα, η λέξη μέλιντα πρέπει να δηλώνει τα γλυκίσματα, εφόσον η τρίτη λέξη «σούρβα» μπορεί να δηλώνει τους ξερούς καρπούς.

Τα σούρβα είναι ο καρπός της σουρδιάς, ενός ημιάγριου δέντρου ή θάμνου που οι αρχαίοι Έλληνες το ονόμαζαν «η όα» και οι Λατίνοι (η) sorbus. Τον καρπό της σουρδιάς (sorbus) οι Λατίνοι τον έλεγαν (το) sorbum (πλ. (τα) sorba), ενώ οι Έλληνες το όον και τα όα.

Επειδή τα σούρβα τα μάζευαν, τα χάραζαν στη μέση και τα ξέραιναν για να τα έχουν το χειμώνα για μαλακτικό αφέψημα, συμπεριλήφθηκαν στους ξερούς καρπούς.

Ποια όμως είναι η σουρδιά και ποια τα σούρβα; Κάποιος φίλος μου είχε φέρει πριν από χρόνια ένα σούρβο που έμοιαζε με άγριο κορόμηλο (προύνο) σκούρο θυσινί και μου είπε ότι η σουρδιά είναι άγριο δέντρο. Ένας άλλος όμως μου είπε ότι σουρδιές λέγονται κάποιοι θάμνοι, άφθονοι και στην περιοχή μας, που θγάζουν κάτι μικρούς στρόγγυλους καρπούς (λίγο πιο μεγάλους από τα τριμπόμπουλα των κέδρων) που όταν ωριμάζουν γίνονται σκούροι γαλάζιοι και στιφοί. Αν αυτά, είναι τα σούρβα, τότε κι εγώ έχω δοκιμάσει μερικές φορές στους εξοχικούς μου περιπάτους.

Η σουρδιά λέγεται σε κάποιες περιοχές της Ελλάδας σουρδουλιά και αθγαριά. Η δεύτερη λέξη πρέπει να προέρχεται από την αρχ. Ελλ. λέξη τα όα, τα οποία, όπως φαίνεται, έγιναν άθγα όπως τα ωά έγιναν αθγά.

Ας σημειωθεί ότι στα ποντιακά τα ωά έγιναν ωδά (το ωθόν = αθγό) και τα όα (σούρβα) έγιναν «τα ούθας». Η λέξη ούθα στην ποντιακή διάλεκτο σημαίνει σταφίδα (ξερός καρπός) και περιλαμβάνεται στα ποντιακά κάλαντα.

Και με τη λέξη σούρβα έγινε σε κάποιες περιοχές της Ελλάδας, ό,τι έγινε με τη λέξη κόλλιντα στη Νάουσα. Όπως δηλαδή στη Νάουσα η λέξη κόλλιντα δηλώνει και το φιλοδώρημα, αλλά και το τραγούδι των καλάντων, έτσι και η λέξη σούρβα σημαίνει και την περιφορά των καλανδιστών: Βγήκαν για τα σούρβα = βγήκαν για να ψάλουν τα κάλαντα.

Βασίλιντα = Βασίλιννα

Και φτάνουμε στην πιο κρίσιμη λέξη των παραξενών καλάντων της Νάουσας, στη λέξη Βασίλιν-

τα, στο όνομα, με το οποίο προσφωνείται η νοικοκυρά του σπιτιού από τους καλανδιστές.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η κατάληξη του ονόματος αυτού «Βασίλιντα» προήλθε από «κεκτημένη ταχύτητα», αναλογικά, από τις λέξεις κόλλιντα, μέλιντα... Βασίλιντα.

Ποιά όμως είναι η Βασίλιντα που αντιπροσωπεύει στα κόλλιντα όλες τις νοικοκυρές της Νάουσας; Μήπως είναι η Βασίλιννα, η γυναίκα του Βασίλη με τη βορειοελλαδίτικη τροπή του άτονου -ε- (ε ή αι) σε -ι-, η Βασίλιννα;

Θεωρώ ως απίθανη αυτή την εκδοχή, γιατί ο Άγιος Βασίλης από την Καισάρεια ήταν άγαμος.

Νομίζω, ότι το όνομα Βασίλιντα είναι η αρχαία ελληνική λέξη βασίλιννα (με δυο ν) που σημαίνει βασίλισσα. Η κατάληξη -ντα, προήλθε, όπως προαναφέρθηκε, από αναλογική επίδραση των λέξεων κόλλιντα και μέλιντα.

Αν όμως η λέξη Βασίλιντα δεν είναι άλλη από τη λέξη Βασίλιννα, τότε μπορεί να συμβαίνουν δυο πράγματα. Ή ότι οι Νάουσαίοι καλανδιστές αποκαλούν τη νοικοκυρά του σπιτιού βασίλισσα, όπως σε άλλες περιοχές της Ελλάδας αποκαλούν το νοικοκύρη «βασιλέα», για να τον κολακέψουν, προφανώς, και να φανεί γενναιοδωρος, πράγμα όχι απίθανο, ή ότι πρόκειται για τη Βασίλιννα, τη γυναίκα του άρχοντα βασιλιά την οποία νυμφευόταν ο θεός Διόνυσος, σε αναπαράσταση θεϊκού γάμου στα πλαίσια των διονυσιακών γιορτών στην αρχαία Αθήνα, για την οποία έχουμε γραπτές μαρτυρίες, αλλά και σε άλλες περιοχές της Ελλάδας, μεταξύ των οποίων και η Μακεδονία, για τις οποίες λείπουν οι γραπτές μαρτυρίες, υπάρχει όμως ευτυχώς η θαυμαστή παράδοση.

Υπέρ της δεύτερης εκδοχής συνηγορούν από τη μια μεριά τα κόλλιντα της Νάουσας με την απαίτηση ή έστω το αίτημα των καλανδιστών να δανειστούν (όπως ο θεός Διόνυσος δανειζόταν τη Βασίλιννα για να τη γονιμοποιήσει και να πάει καλά η χρονιά...) τη μάνα της νοικοκυράς, της Βασίλιντας, για να τη φιλήσουν μια φορά και να την επιστρέψουν έπειτα... αλλά και από την άλλη μεριά τα καρναβάλια - μασκαρέματα που γίνονται στην περίοδο του Δωδεκαήμερου (Δεκέμβριος - Ιανουάριος) σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας στις μέρες μας. Γιατί όπως είναι γνωστό στην ίδια περίοδο (Δεκέμβριος - Ιανουάριος) γίνονταν στην αρχαία Αθήνα (αλλά και σε άλλες οπωσδήποτε ελληνικές περιοχές) τα μικρά ή κατ' αγραούς Διονύσια και τα Λήναια.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι σ' αυτήν την περίοδο γίνονται και στην περιοχή του Ρουμπλουκιού και των Πιερίων, αλλά και σε άλλες περιοχές της Ελλάδας, τα περίφημα Ρογκάτσια ή Ρογκατσάρια ή Ραγκατσάρια ή Λαγκατσάρια ή Γκοτσαριά κλπ., τα οποία έχουν πολλά κοινά στοιχεία με τους «Γιανούτσαρους και Μπούλες» της Νάουσας, που εμφανίζονται όμως αργότερα, στην περίοδο των Α-πώκρεω (Φεβρουάριος - Μάρτιος). Στην αρχαία Αθήνα το μήνα Μάρτιο τελούνταν τα μεγάλα ή εν άστει Διονύσια).

Στα Ραγκατσάρια των Ριζωμάτων, χωριού των Πιερίων, όπως είχα γράψει σε παλιότερο σημείωμά μου, ο αρχηγός του μπουλουκιού είναι ο γαμπρός, ενώ τη νύφη υποδύεται ο πιο «τσαχπίνης» της συντροφιάς. Όταν μπαίνουν σε ένα σπίτι, αρπάζουν το νοικοκύρη απ' το λαιμό και με φοβέρες του ζητούν να τάξει και να τους δώσει απ' ό,τι έχει, κυρίως φαγώσιμα, που καταναλώνονται έπειτα σε κοινό γλέντι. Είναι οπωσδήποτε φανερά τα κοινά στοιχεία με το χελιδόνισμα και τα κόλλιιντα. Πράγμα που γίνεται κατανοητό, αν λάβουμε υπόψη μας ότι στο χρονικό διάστημα που γίνονταν (και γίνονται) τα διονυσιακού χαρακτήρα αποκριάτικα δρώμενα και ψάλλονταν τα χελιδονίσματα και τα κόλλιιντα γιορτάζονταν και η Πρωτοχρονιά. Γιατί ως το 153/2 π.Χ., που καθιερώθηκε ως Πρωτοχρονιά η πρώτη Ιανουαρίου, θεωρούνταν η πρώτη Μαρτίου, από τους Ρωμαίους, ως η πρώτη μέρα του χρόνου. Αλλά και η 25η Δεκεμβρίου, η ημέρα των Χριστουγέννων ήταν για ένα χρονικό διάστημα από το 354 μ.Χ. η πρώτη μέρα του χρόνου για τους Χριστιανούς. Μαρτυρία ο στίχος των καλάντων «Χριστούγεννα, Πρωτούγεννα, ΠΡΩΤΗ γιορτή του χρόνου».

Έτσι λοιπόν εξηγείται το συνταίριασμα διονυσιακών (αποκριάτικων) και πρωτοχρονιάτικων στοιχείων στα κόλλιιντα της Νάουσας. Δεν είναι

επομένως μόνο οι αρχαιοελληνικές, ελληνορωμαϊκές λέξεις, αλλά και οι παραδόσεις, τα ήθη και έθιμα που επιβιώνουν στη Νάουσα (και ευτυχώς όχι μόνον σ' αυτήν) και μαρτυρούν ότι αυτός ο τόπος, παρόλες τις περιπέτειές του δεν έχασε τη συνέχειά του ποτέ. Μάρτυρες αδιάψευστοι μεταξύ των πολλών άλλων και η Βασίλιντα (Βασίλιννα) και το κουλλίκι (ο κόλλιξ) και ο Γιανούτσαρς (Διόνυσος) και η Μπούλα (η Βαθύλα), παρόλη την αλλοίωση που υπέστησαν μέσα στο διάβα των αιώνων.

Βιβλιογραφία

1. Τάκη Μπαίτση «Τα δημοτικά τραγούδια της Νιάουσας», Αυγ. 1977.

2. Γ. Α. Μέγα «Ελληνικά Εορταί και έθιμα της λαϊκής λατρείας», Αθήναι, 1957.

3. Πέτρου Δεινόπουλου «Γενίτσαροι και Μπούλες στη Νάουσα και στα Λεχαινά» περ. ΝΙΑΟΥΣΤΑ τευχ. 73, σελ. 162-164.

4. Θωμά Γαβριηλίδη «Γιανούτσαρς και Μπούλα - Η ιστορία των ονομάτων» περ. ΝΙΑΟΥΣΤΑ τευχ. 70, σελ. 37, 38, 50 και τευχ. 71, σελ. 68, 69.

5. ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Στην Κοζάνη πληροφορήθηκα πρόσφατα ότι στην περιοχή του Βοΐου τα παιδιά κρατώντας τζιουμπανίκες (όπως παλιότερα και οι καλανδιστές της Νάουσας την Πρωτοχρονιά) ψάλλουν τα εξής παρόμοια σχεδόν με τα κόλλιιντα της Νάουσας «Κόλλιιντα»:

Κόλλιιντα, Μπάμπου, κόλλιιντα

κι 'γω την κουλλιαντίνα.

Κι αν δε μι δώσεις κόλλιιντα

δώσ' μι τη θηγατέρα σ'.

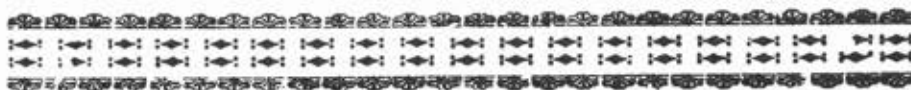
— Κι τι τη θέλεις, γαϊδαρι,

τη θκήμ' τη θυγατέρα;

— Να τη φιλώ να την τσιμπώ

να μι ζησταίν' του δράδυ!

(ή κι να κοιμούμι αντάμα!).

Ο Θεόφιλος Καμπανίας και οι απαρχές της Σχολής Ζωγραφικής της Κουλακιάς

Ανακοίνωση στην επιστημονική Ημερίδα που έγινε στην Αλεξάνδρεια στις 14.5.1994 με θέμα «Η Ζωή και το Έργο του Επισκόπου Καμπανίας Θεοφίλου», από την Ιερά Μητρόπολη Βεροίας, Καμπανίας και Ναούσης, τον Δήμο Αλεξάνδρειας και την Εταιρία Ρουμλουκιώτικων Μελετών.

Πριν από δώδεκα χρόνια, η συνάδελφος Δέσποινα Ευγενίδου, έγραψε την αξιολογη μελέτη «Μια συντεχνία αγιογράφων του 19ου αιώνα από την Κουλακιά». Σ' αυτή παρουσίασε τα μέχρι τότε γνωστά στοιχεία για την δραστηριότητα των ζωγράφων αυτών, που με γενάρχη τον Λάμπο κάλυπταν τις ανάγκες της Κεντρικής Μακεδονίας και ειδικότερα των περιοχών, Θεσσαλονίκης, Κιλκίς, Χαλκιδικής και Πιερίας σε όλο τον 19ο αιώνα.

Έργα τους είχαν εντοπιστεί, στην Θεσσαλονίκη, στον Χορτιάτη, στα Βασιλικά, τον Μελισσουργό, την Λητή, την Κουλακιά την ίδια, την Βούλτισσα Πιερίας, τον Κολινδρό, το Αιγίνιο, το Κιλκίς, το Βαφειοχώρι και την Γρίβα.

Σήμερα θέβαια μετά από δώδεκα χρόνια, ο κατάλογος, αυτός, των έργων έχει πολλαπλασιαστεί με τον εντοπισμό εικόνων, σε άλλα δέκα χωριά του νομού Κιλκίς: Γουμένισα, Γοργόπη, Μεταλλικό, Άνυδρο, Καμποχώρι, Γερακώνα, Ομαλό, Απόστολοι, Φίσκα και Πεντάλοφο.

Επιπλέον γνωρίζουμε ότι η δρα

στηριότητα είχε εκταθεί, και πέραν των ορίων της Μακεδονίας με παραγγελίες έργων που εκτελέστηκαν στην Λάρισα, εκκλησία των Αγίων Τεσσαράκοντα Μαρτύρων, και στα χωριά, Στόμιο και Καρύτση.

Οι μακρόχρονες έρευνές μου για την Ζωγραφική της Θεσσαλονίκης τον 18ο αιώνα έφεραν σε φως στοιχεία σημαντικά για τις απαρχές της ζωγραφικής των Κολακιωτών ζωγράφων. Ως το παλαιότερο γνωστό έργο των ζωγράφων αυτών εθεωρείτο μια εικόνα του Μαργαρίτη Λάμπου του 1813 από την εκκλησία του Αγίου Γεωργίου στον Χορτιάτη. Σε εικόνα όμως των Τριών Ιεραρχών από την εκκλησία του Αγίου Αθανασίου Θεσσαλονίκης, στην επιγραφή διασβάζουμε: «δεήση τε και δαπάνη του ευγενάστατου άρχοντος κυρίου Γρηγορίου Γούτα Καστριτίσιου 1796» και χαμηλά δεξιότερα «παρά Δημητρίω Λάμπο». Η ανάλυση των στοιχείων της εικόνας της Θεσσαλονίκης, ιστορικών, εικονογραφικών και τεχνοτροπικών, δείχνει ότι αυτή είναι έργο ώριμου ζωγράφου που απολαμβάνει ήδη την εκτίμηση των κορυφαίων εκπροσώπων της Θεσσαλονικιώτικης αριστοκρατίας. Το μοναδικό δείγμα ζωγραφικής του Δημητρίου Λάμπου δεν είναι αρκετό για την γενίκευση των πρώτων εκτιμήσεων σε συμπεράσματα.

Το δεύτερο δείγμα έρχεται, σχεδόν είκοσι χρόνια αργότερα στα 1813, με την εικόνα της Μεταμόρ

φωσης από τον Χορτιάτη που ζωγραφίστηκε από τον αδελφό του Δημητρίου, Μαργαρίτη.

Στα 1820 στον Άγιο Γεώργιο

Του Σωτήρη Κίσα *

του Μεταλλικού Κιλκίς, πάνω από την Ωραία Πύλη του τέμπλου, υπάρχει η επιγραφή κακόγραφη και ανορθόγραφη συνάμα, «Εγώ ο ζωγράφος ο γηροζωσιμάς από χωρίον Κολακιά». Στον άμβωνα της ίδιας εκκλησίας, υπάρχει επίσης η επιγραφή «1820 ζωγράφος ο γηροζωσιμάς και ο υιός ο Κωνσταντίνος».

Δυο επιγραφές από το Μεταλλικό είναι σημαντικές για την μελέτη των απαρχών της Κολακιώτικης ζωγραφικής. Πρώτον μας παρουσιάζουν ένα ζωγράφο λαϊκότροπο και με διαφορετική παιδεία, από τους αδελφούς Δημήτριο και Μαργαρίτη Λάμπο. Ο τίτλος «γέρο» που φέρει ο Ζωσιμάς μπορεί να σχετιστεί είτε με το επάγγελμα, με την έννοια του κάλφα, του μάστορα, είτε με τυχόν πνευματική του ιδιότητα, με την έννοια του ιερέα ή του μοναχού. Το όνομα Ζωσιμάς οδηγεί προς το δεύτερο χωρίς δέβαια να αποκλείεται η δυνατότητα ο ζωγράφος να συνδύαζε στο πρόσωπό του, όλες τις ιδιότητες που προαναφέραμε. Το προσφώνημα «γέρο» δεν αποτελεί τεχνικό όρο με συγκεκριμένο περιεχόμενο, είναι ωστόσο ενδεικτικό της ηλικίας ενός ανθρώπου. Εάν ο Ζωσιμάς ο-

νομάζεται στα 1820 γέρος, τότε η αρχή της καλλιτεχνικής του δράσης πρέπει να τοποθετηθεί τουλάχιστον στην τελευταία δεκαετία του 18ου αιώνα.

Ο γεροΖωσιμάς ζει ακόμα και ζωγραφίζει στα 1835 όπως φαίνεται από μια άλλη επιγραφή σε εικόνα της Θεοτόκου Ελεούσας από την εκκλησία του Αγίου Γεωργίου Μεταλλικού: «Έτος 1835, εγώ ο ζωγράφος Ζωσιμάς και ο υιός Κωνσταντίνος».

Στα 1841 ο γεροΖωσιμάς δεν βρίσκεται πλέον ανάμεσα στους ζώντες όπως προκύπτει από την μεγάλη δεσποτική εικόνα του Αγίου Νκολάου του τέμπλου Αγίου Γεωργίου στο Κιλκίς.

Στην επιγραφή της εικόνας αναφέρεται: «Χειρ Κωνσταντίνου Ζωσιμά εκ Κολακιάς, 10 Αυγούστου 1841»' Αργότερα ο Κωνσταντίνος έγινε ιερέας όπως προκύπτει από τις υπογραφές των τριών ζωγράφων γιων του. Του Κωνσταντίνου, του Ζήση και του Μιχαήλ.

Το πρόβλημα της σχέσης ανάμεσα στον Ζωσιμά και στους Δημήτριο και Μαργαρίτη Λάμπου, μένει προς το παρόν αδιευκρίνιστο.

Προβληματική παραμένει επίσης η διάρκεια του χρόνου δράσης του Δημητρίου Λάμπου. Έχουμε το παλαιότερο έργο χρονολογημένο στα 1796 και το τελευταίο στα 1849.

Και προκύπτει το ερώτημα μήπως πρόκειται περί δυο προσώπων;

Και του Μαργαρίτη Λάμπου. Παλαιότερο χρονολογημένο έργο στα 1813 και νεότερο, τελευταίο, στα 1846.

Η οικογένεια του Μαργαρίτη συνεχίζεται με τους ζωγράφους γιους του, Σταυράκη και Αθανάσιο που ακμάζουν στην δεκαετία του περασμένου αιώνα.

Στην οικογένεια Λάμπου φαίνε-

ται να υπάγεται και η οικογένεια Χατζησταμάτη που ο γενάρχης της πρέπει να ήταν αδελφός των ζωγράφων. Οι τρεις γιοι του, ο Δημήτριος, Μυτάκος και Τάκος, το Μυτάκος ίσως είναι υποκοριστικό του Μιχαήλ, ενώ το Τάκος είναι σίγουρα υποκοριστικό του Κωνσταντίνος, καλύπτουν με την δραστηριότητά τους 4 περίπου δεκαετίες, 1854 - 1899.

Γνωρίζουμε τώρα τα ονόματα 13 ζωγράφων Κουλακιωτών, που ανήκουν σε τρεις γενιές και με την δράση τους καλύπτουν περίοδο ενός αιώνα και πλέον 1796 - 1899. Περισσότερα από 600 έργα τους είναι γνωστά.

Για να επιστρέψω στο πρόβλημα που θέτει η παρούσα ανακρίβωση, υπάρχει σχέση ανάμεσα στον Θεόφιλο Καμπανιάς και την δημιουργία του εργαστηρίου ζωγραφικής στην έδρα της επισκοπής του;

Το πρόβλημα πριν 15 χρόνια δεν ήταν δυνατόν να τεθεί. Σήμερα όμως που το πρώτο Κουλακιώτικο έργο ανάγεται σε έτος που ελάχιστα απέχει από το πιθανό έτος θανάτου του Θεοφίλου (δηλαδή έχουμε έτος θανάτου το 1795, η πρώτη εικόνα το 1796),

νομίζω ότι μπορούμε να θέσουμε το πρόβλημα. Η άμεση συμμετοχή του Θεοφίλου είναι αναπόδεικτη ακόμη. Μια ένδειξη θετική αποτελεί το γεγονός, ότι ο παραγωγeliοδόχος των εικόνων των Τριών Ιεραρχών του 1796, Γρηγόριος Γούτας Καστρίτσιος ήταν γνωστός του Θεοφίλου.

Το πιο σημαντικό στοιχείο είναι η αίγλη την οποία προσέδωσε στην Κουλακιά η μεγάλη προσωπικότητα του Θεοφίλου. Η μέριμνά του για την πνευματική ζωή εν γένει, πρόσφερε στην οικογένεια Λάμπου την δυνατότητα δημιουργίας ενός εργαστηρίου που υπήρξε το πιο σημαντικό στο χώρο της Κεντρικής Μακεδονίας σε όλο τον 19ο αιώνα.

Εάν το εργαστήριο αυτό συνδέεται με τον Θεόφιλο άμεσα, πράγμα που προσωπικά πιστεύω, τότε ανοίγεται μπροστά μας μια άγνωστη διάσταση της προσωπικότητας του μεγάλου ιεράρχη.

Αν δεν συμβαίνει αυτό, τότε το εργαστήρι αυτό θα μπορούσε να θεωρηθεί, ως καρπός του πνευματικού σπόρου που μια ζωή ολάκερη, μισό σχεδόν αιώνα, έσπερνε ο Θεόφιλος στην περιοχή της Καμπανιάς.

Η Ακαδημία Αθηνών βράβευσε τον Ημαθιώτη δικηγόρο, τ. βουλευτή, ιστορικό και συνεργάτη της «Νιάουστας» Γιώργο Χιονίδη, για το σύνολο του πνευματικού του έργου.

Η «Νιάουστα» τον συγχαίρει για την ανώτατη αυτή τιμητική διάκριση.

Τα τραγούδια του Ρουμπλουκιού και οι χοροί της Ημαθίας

Του Στέλιου Ι. Κοψαχείλη

Τα τραγούδια του Ρουμπλουκιού είναι κλέφτικα και ιστορικά όπως του «Κατσιάμπα», «Κάτον στα πέντε αλώνια», «Ακούστε Νιουκαστρίτισις», «Του Βασιλάκη», «Νάσιους πιθαναίνει» κ.ά.

Ένα Σαββάτου βράδι βρε Κατσιάμπα προυί
βαρέσαν τον Κατσιάμπα του Δημήτρη
μεσ' τ' Αντουνόν' λ του σπιτ'.
Του κρίμα νά'χει η Δέσπου, βρε Κατσιάμπα μ'
κί τ' άδικου ου Αντών'ς
ωχ αμάν Δημήτρη μ' που σι φαρμάκουσιν.
Μαύρ' ήταν η καρότσα, βρε Δημήτρη μ'
κι μαύρα τ' άλογα
Σί κλαίει όλ' η Βέροια βρέ Δημήτρη μ'
κι όλου του Ρουμπλούκ.

Πολλά είναι και τα τραγούδια της αγάπης στα χωριά του Ρουμπλουκιού καθώς επίσης τα νανουρίσματα, ταχταρίσματα. Από τα λατρευτικά τραγούδια ξεχωρίζουν τα κάλαντα και τα Λαζαρκά τραγούδια. Αρκετά είναι τα μοιρολόγια, τα σκωπτικά και τα γυρίσματα, της ξενητιάς και κυρίως του γάμου. Το επόμενο τραγούδι είναι ένα γαμήλιο απ' το χωριό Μελίκη.

Νάησαν Πανόιου μ' πέρδικα ν' ακούσω τη λαλιά σου
να πιταχτώ σα πέρδικα να 'ρτω στην αγκαλιά σου.
Βάλι Πανόγιου μ' κι άλλαξι, στουλίσου κι αρματώσου
μικρό τζιαντάني μου βάλι τον άσπρου
του σαϊάκι του πουλένιου σ' ζνάρι
μικρό τζιαντάني μου (=βλαστάρι μου)

Απ' το χωριό Παλ. Πρόδρομος είναι το επόμενο τραγούδι της ξενητιάς
Ν' όποιους μι γλέν' ν' απού γιλώ, θαρεί καμόν δεν έχου,
έχου κα μον μεσ' την καρδιά κι Ζάλη στου κιφάλι.
Μαύρισαν τα χειλάκια μου, μαύρισαν κι η καρδιά μου
χουρίς μάννα, χουρίς δικούς, μ'σα στα μαύρα Ξένα... κλη

Στην Αλεξάνδρεια χορεύουν την «Γκάϊντα» έναν χορό μεικτό που συναντούμε στα Καποχώρια και σ' όλη την περιοχή του Ρουμπλουκιού. Στα Ριζώματα Βέροιας χορεύουν ένα πασχαλιάτικο τραγούδι. Στην Βέροια χορεύουν τον Βεροιώτικο χορό οι γυναίκες ντυμένες με θαρείά αρχοντική παραδοσιακή στολή. Στο έθιμο του καλόγερου στο χωριό Μελίκη παίρνει μέρος ολόκληρος θίασος ανδρών που χορεύουν και τραγουδούν. Οι χοροί του Ρουμπλουκιού είναι ανδρικοί όπως οι Διπυρί-

δα, Μπoϊμίτσα, Τσιουμπανούλα, Καρατζόδα, Τζιουθανάκι, Ρουγκατζιάρκα, οι μεικτοί χοροί Μιλικές, Γιούφκου, Ντούσκου. Οι κάτοι-κοι γλεντούν στις λεγόμενες «γρουνουχαρές». Οι γυναίκες στην γιορτή του Λαζάρου τραγουδούν πολλά εύθυμα και χορευτικά τραγούδια. Οι πρόσφυγες απ' τον Πόντο που ήρθαν στην Ημαθία χορεύουν τους δκούς τους χορούς: Ομάλ, Σέρρα, Λαγγευτό, Κότσαρι κ.ά. Στην Νάουσα οι φουστανελοφόροι χορεύουν στον ρυθμό του νταουλιού και της πίπιζας ενώ ηχούν οι αρμαθιές από τα νομίσματα που κρέμονται στο στήθος τους.

Εξέχουσα θέση απ' τα τραγούδια της Ναούσης έχουν τα ιστορικά που αναφέρονται στους αγώνες κατά των Τούρκων, στην καταστροφή της Νάουσας και στον Μακεδονικό αγώνα. Στο χορό της Βεροίας ακούμε τα φλουράκια που κρέμονται στα στήθη των γυναικών να συνοδεύουν τις διάφορες κινήσεις.

Χορός Ναούσης

Στην Νάουσα και τους Προμάχους συναντούμε ένα κυκλικό συρτό χορό, μεικτό σε χρόνο επτά ογδών. Στην Αλεξάνδρεια συναντούμε και τους χορούς Μπoϊμίτσα και του Κατσιάμπα, κυκλικούς χορούς σε επτά όγδοα. Από τους χαρακτηριστικότερους χορούς της Ναούσης είναι η Μακρυνίτσα και ο Νιζάμικος, χοροί που επικράτησαν από τον καιρό της Τουρκοκρατίας, από τότε που τα παλικάρια κατέβαιναν απ' τα βουνά στην πόλη μεταμφιεσμένοι. Την Μακρυνίτσα τη χορεύουν οι γυναίκες σ' ανάμνηση του γεγονότος που έπεφταν στο γκρεμό για ν' αποφύγουν την αιχμαλωσία των Τούρκων. Ο Νιζάμικος πήρε το όνομά του από τους Νιζάμηδες οι οποίοι έλεποντας τους Έλληνες να χορεύουν γλεντούσαν κι αυτοί και τους λιγόστευαν τους φόρους.

ΤΑ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΣΤΗ ΝΙΑΟΥΣΤΑ

Του Νίκου Σπάρτη

ΤΟΥ ΝΤΟΥΛΑ Η ΜΑΝΑ

ἦχος Β' πρὶν ρυθμός πού αρρέ.

Σαν τίνους μά - - - - - να -
 θμ βι - - - - - τι - - - - - τε νου - μα - νου - - - - - γα -
 και - - - - - αι - - - - - μ - - - - - του - - - - -
 Ντου - μα - νου - - - - - να - θμ βι - - - - - τι - - - - -
 του - Ντου - μα - νου - - - - - να
 και - - - - - μ - - - - - ε - - - - -

► Του Ντούλα η μάνα

Σαν τίνους μάνα θλίβιτι, τίνους μανούλα κλαίει.
 Του Ντούλα η μάνα θλίβιτι του Ντούλα η μάνα κλαίει.
 Σήμερα Ντούλαμι Πασκαλιά σήμερα πανηγύρι,
 σήμερα αλλάζουν τα πιντγιά κι πιθηρές μι νύφεις
 κι σύ Ντούλαμι στις φυλακές στα Λαρσινά
 μπουντρούμνια.
 Ντούλα μου δεν αντρειώνισι, τα σίδηρα να σπάσεις;
 Του πως μανάμ ν' αντρειουθώ τη φυλακή να σπάσου,
 η φυλακή έχει σίδηρα μανταλονμένις πόρτις.
 Σάτισειν τον κουρμάκι μου κι ου διξής μου πλάτης.
 Σύρει μανάμ στου βασιλιά κι παρακάλισέ τον,
 ίσους μανάμ σι λυπηθή τα σίδηρα ν' ανοίξει.

ΝΥΣΤΑΞΑΝ ΤΑ ΜΑΤΑΚΙΑ ΜΟΥ

Νυ - στά - ξαν - τα - μα - τά - κια - μου
 μου και - κλαι - νε - τα - κα - ύ - με - να - του -
 πω - ω - - - - - ως - κοι - - - - -
 μαν - τι - μου - να - γα -

► Νύσταξαν τα ματάκια μου

Νυστάξαν τα ματάκια μου κι κλαίνε τα καημένα
 του πως κοιμούνται μοναχά (δισ) κι συντρουφικά
 δεν έχουν,
 έχουν καλές γειτόνισις (δισ), ξανθές κι μαυρουμάτις.
 Κινώ να πάνου μια βραδιά (δισ) κι ένα Σαββάτον
 βράδυ,
 βρίσκου τις πόρτις σφαλιστές (δισ) κι τα κλειντιά
 παρμένα.
 Σκύφτου φιλώ την κλειδουνιά (δισ) κι τη γιουμίζου
 δάκρια
 κι η κλειδονίτσα μι άνοιξιν (δισ) κι γω σθαίνου
 μέσα.
 Βρίσκου την κόρη στα βαθιά (δισ), βαθιά ήταν
 κοιμισμένη.
 Σκύφτου φιλώ του μάγουλου (δισ) κι τη φιλώ στα
 χείλη.
 Κι η κόρη εξιαφνιάστηκιν (δισ) απ' του γλυκό της
 ύπνο.

Ξένους είμι

Άγος Α' οκτώηχοι Δ' Ρυθμός οκτάς (Προχομένη)

Ξένους εί μι - κινδυνώ - - - ρα
 Τρε γυρνώ - κε - γινώσκω - - - νους
 Α που με - ρους μα - κρυ - νο - ο
 μετά ε - ρη - μα - έου να - α
 κε κα νε - - - ναν δε - - - γινω -
 κα νου τα - - - που για - - - να -
 ρε - - - ζαν αντεο ρε του να με -
 ρε - - - α αντεο ρε και τα πε -
 να με νου το ορφα - νο - - - ο
 τα πτω και συν τρου για - - -

► Ξένους είμι

Ξένους είμι κι ήρθα τώρα απού μέρους μακρινό
 κι κατέναν δε γνωρίζουν, αίντε ορέ που να μείνουν
 τ' ορφανό.

Τρουγιοιουρνό κι γω ου καημένους μεσ' τα έρημα
 βουνά

κάνουν τα πουλιά παρέα αίντε ορέ και τα πείνα
 συντρουγκιά.

Στην Αραπιά

Άγος Β' Δ' Ρυθμός 7οιηχοι

Na πη - γε να να πη γε να στην Α - - ρα
 πα - να πια σου να ρα πακι - να πια σου να. ρα
 πα κι -

► Θέλου να πάω στην Αραπιά

Θέλω να πά - θέλω να πάω στην Αραπιά

να πιάσω ένα αραπάκι (δισ)

Να κάθουμι να κάθουμι να του ρουτώ

πως πιάνιτι η αγάτη (δισ)

Απού τα μά - απού τα μάτια πιάνιτι

στα χείλη κατηθαίνει (δισ)

Κι απού τα χεί - κι απού τα χείλη στην καρδιά

ριζώνει και δε βγαίνει (δισ)

Κι πιάνει ρί κι πιάνει ρίξεις κι κλονιά

κι κόκκινα λουλούντια (δισ)

Για να πιρνούν για να πιρνούν οι έμουρφεις

να κόβουν τα λουλούντια.

Για να πιρνούν για να πιρνούν κι οι άσχημες

να κόφτουν τα κλοννάργια.

*Έχεις μαύρα μάτια

Άγος Δ' οκτώηχοι Ρυθμός 4οιηχοι

Ε έχεις μαύρα μά - - τια φω - -
 Να την ε ρε μου - - - σα φω - -
 ω - - - ως μου ε έχεις και ξανθά - - - μαυρά
 ω - - - ως μου τη χρυσή σου τη αν ε -
 μα α μαν α - - - μαν εία να - - - με - - - σα
 μα α μαν α - - - μαν εία να - - - με - - - σα
 στη - - - δια - - - ως μου ε - - - έχεις ελπίδα
 κο - - - ο - - - ο - - - ο - - - ο - - - ο - - - ο - - - ο
 ση - - - η ε - - - για α μαν α - - - μαν
 Α - - - α ρα - - - πια α μαν α - - - μαν

► Έχεις μαύρα μάτια φώς μου

Έχεις μαύρα μάτια φως μου έχεις κι ξανθά μαλιά
 αμάν - αμάν.

κι ανάμισα στα στηχιά φως μου έχεις χρυσή ελπίδα
 (αμάν - αμάν).

Να την εφιλούσαι φως μου τη χρυσή σου την ελπίδα
 (αμάν - αμάν)

κι' ας σ' έπιονα αραπάκι φως μου μέσα από την
 αραπιά (αμάν - αμάν).

Θέλου να σι λησμονήσου φως μου μα η ψυχή μου
 σι πουνεί (αμάν - αμάν).

Συ ίσι η πρώτη μου αγάτη σι ίσι κι η παντουινή
 (αμάν - αμάν).

Δίσκος

Άγος Α' Δ' Ρυθμός 4οιηχοι

Γεα - πα - ρε Δη με με το του γε κε σου
 και συ ρε στο κυνη γε - γεα - σου δη μο μου
 και συ ρε στο κυνη γε - γεα - σου γεα γεα μου

► Δήμος

Για πάρε Δήμομ' το τουρέκι σου (δισ)

κι σύρει στου κινήγι γειάσου Δήμο μου

κι σύρει στον κινήγι γειάσου αγάτη μου.

Κι αν θρείς λαφάρια Δήμομ' σκότουσε

λαγούς κινήγησέ τους λέλε Δήμο μου,

λαγούς κινήγησέ τους γειάσου αγάτη αγάτη μου.

Κι αν θρείς μπρέ Δήμομ' κι τον άντρα μου

ρίξει κι σκότουσέ τον, γειά σου αγάτη μου,

ρίξει κι σκότουσέ τον σι κλαίν τα μάτια μου.

Κι μάσει Δήμομ' κι του σώμα του,

σι ένα χρυσό μαντήλι γειάσου Δήμο μου,

σι ένα χρυσό μαντήλι γειάσου αγάτη μου.

Κι σύρει Δήμομ' κι συργιάνα του

σι ινιά κιφαλον χώργια γειάσου αγάτη μου.

Κι απού λίγου λίγου
 Ήχος Α' Πά Ρυθμός 2ος

Τα μαύρα σου τα μάτια τα μαύρα σου τα μάτια
 τα μαύρα σου τα μάτια τα λιγουντγάρικα
 αυτά με κάνουν φως μου να πίνουν άδικα.
 Κι απού λίγου λίγου κι απού λίγου
 κι απού λίγου λίγου γέννητι πουλύ.
 Χαμηλουνσέτα φως μου, χαμηλουνσέτα φως μου
 χαμηλουνσέτα φως τα πανουκλιάρικα.
 Κι απού λίγου...
 Τη σκάλα π' ανιβαίνεις, τη σκάλα π' ανιβαίνεις
 τη σκάλα π' ανιβαίνεις, ν' ανέθηναι κι γω
 οι κάθε σκαλουπάτι, οι κάθε σκαλουπάτι
 οι κάθε σκαλουπάτι, να οι γλυκοφιλώ.
 Κι απού λίγου...

► Κι απού λίγου λίγου

Τα μαύρα σου τα μάτια τα μαύρα σου τα μάτια
 τα μαύρα σου τα μάτια τα λιγουντγάρικα
 αυτά με κάνουν φως μου να πίνουν άδικα.
 Κι απού λίγου λίγου κι απού λίγου
 κι απού λίγου λίγου γέννητι πουλύ.
 Χαμηλουνσέτα φως μου, χαμηλουνσέτα φως μου
 χαμηλουνσέτα φως τα πανουκλιάρικα.
 Κι απού λίγου...
 Τη σκάλα π' ανιβαίνεις, τη σκάλα π' ανιβαίνεις
 τη σκάλα π' ανιβαίνεις, ν' ανέθηναι κι γω
 οι κάθε σκαλουπάτι, οι κάθε σκαλουπάτι
 οι κάθε σκαλουπάτι, να οι γλυκοφιλώ.
 Κι απού λίγου...

Η ΒΟΣΚΟΠΟΥΛΑ
 Ήχος Β' Πά Ρυθμός 2ος

Μια βοσκοπούλα αγάπησα μια ζηλεμένη κόρη
 και την αγάπησα πολύ
 ήμιον αλάλητο πουλί (δισ)
 δέκα χρόνων αγόρι.
 Μια μέρα που καθόμασταν στα χόρτα τ' ανθισμένα
 κόρη της λέω σ' αγαπώ, (δισ)
 τρελαίνομαι για σένα.
 Από τη μέση μ' άρπαξε με φίλησε στο στόμα
 για της αγάπης τον καημό (δισ)
 είσι μικρός ακόμα.
 Μιγάλουσα κι τη ζητώ μα άλλον ζητά η καρδιά της.
 Μα εγώ δεν του αλήσιμονώ (δισ)
 του πρώτου φίλημά της.

► Η Βοσκοπούλα

Μια βοσκοπούλα αγάπησα μια ζηλεμένη κόρη
 και την αγάπησα πολύ
 ήμιον αλάλητο πουλί (δισ)
 δέκα χρόνων αγόρι.
 Μια μέρα που καθόμασταν στα χόρτα τ' ανθισμένα
 κόρη της λέω σ' αγαπώ, (δισ)
 τρελαίνομαι για σένα.
 Από τη μέση μ' άρπαξε με φίλησε στο στόμα
 για της αγάπης τον καημό (δισ)
 είσι μικρός ακόμα.
 Μιγάλουσα κι τη ζητώ μα άλλον ζητά η καρδιά της.
 Μα εγώ δεν του αλήσιμονώ (δισ)
 του πρώτου φίλημά της.

ΤΗΣ ΜΑΡΙΓΩΣ
 Ήχος Β' Πά Ρυθμός 4ος

Λάμπει ο ήλιος, λάμπει Μαριγώ στα παραθύργια
 σου
 λάμπουν κι τα φλουργιά σου Μαριγώ στ' άσπρα τα
 στήθια σου.
 Τ' άσπρου σου του φουστάνι Μαριγώ που πέρα
 φαίνητι

► Της Μαριγώς

Λάμπει ο ήλιος, λάμπει Μαριγώ στα παραθύργια
 σου
 λάμπουν κι τα φλουργιά σου Μαριγώ στ' άσπρα τα
 στήθια σου.
 Τ' άσπρου σου του φουστάνι Μαριγώ που πέρα
 φαίνητι

μήν του παρά φουντώνεις Μαριγώ μι κακουφαίνιτι.
 Ου ήλιους βασιλεύει Μαριγώ κι μέρα σώνιτι.
 κι ου νούς σου απ' την αγάπη Μαριγώ δε σημαζώνιτι.
 Στη σκάλα π' ανιβαίνεις Μαριγώ κι στα σκαλώματα
 χίλιους τζιουμπέδεις φκιάνεις Μαριγώ χίλια καμώματα.
 Την κόκκινη κουρδέλλα Μαριγώ που δένεις στα
 μαλιά
 μήν τη ξαναφουρέσεις Μαριγώ λουλαίνεις τα πιγιά.
 Εισί του σταφύλι Μαριγώ κι γω του τσάμουρου
 όλοι φιλούν στα χείλη Μαριγώ κι γω στον μάγουλου
 Εισί οι κι άλλη δένη Μαριγώ σι' αυτόν του μαχαλά,
 τα κάλη τα δικά σου Μαριγώ δεν τάχει αλλή καμνιά.
 Στη σκάλα πάνιβαίνεις Μαριγώ να πέσει η κάλτσα
 σου
 να σκύψεις να τη μάσεις Μαριγώ να ιδώ τη γάμπα
 σου.
 Τράβαν αέρα τράβα Μαριγώ φουσκών τα κύματα
 φουσκώνει του φουστάνι Μαριγώ μι τα κινήματα.

Τα κουλίκια της Κατίγκους

Ταχύ - ταχύ η Κατίγκου βγήκιν στου παραθύρι τα σμπουρίσει μί τη Λέγκου της Ιβγέγκους.

— Αυτά απού λες, έπιασα μαγιά μί ρουβύτχια για να φκιάσου φταζμήτικα κουλίκια κί την καρτιρώ τώρα ν' ανέβη για να ζυμώσου. Μπιζέρισα μί τ' αυτά τα φράγκικα τα τσουρέκια που τα φκιάνουν όλεις οι κουτσουπόλιας, τάχα έτσι φκιάνουν κί στην Ανθήνα, αμά ποιόν τα λέν; Ουκνεύουν Λέγκου, κί τηρούν τις ιφκουλίες. Ιγώ, τί να σι πω, δεν νουώ Πασκαλιά δίχους κουλίκια.

Είπιν τί είπιν κανά ντγυό ώρις, καμμιάφρας αδουκίθηκιν του τσουκάλι μί τα ρουβύτχια στουν πυρμάχου.

— Να μί συμπαθάς τώρα να τ' ανακατώσου ψύχα γιατί δ' ανέβηκαν Σέβηκιν μέσα κι ύσταρνας Ξαναβγήκιν στου παραθύρι να μην αφήκη στην μέση την κουβέντα να πη για την θυγατέρα της Ρήνας που την αρραβώνισαν άρουν άρουν, για την ανυπρόκουπη που παράτησιν τουν άντρα της κί πέθανιν ου έρμους απ' του σικλέτι του.

— Ας μην κουλαζουμεστι τέτχis μέρις κί θέλου να μιταλάβου ταχυά τη λέει η Λέγκου.

— Μαρή τί να κουλαστούμι, αλήτχια λέμι. Τί μπαρντάκια σαν τη Σούδα που φκιάνει πιδι δίχους πατέρα;

Ως του γιόμα δεν άφηκαν άνθρουπου για άνθρουπου ήσυχου. Όλους τους ανακάτουσαν. Κα του δειλινό βγήκιν πάλι στου παραθύρι η Κατίγκου.

— Λέγκου μαρή, δε μί λες, να μη αβασκαίνη του μάτι σου; Του προυζύμι δεν μί γίνηκιν.

Την κακουφάνηκιν τη Λέγκου.

— Να μη βαρής απ' τη μένα Κατίγκου, δεν έχου αχαμνό μάτι. Τήρα να μην έχτι καμιά αχαμνουσύνη στου σπίτι σας κι έσβυσιν του προυζύμι που είνι ανιμικό.

Άναψιν ου καυγάς. Τσίριζιν η μιά, τσίριζιν η άλλη όλεις τις μπουμπές τους τις έβγαλαν στου μινγνάνι.

Άκουσιν απού μέσα η θυγατέρα της Κατίγκους κί πηλάλησιν να τραβήξιν απ' του φουστάνι τη μάνα της.

— Μούλουξι μαρή, αλησμόνησις να βάλης τη μαγιά. Ουδέτσι είνι τα ρουβίτχια στου τσουκάλι που μί τόδουκis για πλύσιμου!

Τάκουσιν η Λέγκου κί πιτάχτηκιν.

— Εμ τα ρουβίτχια δα κύταζιν η μάννα σου ή πως δα χουλιαρέψιν όλουν τουν ντουινιά; Ου Θιός να μι συχουρέση!

Η ΝΑΝΑ Η ΜΑΡΙΓΙΑ

Αφιέρωμα στην αμπελουργία και στα κρασιά της Νάουσας

Ιστορικά στοιχεία

Δεν είναι ακριβώς γνωστό από πότε οι άνθρωποι άρχισαν να ασχολούνται με την αμπελουργία και την οινοποίηση. Ειδικοί ερευ-

Επιμέλεια: Λευκής Σαμαρά

νητές αναφέρουν πως η αμπελουργία άρχισε γύρω στο 5.000 π.Χ. στις χώρες της Ανατολής και από κεί διαδόθηκε και στην Ευρώπη.

Το όνομα του οίνου είναι το ίδιο σχεδόν σ' όλους τους λαούς (Μυκήνες: WO - NO Φοίνος, οίνος. Εβραϊκά YAYIN. Αραβικά WAIN). Διαφορετικά ονόματα όμως δίνουν οι κάθε λαοί στο όνομα του σταφυλιού.

Ο δωρητής του οίνου Διόνυσος θεοποιήθηκε. Μιά παλιά επιγραφή της Πύλου γράφει WONUS-SOJO, ΔιΦονύσιο, Διόνυσος, όνομα συνδεδεμένο με τον οίνο και έχει στενή θρησκευτική σχέση με το όνομα του Διός.

Η εξέλιξη της ανθρωπότητας στον πολιτικό και πολιτιστικό τομέα συμπίπτει σχεδόν με την εισαγωγή στην καλλιέργεια της αμπέλου και την παραγωγή του οίνου.

Με τον οίνο γεννιούνται οι μύθοι και οι μεγάλες γιορτές προς τιμήν των πρωταγωνιστών για τους οποίους υψώνονται ναοί και ψάλλονται ύμνοι.

Στις μεσογειακές χώρες ευημερεί η οινοφόρος αμπέλος. Η πρόοδος στην αμπελοκαλλιέργεια όπως και στην οινοποίηση προχωρεί με σταθερά βήματα.

Στους ιστορικούς χρόνους η καλλιέργεια θα γίνει μία από τις σημαντικότερες για τις ελληνικές περιοχές και την οικονομία και αυτό φαίνεται από τα αρχαία κείμενα και από παραστάσεις σε μνημεία, σε αγγεία, σε νομίσματα.

Οι ανασκαφές στους Σιταγρούς (Τού-

μπα Φωτολείδους) της πεδιάδας της Δράμας έφεραν στο φώς άφθονα ζωικά και φυτικά κατάλοιπα μιάς μεγάλης χρονικής περιόδου από το 4.500 π.Χ. έως το 2.500 π.Χ.

Σε αυτές τις ανασκαφές βρέθηκαν απανθρακωμένα γίγαρτα που ανήκουν σε άγριες αμπέλους. Οι Σουμέριοι, οι Αιγύπτιοι και οι Χιττίτες καλλιεργούσαν την αμπέλο και γνώριζαν πολύ νωρίς την τέχνη της παρασκευής οίνου.

Γραπτές αναφορές για την αμπέλο και τα προϊόντα της βρέθηκαν σε αιγυπτιακούς παπύρους.

Στην αρχαιότητα ο ελληνικός πολιτισμός εξαρτιώταν οικονομικά από το σιτάρι, την ελιά και το αμπέλι. Το κρασί ήταν απαραίτητο για τα συμπόσια.

Στα χρόνια του Μινωικού πολιτισμού οργανώνονταν στα ανάκτορα ειδικά συμπόσια με βάση τον οίνο. Στις τελευταίες ανασκαφές στην περιοχή της Κνωσσού και 1 χιλιόμετρο δυτικά του χωριού Βαθύπετρο βρέθηκε εγκατάσταση σταφυλοπιεστηρίου άθικτη (1.600 π.Χ.).

Στην Θήρα βρέθηκε μία πρόχους των σταφυλιών. Στην επιφάνειά της βρίσκονται γραμμένοι με καστανό χρώμα τρεις μεγάλοι βότρυς σταφυλιών. Με το εύρημα αυτό επιβεβαιώνεται όχι μόνο η καλλιέργεια της αμπέλου αλλά και η εκμετάλλευση ποικιλιών, των οποίων τα χαρακτηριστικά μοιάζουν αρκετά με τις σημερινές ποικιλίες (1.500 π.Χ.).

Στις ανασκαφές των ανακτόρων του Νέστορα στην Πύλο (1.300 π.Χ.) βρέθηκε αποθήκη οίνου.

Για την καλλιέργεια της αμπέλου στην Παλαιστίνη η Βίβλος μας έχει διασώσει πολύ παλαιές προφορικές παραδόσεις.

Για την αρχή της καλλιέργειας της α-

μπέλου και της παραγωγής οίνου έχουμε το πολύ γνωστό από την Γένεση κείμενο της ιστορίας του Νώε.

«Και ήρχισεν ο Νώε να είναι γεωργός και εφύτευσεν αμπελώνα και έπιεν εκ του οίνου και εμεθύσθη».

«Και διηγέθη ο αρχαιονοχός το ενύπνιο αυτού προς τον Ιωσήφ και είπε προς αυτόν. Είδον εις το όνειρόν μου και ιδού άμπελος εμπροσθέν μου και εις την άμπελον ήσαν τρεις κλά-

δοι και εφαινετο ως θλασάνουσα και τα άνθη αυτής εξήνθησαν και οι δότρυες της σταφυλής ωρίμασαν».

Στο δημόσιο δρόμο Τρίπολης - Πατρών κοντά στο χωριό Παγκράτι του νομού Αρκαδίας υπάρχει ένα εξαιρετικά μεγάλο ηλικιωμένο κλίμα, αναρριχώμενο επάνω σε τρεις μεγάλους πρόνους που ονομάζεται το «Κλίμα του Πανσανία», από το όνομα του μεγάλου ιστορικού και περιηγητού του 2ου μ.Χ. αιώνα.

Η αμπελοκαλλιέργεια στη Νάουσα

Στη Νάουσα η παράδοση της αμπελοκαλλιέργειας και του κρασιού είναι πολύ μεγάλη. Το χώμα, τα νερά και το κλίμα της Νάουσας αποτελούν ιδανικό συνδυασμό για την καλλιέργεια των πιο ευγενών ποικιλιών αμπελιών για καλό κόκκινο κρασί. Τα δώρα αυτά της φύσης οι Ναουσαίοι αμπελοκαλλιεργητές τα αξιοποίησαν και τα αξιοποιούν με τον καλύτερο τρόπο.

Απ' όλες τις πηγές επιβεβαιώνεται ότι η Νάουσα είναι φημισμένη για το καλό κρασί της από τα πρώτα χρόνια της ίδρυσής της.

«... Η Νάουσα ή Νιάουστα κωμόπολις ακουστή δια τον εξαίρετον οίνον...» σημειώνει στο βιβλίο του «Γεωγραφία παλαιά και νέα» (Βενετία 1728) ο Μητροπολίτης Αθηνών Μελέτιος, που έζησε στο δεύτερο μισό του 16ου και στις αρχές του 17ου αιώνα και είναι ο πρώτος νεοέλληνας που έγραψε συστηματική γεωγραφία.

Έναν σχεδόν αιώνα αργότερα ο Γάλλος περιηγητής και πρόξενος στη Θεσσαλονίκη Ε.Μ. Cousinery που ταξίδεψε στη Δυτική Μακεδονία το 1814 γράφει στο βιβλίο του «Voyage Dans La Maceoine» (Παρίσι 1831) σ. 71 «Ο οίνος της Ναούσης είναι εν Μακεδονία ό,τι ο Βουργουνδίας

εν Γαλλία, τον πωλούν πάντοτε εις τιμήν διπλασίαν των άλλων οίνων... Τον μεταφέρουν εις την Θεσσαλονίκη και τας Σέρρας όπου καταναλίσκεται αφθόνως. Δύναμαι να βεβαιώσω μάλιστα ότι εξαιρεμένου του της Τενέδου, ο οίνος ούτος θεωρούμε-

Της Ελένης
Μήτσιαλα - Ζεγκίνη
Δασκάλας

νος ως συνήθης οίνος είναι πράγματι ο καλύτερος των οίνων όλης της Τουρκίας».

Ο Κυριάκος Σιμόπουλος που αναφέρει πολλά για τη Νάουσα στον τρίτο τόμο του έργου του «Ξένοι ταξιδιώτες στην Ελλάδα» σημειώνει (σελ. 445) ότι τη γνώμη του Cousinery ασπάζεται και ο Σ.Τ. Λάσκαρης στο βιβλίο του «Η Θεσσαλονίκη στα τέλη του 18ου αιώνα» που κυκλοφόρησε το 1939 στην Αθήνα στα γαλλικά. Το ίδιο βεβαιώνει έπειτα από μελέτη πολλών πηγών και ο Α.Ε. Βακαλόπουλος στο βιβλίο του «Ιστορία της Μακεδονίας 1354 - 1833».

Για τα κρασιά της Ναούσης ο Γάλλος Πουκεβίλ, που διορίστηκε πρόξενος από τον Μέγα Ναπολέοντα στην αυλή του Αλή Πασά, γράφει στο βιβλίο του «Voyage de la Grece» έκδ. 1826

«Ο οίνος της Ναούσης είναι εκ των καλύτερων της Μακεδονίας. Επειδή δεν έχουν οι κάτοικοι οιναποθήκας θέτουν τους κάδους επί των διερχομένων κάτωθεν των οικιών ρυακιών. Αι σταφυλαί αι παράγουσαι τον οίνον τούτον έχουν γεύσιν οξύ - στυπτικήν, ού ένεκα ο οίνος πίνεται το 4ον ή 5ον έτος από του τρυγητού».

Υπάρχει μια εκδοχή του Ν. Σφενδόνη στο «Μακεδονικό Ημερολόγιο 1956», ότι τα κλήματα της Νάουσας είναι απόγονοι ενός γένους κλημάτων από τη Βουργουνδία, που έφερε δώρο στον Αλή Πασά ο πολύς Πουκεβίλ. Τα κλήματα αυτά εγκλιματίσθηκαν στο τραχύ ηπειρωτικό έδαφος χωρίς όμως σπουδαία αποτελέσματα. Αργότερα όταν ο Τεπελενλής εξαπέλυσε τους μεγάλους διωγμούς, μεταφέρθηκαν από ηπειρώτες φυγάδες στη Νάουσα, όπου απέδωσαν χόρη στις άριστες κλιματολογικές και εδαφολογικές συνθήκες της περιοχής.

Η πληροφορία όμως αυτή του Σφενδόνη, χωρίς φυσικά να μειώνει την αξία του Ναουσαϊκού κρασιού, δεν ευσταθεί λογικά, αν λάβουμε υπ' όψη το παραπάνω κείμενο του Πουκεβίλ. Έτσι φαίνεται ότι τα κρασιά της Νάουσας όφειλαν το εξαιρετικό

τους όνομα στη δική τους δύναμη και τις ικανότητες των Ναουσαίων αμπελουργών.

Αρκετά στοιχεία δίνει επίσης και ο Ευστάθιος Στουγιαννάκης «Ιστορία της πόλεως Ναούσης», Έδεσσα 1924 (Επανεκδοση Συλλόγου Αποφοίτων σελ. 54) «...Γνωσθέντος δε ότι ο καρπός της αμπέλου παράγει τον ευγευστότερον, αρωματικότερον, τονωτικώτερον και επί πολλά έτη διατηρούμενον οίνον, εκαλλιέργησαν μετά προθυμίας και επιμονής τους επί των λόφων αμπελώνας δημιουργήσαντες σπουδαιότατον πόρον ζωής και πλου-

τισμού. Τοιαύτην δε φήμην είχαν αποκτήσει ο οίνος βαθμηδόν, ώστε έλεγον, ως και σήμερα «κρασί σαν της Νιάουσας το φέρουν στο μανδίλι».

Τους καλύτερους οίνους παρήγον και παράγουν οι αμπελώνες της Σμίξης, Κωτίχας, Γάστρας, Καραγίδας και Γαλατσιάνου».

Την φήμη του κρασιού της Νάουσας την επιβεβαιώνει και η λαϊκή μούσα, όπως στο τραγούδι

«Στα χίλια ουχακόσια του ινινήντα ιφτά μας ήρθιν ένας λιθέντης...

Παλιό κρασί γυρεύει, παλιό τρία χρονών».

Η αμπελοκαλλιέργεια βέβαια δεν ήταν από την αρχή της μέχρι σήμερα πάντα σε ακμή, πέρασε και δύσκολες μέρες. Άλλοτε η φυλλοξήρα, άλλοτε οι δυσμενείς συγκυρίες των παραγμένων εποχών ή η στροφή σε άλλες επικερδέστερες καλλιέργειες απείλησαν τα αμπέλια με αφανισμό. Οι Ναουσαίοι καλλιεργητές όμως κατόρθωσαν με αγώνες να σώσουν και να διατηρήσουν την παραδοσιακή ποιότητα των τυπικών κρασιών της περιοχής.

Η αμπελοκαλλιέργεια και το κρασί στην προπολεμική Νάουσα

Από παιδί 11 ετών μπάχα μέσα στο αμπέλι. Όταν στο σχολείο πηγαίναμε εκδρομή, εγώ έπαιρνα άδεια από το δάσκαλο κι μ' έπαιρνε ο πατέρας μου στο αμπέλι να κάνω με βλαστολόγι, κορφολόγι και ό,τι άλλο μπορούσα στην ηλικία που ή-

Ο τρύγος άρχιζε τον Σταυρού με το παλιό 29 Σεπτεμβρίου.

Τα κελάρια είχαν ασβεστωθεί τα βαρέλια και τα βαένια ήταν πεντακάθαρα με σφιγμένα καλά τα στεφάνια και περιμέναν τα φορτιά με τα σταφύλια..

Τέσσερις, πέντε, ακόμα και έξι δρόμους την ημέρα έκαναν τα άλο-

γα, φορτωμένα με τα γεμάτα τσαμπιά που ρίχνονταν πρώτα στην πατογάδα και μετά στα μεγάλα βαένια.

Στην τρίτη στράτα έστελναν και το φαγητό στους δουλεutaδες. Κρέας με ζρεμμινδια, κρασί, μπάτσιο και ψωμί.

Τα άλογα φάνταζαν στολισμένα με κορδέλλες και χάντρες και ακού-

Αφηγείται ο Κώστας Δαλαμάρας

μωνα την περίοδο εκείνη. Ήταν γύρω στο 1925 - 26.

Πριν το 1925, καλλιεργούσαν στην Νάουσα, γύρω στα 5000 στρ. αμπέλια και το κρασί της Νάουσας ταξίδευε από την Αυστρία έως την Αίγυπτο. Λέγανε πως ήταν το μόνο που «περνάει θάλασσα και δεν παθαίνει».

Θυμάμαι σαν νάταν χθες τον πατέρα μου να ζεματάει με νερό και σόδα τα βαρέλια, τις έτοιμες να κολληθούν ετικέτες για τον τόπο προορισμού και τους εμπόρους που το αγόραζαν να μετρούνε τις λίρες που θα έδιναν.

Το πότημα των σταφυλιών

γονταν ζουρνάδες και νταούλια που έπαιζαν για τους τρυγητάδες. Τα νταούλια ακολουθούσαν και το τελευταίο φορτίο της ημέρας. Τα στα φύλια τα πατούσαμε πρωί βράδυ για να μὴν μαζευτούν μουςίτσες και να μὴν μένουν ξερά.

Μετά από 15 μέρες, άρχιζαν τα τσίπουρα να κάθονται κάτω και το κρασί να βγαίνει απάνω. Τότε ήταν έτοιμο να τραβηχτεί και να αποθηκευτεί στα βαρέλια για 15-20 μέρες και μετά έμπαινε κανονικά εκεί που θα φυλάγονταν. Αυτό γινόταν για να καθίσει κάτω και να καθαρίσει. Όσα ήταν για παλαίωση γινόταν άλλη μια μετάγκιση τον Μάη.

Τα τσίπουρα τα πηγαίναμε στο καζάνι. Τπήρχαν εικοσιπέντε με τριάντα καζάνια και όλοι είχαν την δική τους τέχνη για το καλό τσίπουρο εκεί γινόταν στο βράσιμο και τα μεγαλύτερα γλέντια, όπως και σήμερα.

Τσίπουρο βγάζουμε τριών ειδών την γκράπα, σκέτο χωρίς κανένα μυρωδικό.

Το ένα μέσα στο άλλο. Βγάζεις ένα σκέτο, γκράπα και το ξαναβάζεις στο καζάνι με μυρωδικά και άλλα τσίπουρα.

Το μεταβρασμένο. Σκέτη γκράπα ξαναβρασμένη με μυρωδικά. (Αυτό απαγορεύεται από τον νόμο).

Ακόμα θυμάμαι μέχρι σήμερα αυτούς που ερχόταν και έβαζαν το καδρονάκι στα βαένια με το κρασί για να μετρήσουν την ποσότητα και να επιβάλουν και τον ανάλογο φόρο.

Τα πρώτα παλιά αμπέλια ήταν με υποκείμενο ντόπιο ποικιλία ξυνόμαυρο. Τότε το λέγαμε μαύρο Ναούσης ήταν πρέμνα τα λέγαμε κούτσουρα κύπελα ή δυο με 3 βραχιόνες σπάνια 4 και στο καθένα αφήναμε 2 νέα βλαστάρια τα οποία βγάζανε από 2 σταφύλια το ένα και σε όλα τα πρέμνα 12 σταφύλια. Τα παλιά αμπέλια ήταν φυτεμένα σε ντόπιο κλήμα ή μερο και είχε μεγαλύτερη αντοχή

από τα σημερινά στην ξηρασία, τα τωρινά σε ξένο υποκείμενο από τα οποία είναι πολλά νούμερα αμερικάνικα, γαλλικά κ.τ.λ. δεν έχουν την αντοχή που είχαν τα παλιά στην ξηρασία.

Και πάνω σ' αυτό θα σας πω εκ πείρας εγώ το αμπέλι αν θέλει νερό να πιεί. Το αμπέλι εξαρτάται από την σύσταση του εδάφους. Για παράδειγμα εγώ έχω ένα αμπέλι στη θέση Παλιοκαλιά, επικλινές ελαφρό 5 στρέμματα είναι 28 ετών δεν το ποτίζω σε ξερικά χρόνια. Το ένα στρέμμα ζητά νερό και δεν κάνει ποιοτικό σταφύλι, άρα δεν μπο-

μικά αμπέλια που έχουμε πρέπει να προσέξουμε καλά για να κρατήσουμε ποιότητα κρασιού. Τα νεκρά αμπέλια δεν αντέχουν φορτίο από το κανονικό που χρειάζεται και να προσέξουμε τα ποτίσματα και την λίπανση ας συμβουλευτούμε τους ειδικούς. Σε μεγάλη ανάγκη το αμπέλι ζητά νερό προ του γαλιόματος της αγουρίδας για τη Νάουσα γύρω στο δεύτερο δεκαήμερο του Ιουλίου σπάνια δεύτερο νερό.

Το αμπέλι για να κάνει ποιοτικό σταφύλι πρέπει να έχει φύλλωμα δεν πρέπει να κόβονται κι' ύστερα οι τελευταίες κορφές αυτές θρέφουν

Το ρακοκόζανο

ρούμε να αποκλείσουμε, αν το αμπέλι θέλει νερό ή δεν θέλει η τοποθεσία Ναούσης είναι επικλινής και ορισμένα χώματα θέλουν νερό αν εξαιρέσουμε τις πατωσιές και τα βαριά χώματα. Εκείνα δεν χρειάζονται νερό για να κάνουμε ποιότητα κρασιού. Για να είναι υγιές το αμπέλι πρέπει να είναι λίγο επικλινές και προς την ανατολή του ήλιου. Οι πρώτες ακτίνες του ήλιου να κτυπήσουν στο αμπέλι για να φύγει σιγά - σιγά η πρωινή δροσιά, αν βρει την δροσιά ο δυνατός ήλιος το προσβάλει σε μπάστρα περονόσπορο και άλλες ασθένειες. Σήμερα με τα γραμ-

τα σταφύλια και στην ωρίμανση στο σταφύλι.

Τώρα θα πούμε λίγα για το κρασί. Το κρασί δεν είναι απλό πράγμα, θέλει δουλειά, καθαρά βαρέλια, μετάγκιση κ.τ.λ. Το ξυνόμαυρο Νάουσα είναι ο βασιλιάς των κρασιών, δυστυχώς λίγος κόσμος και λίγοι μερακλήδες έμειναν που ξέρουν να το πίνουν. Κάνω σύσταση στη νεολαία να προσπαθήσουν να συνηθίσουν το κρασί είναι το πιο αγνό ποτό και ωφέλιμο για τον άνθρωπο ένα ποτήρι είναι απαραίτητο το μεσημέρι. Είναι φάρμακο στον οργανισμό του ανθρώπου. Ας αφήσουν

Χειροκίνητο πατητήρι

το ούισκι και τα διάφορα ξένα ποτά για την υγεία και την οικονομία του τόπου.

Όπως γράφω πιο πάνω τα πρώτα αμπέλια ήταν σε ήμερο υποκείμενο σε δικό μας κλήμα ξυνόμανρο που το λέγαμε μαύρο Ναούσης. Όπως μου έλεγε και ο πατέρας μου όταν μεγάλωναν πολύ τα πρέμνα τα κόβανε από κάτω και ξαναγίνονταν τα λέγανε γεροντοφυτιά, αλλά στη δεκαετία του 1930 είχαν σχεδόν χαλάσει από την φυλλοξέρα όλα τα παλιά αμπέλια τα οποία αποκαταστήσαμε με άγρια υποκείμενα, αλλά δεν κράτησε πολύ τη δεκαετία του 1940 έπεσε στη δενδροκαλλιέργεια, ροδάκινα, μήλα, αχλάδια και χαλάσανε τα αμπέλια.

Εγώ όμως με τα αδέρφια μου δεν σταματήσαμε την αμπελοκαλλιέργεια μέχρι τώρα και φέτος φυτεύω και νέα αμπέλια.

Από τα λίγα αμπέλια που είχαν μείνει το 1949 μαζί με τα δικά μας έκανα κρασί για την ποτοποιεία Χρυσόχου από το 1949-63. Τα σταφύλια στη Νάουσα ήταν λίγα και

αγόραζα από τον Στενήμαχο και τον Άγιο Παντελεήμονα και αυτό μαύρο σαν το ξυνόμανρο της Νάουσας. Η ποικιλία είναι ίδια, αλλά εδώ είναι το έδαφος που δίνει το άρωμα στο κρασί προέλευσης Νάου-

σα. Το ξυνόμανρο Ναούσης τον πρώτο χρόνο δεν σεργίρεται αν δεν γίνει ανάμιξη με ένα άλλο σταφύλι σε αναλογία 25%. Το δεύτερο χρόνο βγάζει το άρωμα και τη γεύση του και είναι ευχάριστο ποτό και όταν πρόκειται να κάνεις τραπέζι 2 ώρες νωρότερα να το βάλεις σε κανάτες για να πάρει θερμοκρασία του περιβάλλοντος και αυτό το ξέρω από τον παππού μου τον Γιώργο Λαλαμάρ. Γέρος στα 88 του χρόνια καθόταν σ' ένα δωμάτιο, είχε και το τζάκι με την φωτιά, εγώ μικρό παιδί πάντα πήγαινα και τον έκανα δουλειές και όταν έτρωγε πάντα τον έβλεπα να έχει το ποτήρι με το κρασί κοντά στη φωτιά και μου έλεγε αν το κρασί δεν ζεσταθεί λίγο δεν βγάζει το άρωμα, κρύο πολύ το μαύρο κρασί δεν πίνεται και πάνω σ' αυτό θέλω να πιστεύω και εγώ πως η πείρα και ο χρόνος και η πράξη διδάσκουν πολλά πράγματα.

Πιστοποιητικό γνησιότητας των κρασιών της Νάουσας

"Τα κρασιά της Νάουσας" Χθές - Σήμερα - Αύριο

Είναι λίγο ως πολύ γνωστή σε όλους η ιστορία των κρασιών της Νάουσας και ο ρόλος που έπαιξαν αυτά στην οικονομία της περιοχής.

Όπως επίσης είναι γνωστός και αυτονόητος ο ρόλος του κρασιού στην καθημερινή ζωή όλων των κατοίκων των αμπελουργικών περιοχών του κόσμου.

Το κρασί αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο του πολιτισμού και της παράδοσης κάθε αμπελουργικής και οινοπαραγωγικής χώρας.

Δεν είναι αντικείμενο αυτού του άρθρου η περιγραφή των συνηθειών, των εθίμων, των παραδόσεων και των ιστορικών μαρτυριών που αποδεικνύουν το αυταπόδεικτο. Η Νάουσα, πόλις με πλούσιο ιστορικό παρελθόν έχει να δώσει πάρα πολλά στοιχεία που αναδεικνύουν αυτό που το «Διεθνές Γραφείο Αμπέλου και Οίνου» αναγνώρισε το 1989 και απένειμε στην πόλη της Νάουσας τον χαρακτηρισμό της ως «Διεθνούς Πόλης Αμπέλου και Οίνου».

Στη διαδρομή του χρόνου, συνέβησαν διάφορα γεγονότα τα οποία φυσικά είχαν επίδραση στον τρόπο και το βαθμό που το αμπέλι και το κρασί, επηρέασαν την οικονομική, αλλά και την κοινωνική ζωή της πόλης.

Η απarıθμηση παραμέτρων που χαρακτηρίζουν το κρασί και μια γρήγορη ανασκόπηση της κατάστασης στη Νάουσα μετά τον πόλεμο κρίνεται απαραίτητη.

Το αμπέλι είναι πολυετής καλλιέργεια και έτσι επηρεάζει σημαντικά την οικονομική απόφαση για απασχόληση πάνω σ' αυτό.

Τα προϊόντα του αμπελιού είναι πολλά και χαρακτηρίζονται από τη διατροφική τους, αλλά και την

ευφραντική τους ικανότητα (στα φύλια, πετιμέζι, μουσταλευριά, κρασιά, αποστάγματα).

Τα προϊόντα της αμπέλου εκτός από την οικιακή χρήση, αποτελούν και προϊόντα εμπορίας και

Του Γιάννη Μπουτάρη

φορολογίας, σημαντικά για την οικονομία.

Η κατάσταση της αμπελοκαλλιέργειας και οινοπαραγωγής στη Νάουσα μετά τον πόλεμο, χαρακτηρίζεται από τις εξής περιόδους.

Στη δεκαετία του 1950 έχουμε την αμπελοκαλλιέργεια απασχόληση με φθείνουσες τάσεις και κυριαρχεί η αύξηση της δενδροκαλλιέργειας (ροδάκινα, μήλα κ.λπ.).

Στη δεκαετία του 1960 και ειδικά προς το τέλος της, έχουμε την πρώτη μεγάλη προσπάθεια αναβίωσης της αμπελοκαλλιέργειας (οι καλλιεργούμενες εκτάσεις είχαν φθάσει στον οριακό αριθμό των 1.000 στρεμμάτων περίπου). Πρωταγωνιστικό ρόλο, έπαιξε και η απόφαση Μπουτάρη, για φύτευση του μεγάλου ιδιόκτητου αμπελώνα και υποστήριξη με διάφορους τρόπους αμπελοφυτεύσεων από καλλιεργητές, ενώ παράλληλα, εμφανίζονται και τα πρώτα υποστηρικτικά μέτρα αναδιάρθρωσης της αμπελοκαλλιέργειας, από την πλευρά του κράτους.

Με την επιτυχημένη αυτή προσπάθεια, στις αρχές της δεκαετίας του 1980 έχουμε ήδη πάνω από 7.000 στρέμματα να καλλιεργούνται. Παρατηρούμε την οινοποίηση να έχει περάσει σε οργανωμένες μονάδες και η οικιακή

οινοποίηση να μειώνεται σημαντικά. Εδώ πρέπει να σημειώσουμε ότι η αστικοποίηση του πληθυσμού της περιοχής και η ανοικοδόμηση ιδιαίτερα αυτής της περιόδου σε συνάρτηση με την εντατική αμπελοκαλλιέργεια, εξαφάνισαν ουσιαστικά την οικιακή οινοποίηση, μια και έλλειψαν τα κελλάρια, τα βαρέλια και κυρίως έλλειψε η διάθεση. Επιπλέον ήταν πιο συμφέρον για τον καταναλωτή ακόμη και αγροτικών πόλεων σαν τη Νάουσα, να αγοράζει κρασί από το supermarket, παρά να το κάνει μόνος του, μια και όπως αναφέρθηκε παραπάνω έλλειψαν τα στοιχεία και αναγκαία μέσα.

Ήδη όμως από το τέλος της δεκαετίας του 1980 έχουμε τις πρώτες εμφανίσεις μικρών παραγωγών στην περιοχή, οι οποίοι καλλιεργούν και οινοποιούν την παραγωγή τους και εμπορεύονται το κρασί εμφιαλωμένο με τη μάρκα τους πιά. Σ' αυτήν την περίοδο εμφανίζεται και η πρώτη οικονομική δυσκολία. Οι τιμές των σταφυλιών της περιοχής, ακολουθούν μια συνεχή ανοδική πορεία από τις αρχές του 1970, έχουν αρχίσει να σταθεροποιούνται από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 παρόλο που εξακολουθούν να είναι από τις ψηλότερες στην Ελλάδα, αν όχι οι ψηλότερες, η αμπελοκαλλιέργεια προβληματίζει τον παραγωγό. Εδώ θέβαια θα πρέπει να αναφέρουμε τη στάσιμη κατάσταση που επικρατεί διεθνώς στα κρασιά και φυσικά επηρεάζει την Ελλάδα και τη Νάουσα.

Αναφέρονται τηλεγραφικά τα φαινόμενα που επηρεάζουν την κατανάλωση του κρασιού:

1. Αλλαγή τρόπου ζωής στα α-

στικά κέντρα, αλλά και στα αγροτικά κέντρα

2. Εισβολή νέων προϊόντων και συνηθειών που απειλούν και σιγά-σιγά διαβρώνουν τις παραδοσιακές καταναλώσεις (coca cola, οινόπνευματώδη, μπύρα, fast-food, κ.λπ.)

3. Μείωση διεθνώς της κατά κεφαλήν κατανάλωσης του κρασιού

4. Εμφάνιση του φαινομένου της αντιαλκοολικής υστερίας

5. Απομάκρυνση διεθνώς της νεολαίας από την κατανάλωση κρασιού

6. Εμφάνιση και εισβολή στις παραδοσιακές αγορές προϊόντων νέων χωρών π.χ. ΗΠΑ, Αυστραλία, Χιλή, Αργεντινή, που «τρώνε» κομμάτι από τη φθίνουσα ήδη κατανάλωση

7. Ένταξη της Ελλάδος στην Ευρωπαϊκή Ένωση με αποτέλεσμα τα μέτρα της Ε.Ε. να έχουν επιπτώσεις ιδιαίτερα δυσάρεστες για το κρασί, μια και στοχεύουν στον περιορισμό των αποθεμάτων και της παραγωγής, και όχι στην αύξηση της κατανάλωσης.

Εκτός απ' αυτά που σημειώθηκαν μέχρι τώρα, πρέπει να προσθέσουμε και ένα ακόμα κύριο στοιχείο που σαφώς επηρεάζει την αμπελοκαλλιέργεια στη Νάουσα.

Αυτό είναι η «μονο-καλλιέργεια της ποικιλίας Ξινόμαυρο» στη ζώνη της Νάουσας και οι περιορισμοί που προκύπτουν απ' αυτήν στην παραγωγή κρασιών της. Πιστεύω ότι σ' αυτή την περίοδο το κλειδί για τη λύση του προβλήματος της αμπελοκαλλιέργειας στη Νάουσα βρίσκεται εκεί, στη διερεύνηση, δηλαδή της ποικιλιακής σύνθεσης της ζώνης.

Στη Νάουσα πριν από τη θεσμοθέτηση των ζωνών ονομασίας προέλευσης καλλιεργούνταν πολλές

ποικιλίες, άλλες λιγότερο, άλλες περισσότερο καλές ντόπιες ή ξένες, με κυριαρχούσα ποικιλία το Ξινόμαυρο Ναούσης. Η ποικιλία αυτή ευδοκίμωσε τα μέγιστα στην περιοχή, γι' αυτό το λόγο και στις αμπελογραφίες αναφέρεται όχι μόνο σαν Ξινόμαυρο, αλλά σαν Ξινόμαυρο Ναούσης.

Με το σκεπτικό αυτό το Υπουργείο Γεωργίας, νομοθέτησε τη ζώνη με μονοποικιλιακή σύνθεση μια και τα κύρια ζητούμενα από την αγορά κρασιά, αλλά κυρίως μια και η παράδοση το επέβαλε ήταν τα κόκκινα κρασιά της Νάουσας. Έτσι θεσμοθετήθηκε και επίσημα η «Ονομασία Προελεύσεως Νάουσα Ανωτέρας Ποιότητος».

Σήμερα με αφορμή αυτό το άρθρο, απευθύνεται πρόταση στο Διεπαγγελματικό Σύνδεσμο σαν άμεσα ενδιαφερόμενο, αλλά φυσικά και σε όλους τους φορείς που νοιάζονται για την οικονομική ζωή του τόπου γενικότερα.

Η Νάουσα, παραδοσιακά καλλιεργεί Ξινόμαυρο και παράγει ιδιαίτερα υψηλής ποιότητας κόκκινα κρασιά διαφόρων επιπέδων. Με δεδομένο ότι το κόκκινο κρασί της Νάουσας έχει ένα κύρος και ένα όνομα στην αγορά, πρέπει να διαφυλάξουμε σαν κόρη οφθαλμού την περιουσία αυτή των κατοίκων της περιοχής. Η Νάουσα όμως είναι περιοχή εξορισμού χαρισματικής και ευλογημένη από το Θεό για αμπελοκαλλιέργεια.

Η κατανάλωση όμως σήμερα, με όρους μη διαπραγματεύσιμους ζητάει προϊόντα διαφόρων τύπων.

Είναι χρέος μας, των αμπελουργών και οινοποιών, κατ' αρχήν να αναζητήσουμε τους τρόπους για ανάδειξη νέων προϊόντων και αποκατάσταση καλύτερου οικονομικού μέλλοντος για τους καλλι-

εργητές, που ζούνε και δουλεύουν σ' αυτή την ευλογημένη περιοχή.

Πρέπει να αναζητήσουμε και νέες ποικιλίες που θα δώσουν υψηλής ποιότητας προϊόντα διαφορετικού τύπου από το παραδοσιακό κόκκινο κρασί Νάουσας εκμεταλλευόμενοι το γεγονός ότι η Νάουσα είναι χαρισματικός αμπελότοπος.

Με τον τρόπο αυτό, όχι μόνο θα αναθερμάνουμε το ενδιαφέρον και το συμφέρον των αμπελουργών, αλλά παράλληλα θα είμαστε συνεπείς προς την παράδοση που θέλει την περιοχή αμπελουργική και θέλει ανθρώπους που αναζητούν, εξελίσσουν και πετυχαίνουν να έχουν προϊόντα που προστάζει ουσιαστικά αυτή η παράδοση.

Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι η παράδοση είναι γνώση και κινητήρια δύναμη για νέα πεδία και όχι μουσειακή λατρεία. Η δύναμη των αμπελουργών - οινοποιών της Νάουσας βρίσκεται στη γνώση που προσφέρει η παράδοση και όχι η στενή συντήρησή της.

ΔΙΑΒΑΖΕΤΕ

ΚΑΙ

ΔΙΑΔΙΔΕΤΕ

ΤΗ

«ΝΙΑΟΥΣΤΑ»

Πώς είδε την προπολεμική Νάουσα ο Ιωάννης Μ. Παναγιωτόπουλος

Ο Ιωάννης Μ. Παναγιωτόπουλος (1901-1981) υπήρξε ποιητής πεζογράφος και κριτικός, που κατέχει μία από τις πιο τιμητικές θέσεις στον κόσμο του πνεύματος της χώρας μας. Γεννήθηκε στο Αιτωλικό και σπούδα-

Επιμέλεια:
Ελένης Μήτσιαλα - Ζεγκίνη

σε φιλολογία στο πανεπιστήμιο της Αθήνας. Από νέος επιδόθηκε στη λογοτεχνία. Εξαιρετικά πολυγράφος επεκτάθηκε σ' όλα τα πεδία του λόγου, έγραψε ποιήματα, πεζά, δοκίμια, ταξιδιωτικές εντυπώσεις και κριτικές μελέτες που τυπώθηκαν σε δεκάδες βιβλία.

Ο Ι.Μ. Παναγιωτόπουλος σε κάθε λογοτεχνική του εκδήλωση έχει καλλιεργημένο ύφος προσεγμένο λεκτικό και καλαισθησία. Στις ταξιδιωτικές του εντυπώσεις προσπαθεί να συλλάβει ό,τι ουσιαστικό έχουν να του προσφέρουν οι τόποι που επισκέπτεται και να δώσει όχι μόνο ό,τι βλέπει με το μάτι, αλλά και ό,τι νιώθει μπροστά σ' αυτά που βλέπει.

Αυτό μπορούμε να το χαρούμε και εμείς στο κείμενο που ακολουθεί «Στις πλαγιές του Βερμίου» όπου περιγράφει το Βέρμιο, τη Νάουσα και τη Βέροια. Η περιγραφή αυτή περιλαμβάνεται, μαζί με εντυπώσεις από πολλά μέρη της Ελλάδας, στο βιβλίο του «Ελληνικοί Ορίζοντες» που τυπώθηκε το 1940.

Όσα έγραψε για την πόλη μας σαν ένας σύγχρονος περιηγητής της δεκαετίας του '30 ο Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος εκτός από την λογοτεχνική τους αξία μας παρέχουν και χρήσιμες πληροφορίες για τη ζωή στην προπολεμική Νάουσα.

Το πρώτο μέρος του κειμένου με την περιγραφή του Βερμίου το βρίσκουμε στο βιβλίο της Α' Γυμνασίου «Κείμενα νεοελληνικής λογοτεχνίας», ενώ παράλληλα αποσπάσματα άλλων έργων του συγγραφέα συναντάμε και σε άλλες τάξεις του Δημοτικού, του Γυμνασίου και του Λυκείου.

Στη συνέχεια παραθέτουμε απόσπασμα του προαναφερομένου έργου που αφορά το Βέρμιο και τη Νάουσα.

ΣΤΙΣ ΠΛΑΓΙΕΣ ΤΟΥ ΒΕΡΜΙΟΥ

Το ΒΕΡΜΙΟ ανήκει στα εγκάρδια βουνά, στα βουνά που δεν τα νιώθεις απειλητικά με τ' απόκρημνα ύψη τους, που δεν τα βαριέσαι με την αδυσώπητη μονοτονία τους, που συμφιλώνεσαι αμέσως μαζί τους και τα παίρνεις με όλη σου την ευχαρίστηση πιστούς συντρόφους στο ταξίδι σου. Ένας παλιός συγγραφέας τ' ονομάζει «μέγα σινικόν τείχος», που χωρίζει την περιφέρεια της Καστοριάς, της Ανασελίτσας, της Κοζάνης, των Γρεβενών και της Κατερίνης από τη μέση και ανατολική Μακεδονία. Ο χαρακτήρι- ρισμός μου φαίνεται και άστο-

χος και βαρύς. Τα «μεγάλα σινικά τείχη» είναι τεράστιοι όγκοι πέτρες που απομονώνουν, που βασανίζουν που ταλαιπωρούν· το Βέρμιο, ολωσδιόλου αντίθετα, σε προσκαλεί φιλικά κάθε πλαγιά, κάθε χαράδρα, κάθε κορυφή, με την αστείρευτη δροσιά του και την άφθονη βλάστησή του. Καθώς πηγαίνεις με το τραίνο από την Έδεσσα στη Βέροια, το βλέπεις πότε να ξεμακραίνει διακριτικά και να χάνεται στο κατάφωτο γαλάζιο βάθος του καλοκαιρινού ουρανού, πότε να πλησιάζει χαρούμενο και πρόθυμο. Οι πολιτείες και τα χωριά που αναπαύονται στις

πλαγιές του είναι σαν τεράστιοι κήποι, που τους συντηρούν, τους ανανεώνουν και τους ωραίζουν οι θαυμάσιες ροές του Βερμίου. Νερά παφλάζουν εδώ, νερά κατεβαίνουν με τραγουδιστό ξετύλιγμα πάρα πέρα, πυκνοί ίσκιοι εξαφρώνουν το στρατοκόπο κάτω από παμπάλαιες καρυδιές και καστανιές και τον προσκαλούν να ευφρανθεί σε αερικά πλατώματα, ανάμεσα στις χαρούμενες συντροφικές των ανθισμένων θάμνων. Το Βέρμιο παρουσιάζεται διπλό στην υπόστασή: είναι το βουνό της ειδυλλιακής ομορφιάς, το κατάφυτο και κατάρρυτο, το αγνότατο, και το

βουνό της κοινωνικής χρησιμότητας. Στα πόδια του ένας κόσμος ολόκληρος παίρνει τη δύναμη που του χρειάζεται, για να κάμει τον κόπο του γόνιμο και για να δημιουργήσει την προκοπή του. Οι καταρράχτες που ηδούν ανυπόμονοι από τα ύψη των βράχων του, ο πολύτιμος «λευκός άνθραξ» της Μακεδονίας, κινούν εργοστάσια και γεμίζουν χρήσιμη δραστηριότητα τις πολιτείες των στενών ορεινών κοιλάδων. Μαζί με το πλατάγισμα του νερού και τον ήχο της αύρας ανάμεσα στα πράσινα φύλλα, ο ταξιδιώτης ακουρμαίνεται και τον κρότο της μηχανής εργοστάσια, που αποτελούν θερμές κυψέλες ζωής, ανοίγουν την κατακόκκινη συμφωνία των αλληπάλληλων στεγών των, σε μεγάλη κηλίδα, στην καταπράσινη απεραντοσύνη της πλαγιάς, καπνοδόχοι στέλνουν το γκριζό καπνό τους στα ύψη χιλιάδες άνθρωποι πάνε κ' έρχονται, κατασκευάζουν, μεταφέρουν, διαπραγματεύονται, γεμίζουν τον τόπο με το σάλαγο της ζωντανής, της αποδοτικής εργασίας. Αφέντης και προστάτης του τόπου τούτου το νερόχαρο βουνό. Αυτό γεμίζει σύννεφα, βροχές και χιόνια μέρες ατέλειωτες αυτό στραγγίζει τ' ασκιά τ' ουρανού στα ευρύχωρα στέρνα του κι αυτό ξαναστέλνει το ευεργετικό του απόθεμα στην πλαγιά και στον κάμπο με χίλιους τρόπους: με σκισίματα απότομα, που δημιουργούν τους βουερούς καταρράχτες, με ποτάμια ορμητικά, που προσπερνούν σε μεθυσμένα άλογα τις σκιερές συστοιχίες των πλατάνων, με μοναχικές, σιωπηλές πηγές, με λιγνές κλωστές υδάτινες, που κατεβαίνουν, για να ποτίσουν το περιβόλι και

το χωράφι, για να θρέψουν το λαχανικό, για να γεμίσουν από ευωδιά το λουλούδι. Την ώρα τούτη όλα στο Βέρμιο είναι ανθισμένα: ο ταξιδιώτης νομίζει πως δε βρίσκεται κατακαλόκαιρα στην καρδιά της Μακεδονίας, μα πώς έχει προφτάσει μια θαυμάσια όψιμη άνοιξη.

Στις πλαγιές του Βερμίου απλώνονται μαλακά δυο νερόχαρες πολιτείες: η Νάουσα και η Βέροια. Η πρώτη απέχει από το σιδηροδρομικό σταθμό έξι χιλιόμετρα, η δεύτερη δυόμιση. Δεν είναι πολυάνθρωπη πολιτεία η Νάουσα. Φτάνει δε φτάνει τις δέκα χιλιάδες ψυχές. Μα ο ρυθμός της ζωής είναι τόσο έντονος από τη μια μεριά, τόσο ευγενικός και αναπαυτικός από την άλλη, ώστε παρουσιάζεται στα μάτια του ταξιδιώτη πολύ μεγαλύτερη και διευπλόστη, γεμάτη δραστηριότητα και γεμάτη γραφική διάθεση ρέμβης. Το πλήθος που κυκλοφορεί στα πλακοστρωμένα δρομάκια της είναι και σύγχρονο και ασύγχρονο. Νέα κορίτσια που δουλεύουν στα εργοστάσια, που καλλωπίζονται, φλυαρούν και τιτιβίζουν, ξένοι και δικοί μας μηχανικοί και εργοδηγοί, έμποροι κ' εργοστασάρχες και, δίπλα σ' αυτούς, γριούλες απίθανες και πανάρχαιοι χωριάτες και νέες γυναίκες, νοικοκυρές και χαμηλοβλεπούσες, που βγαίνουν αθόρυβα από γέρικες αυλόπορτες και κατάρσιες ειμπατές. Έτσι η πολιτεία κατορθώνει να διατηρεί ολοζώντανο και γεμάτο πραγματικό περιεχόμενο, όχι νοθευμένο και ξεθωριασμένο, το χρώμα των περασμένων, χωρίς, από την άλλη μεριά, να προδίνει το νόημα και το πνεύμα του σύγχρονου πυρετού. Τα εργοστάσια την περιζώνουν απ' όλες τις

πλευρές κατηφορίζουν στις πλαγιές ή σκαρφαλώνουν στους λόφους της Τούρλας, καθώς λέγεται το κομμάτι του Βερμίου, που κρατεί στη ράχη του τη Νάουσα. Και μέσα, τα δρομάκια και τα πλατώματα, αναδίνουν τον κοιμισμένο αντίλαλο της περασμένης ζωής. Τα σπίτια είναι μαυρισμένα από την πολυκαιρία σακατεμένα από πολλά γεράματα, μα ούτε βρώμικα, ούτε σαπισμένα, ούτε αντιπαθητικά. Το βλέπει ο καθένας με την πρώτη ματιά, πως στην παράδοση αυτή πολιτεία κινείται κόσμος, που έχει παλιά ευγένεια κι αρχοντιά, που αισθάνεται την ανάγκη της πάστρας, που είναι διακριτικός, καλόκαρδος και πρόθυμος. Στάθηκα σ' ένα πλάτωμα της Νάουσας, στο πλάτωμα του Άη Θανάση. Γύρω, γύρω παλιά μακρόστενα σπίτια, με χαμηλές και ανοιχτές λότες, δημιουργούν την ατμόσφαιρα μιας συμπληρωτικής συμβίωσης. Τα παιδιά, μελίσσια ολόκληρα, παίζουν, τρέχουν και θορυβούν κάτω από τους πηχτούς, ευεργετικούς ίσκιους. Οι μανάδες φροντίζουν το νοικοκυριό τους, με το πνεύμα εκείνο της εγκαρδιότητας, που πλάθει μέρα τη μέρα και στιγμή τη στιγμή η πολύχρονη συμβίωση.

Κ' ύστερα πήγα στους παλιούς ερημωμένους δρόμους, εκεί όπου το βήμα του ξένου στρατοκόπου είναι απροσδόκητο περιστατικό. Και καμάρωσα το ύψος των παλιών σιδερόφραχτων σπιτιών, με τους μεγάλους σκεπαστούς εξώστες και τις λουλουδισμένες πλακόστρωτες αυλές, τις πλασμένες λές για ν' ακούν και για να πραγματοποιούν τα προαιώνια παραμύθια της γιαγιάς. Τη Νάουσα την αγάπησα πολύ. Γιατί βρήκα ενότητα.

Ζεστό χρώμα, πραγματικό νόημα στην έκφρασή της. Δεν απάντησα ούτε ξιπασμένη αρχοντοχωριατιά, ούτε στενοκέφαλη καθυστέρηση. Αισθάνθηκα πως η ζωή της έχει ρυθμό. Πως το κάθε ξανάνιωμα γίνεται με περισκεψη. Και πως ο κόσμος όλος κατέχεται από την αγάπη και την περηφάνεια του τόπου του, αγάπη και περηφάνεια ήρεμη και λογική, γεμάτη πραγματική συνείδηση των περασμένων και των δυνατοτήτων του μέλλοντος.

Η Νάουσα βρίσκεται στους τόπους όπου υπήρξεν άλλοτε ονομαστή Μακεδονική πολιτεία, το Κίτιον. Στέκει άγρυπνη, πιστός φύλακας, στην άκρη του βουνού και προσέχει τον απέραντο κάμπο, που απλώνεται στα πόδια της, τον κάμπο της Ημαθίας. Ο ήρεμα ανηφορικός δρόμος, που οδηγεί από το σιδηροδρομικό σταθμό στην πολιτεία και που ανεβάζει τον ταξιδιώτη τριακόσια πενήντα μέτρα ψηλά, είν' ένας δρόμος, που αναπαύει την όραση κ' ευφραίνει την καρδιά, με την άφθονη και πολυποίκιλη βλάστηση που τον παρακολουθεί από το πρώτο ίσαμε το τελευταίο βήμα. Μα υπάρχουν κι άλλοι δρόμοι στη Νάουσα καταπράσινοι, ανθισμένοι και κατάφυτοι, όλοι οι δρόμοι της εσοχής. Και θα ποθούσα εδώ να μην αφήσω αμνημόνευτο το δρόμο που πηγαίνει στον Άη Νικόλα, εκεί όπου συμαζεύει τα νερά της για την παραπέρα εξόρμηση, κάτω από γιγόντια πλατάνια, η Αραπίτσα. Η Αραπίτσα αυτή είναι η πιο συμπαθητική από τις Αραπίτσες, που μπορεί ν' απαντήσει κανείς στη ζωή του. Την ονομάζουν έτσι, γιατί κυλιέται σε κοίτη καταπράσινη και τα νερά της παίρ-

νουν χρώμα σκοτεινό, κάπου - κάπου κατάμαυρο. Στον Άη Νικόλα, που είναι ο αγαπημένος περίπατος των Ναουσαίων, σύρριζα στους ψηλότερους λόφους της Τούρλας, η Αραπίτσα σκηνοθετεί την πρώτη επίσημη εμφάνισή της με αφάνταστη δεξιότητα. Κάθησα ώρες, που δε θα ήθελα να τελειώσουν ποτέ, σιμά στους άσπρους πηδηχτούς αφρούς, που στεφανώνουν το σκοτεινόχρωμο παφλασμό του ανήσυχου αυτού ποταμιού, που είναι και ζωηρό και διακριτικό μαζί, που μια φαίνεται ζωντανεμένο από το θερμό αίμα της Αφρικής και μια υπάκουο, στοργικό και προστατευτικό, καθώς ανοίγεται και σκίζεται σε χίλιες ευκίνητες κλωστές, για να ποτίσει τα περιβόλια, που απλώνονται ολόγυρά του. Λοιπόν ο ταξιδιώτης πιάνει ολόκληρη κουβέντα με την Αραπίτσα. Τη συντροφεύει στο πέρασμά της κάτω από τα κλαδιά των πανύψηλων δέντρων, τα γεφυράκια τα πλεγμένα με χοντρούς κορμούς και τις βραγιές των λαχανικών. Εδώ τη χάνει, εκεί τη βρίσκει. Την παρακολουθεί καθώς αγριεύει και καθώς ημερεύει. Τη χαίρεται να συμμαζεύει τη δύναμή της, για να δώσει ενέργεια σ' ένα εργοστάσιο, σαν παφλάζει στη σκοτεινή κοίτη της ξεπηδώντας από μυτερούς θρά-

χους. Γιατί η Αραπίτσα κάνει ένα σωρό δουλειές. Ευφραίνει την δράση του ακαμάτη, θρέφει το περιβόλι του χωριάτη, γίνεται το δεξί χέρι του μηχανικού και του εργάτη, ποτίζει το κουρασμένο ζώο και φροντίζει μια πολιτεία πολύ συμπαθητική. Μα πολύ συμπαθητικότερη είναι, χωρίς αμφιβολία, η Αραπίτσα της.

Μεγάλος εξώστης, στεριωμένος σύρριζα στον ανήφορο, κατάντικρυ στον κάμπο της Ημαθίας, είναι το νέο πάρκο, που εδημιούργησαν στη Νάουσα, έξω από την πολιτεία, στην είσοδό της. Είναι το πρώτο πράγμα, που θα πέσει στο μάτι του ταξιδιώτη. Μου θυμίζει το πλάτωμα των Αγίων Αναργύρων στην Πορταριά και την πλατεία της Μακρυνίσας, που κατοπτρεύουν από τα ύψη τους το θαυμάσιο όραμα του Βόλου και του Παγασητικού. Μα ο εξώστης της Νάουσας είναι ολωσδιόλου διαφορετικός: είναι σα μια πλατιά και μακριά ακροθαλασσιά, που ξετυλίγεται απάνω από το ανοιχτό διαστήμα. Και τη νύχτα, όταν οι ίσκιοι κατακάθονται πυκνοί και βαριοί στη ράχη του κάμπου, δε μπορείς να καταλάβεις, αν βρίσκεσαι αντίκρυ σε μian απλόχωρη στεριά ή σε μian ησυχασμένη, κοιμισμένη θάλασσα.

ΔΙΑΒΑΖΕΤΕ

ΚΑΙ

ΔΙΑΔΙΔΕΤΕ

ΤΗ

ΝΙΑΟΥΣΤΑ

«Ο Πρόσωπος»

Έκθεση έργων του Γιώργη Μπαδόλα

Αίθουσα εκθέσεων Δημοτικής Βιβλιοθήκης, 16 - 26 Φεβρουαρίου 1996

Με ιδιαίτερη χαρά η «Νιάουστα» παρουσιάζει στους αναγνώστες της ωρισμένα από τα χαρακτηριστικότερα έργα που εξέθεσε πρόσφατα ο συμπολίτης μας ζωγράφος Γιώργης Μπαδόλας, στα πλαίσια των αποκριάτικων εκδηλώσεων στη Νάουσα. Έστω και ασπρόμαυρα, πιστεύουμε ότι μπορούν να μεταφέρουν κάτι από την λάμψη των πρωτοτύπων και να αποδώσουν έστω την γενική αίσθηση της έκθεσης αυτής.

Δημοσιεύουμε ταυτόχρονα την παρουσίαση που έκανε στα εγκαίνια της έκθεσης ο Πρόεδρος του Πολιτιστικού Κέντρου Νάουσας κ. Αλέξανδρος Οικονόμου, ώστε να προκύψει μία όσο το δυνατόν πιο ολοκληρωμένη εικόνα για την τόσο σημαντική αυτή έκθεση.

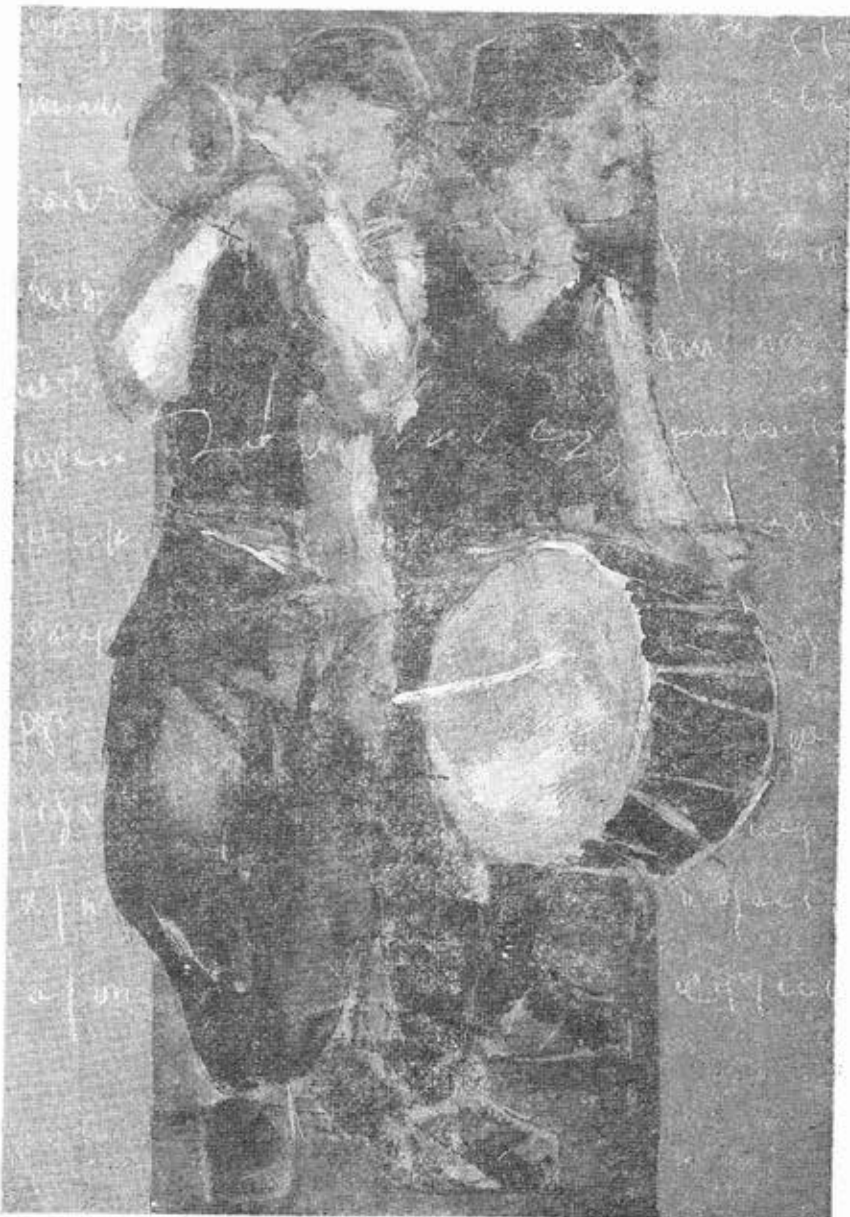
Επιχειρώντας φέτος και μια διαφορετική προσέγγιση, πέρα από τις συνηθισμένες εκδηλώσεις του Ναουσαϊκού Καρναβαλιού, η Οργανωτική Επιτροπή, σε συνεργασία με το Πολιτιστικό Κέντρο Νάουσας, διοργάνωσαν αυτήν την Έκθεση Ζωγρα-

Του Αλέξανδρου Οικονόμου

φικής, που είναι μεν σχετική με το κλίμα των ημερών, εμφανίζεται όμως αρκετά ασυνήθιστη σ' ό,τι αφορά στον τρόπο χειρισμού του θέματος από τον καλλιτέχνη.

Κάτω από τον γενικό τίτλο «ο Πρόσωπος», ο Γιώργης Μπαδόλας επιχειρεί μια, ή και περισσότερες αν θέλετε, προσεγγίσεις του κυρίαρχου δρώμενου των ημερών, τις Μπούλες και τους Γιανίτσαρους, και προσπαθεί να ανιχνεύσει σχέσεις, ταυτότητες και αντιθέσεις με τις αρχαίες τελετουργίες, έτσι όπως καταγράφηκαν στα χορικά της «Αντιγόνης» του Σοφοκλή.

Με το οξύ, παρατηρητικό του βλέμμα, ο καλλιτέχνης «σχολιάζει» τις κινήσεις των χορευτών, τις επεκτείνει στο χώρο και τις προβάλλει στο χρόνο, φέροντας

στην επιφάνεια προσωπικά βιώματα με τρόπο μοναδικό, μετουσιώνοντάς τα με τα χρώματα και μόνο, σε ήχους γνώριμους και μουσικές διεγερτικές.

Χρησιμοποιώντας τον Πρόσωπο ως εκφραστική μονάδα, σαν τεράστια πινελιά, δημιουργεί συνθέσεις γεμάτες κίνηση και ρυθμό, μας παρασέρνει στα βήματα της «Παπαδιάς» και του «Νταβέλη», και μας οδηγεί προσεκτικά κι αργά στο ρυθμό της «Μακρυνίτσας», που κορυφώνεται με τη σημαντική σκηνή

του «χαλασμού» στους Στουμπάβους.

Και μαζί με τους χορευτές, απαραίτητο στοιχείο οι μουσικοί και τα όργανά τους, τα νταούλια και οι ζουρνάδες, κατέχουν εξέχουσα θέση στο σύνολο των έργων, δίνοντας το ρυθμό και μαζεύοντας τα «δωρίσματα».

Χρησιμοποιώντας πολλές φορές την τεχνική του κολάζ ο καλλιτέχνης ξεφεύγει κάπου, κάπου από τα αυστηρά όρια του πλαισίου του πίνακα και αφήνει τη σύνθεση να «ξεχειλίζει», ξα-

φνιάζοντας το θεατή με τη ζωντάνια της, που φτάνει μέχρι πραγματική συνομιλία, μέσω σημειώσεων του ζωγράφου, που αποτελούν μέρος του εικαστικού συνόλου, ή στίχων ποιημάτων που είναι σαν να απαγγέλλονται από τον ίδιο τον «Πρόσωπο».

Ακόμα κι όταν το θέμα είναι κατ' εξοχήν τραγικό, όπως όταν ο «Πρόσωπος» γίνεται νεκρική μάσκα κι ο χορός θρηνεί για το χαμό του Αίμωνα και της Αντιγόνης, στο τρίτο Στάσιμο της ομώνυμης τραγωδίας του Σοφοκλή, η αίσθηση της τελετουργίας αυτής και οι αργοί ρυθμοί στους οποίους υποβάλλει δεν ξαφνιάζουν, γιατί, τουλάχιστον για τους Ναουσαίους, αποτελούν βιώματα από την παιδική τους ηλικία.

Πρόκειται, γενικά μιλώντας, για μια δουλειά, που σίγουρα σημαδεύει το ζωγραφικό έργο του Γιώργη Μπαδόλα και που βέβαια δεν μπορεί να μείνει χωρίς συνέχεια. Αποδεικνύεται για μια ακόμη φορά ότι όταν υπάρχει ταλέντο, η παράδοση μπορεί να γίνει πραγματική πηγή δημιουργικής έμπνευσης και όχι απλή αναπαραγωγή κάποιων τυποποιημένων προτύπων. Μια δουλειά που αναδεικνύει ένα στοιχείο, το οποίο από άψυχο αντικείμενο - μάσκα γίνεται Πρόσωπος, και μας οδηγεί πολύ μακριά, εκεί που ξεκινά η ίδια η Ελλάδα.

Το Πολιτιστικό Κέντρο Νάουσας, εκτιμώντας την σημασία των έργων αυτών, φρόντισε, με την άδεια του Γιώργου Μπαδόλα, να την καταγράψει, ώστε στο μέλλον να πραγματοποιηθεί μια ειδική έκδοση με τα έργα αυτά, και άλλα που θ' ακολουθήσουν, που να μπορεί να γίνει κτήμα όλων.

Οδυσσεάς Ελύτης

«Και εις την σκοτιάν θαθείαν
εις το απέραντο διάστημα
τα φώτα σιγαλέα
κινώνται των αστέρων
λελυπημένα»

Ελύτης

Κι ήταν τότε που σκοτεινίασε ο κόσμος όταν χάθηκε η μορφή του ποιητή. Ξεσκεπάστηκε η στάχτη των αιώνων που σκορπίστηκε και σκέπασε την γή.

Τα λόγια τόσο φτωχά... τριζυμιά στις ψυχές, απορία στα βλέμματα. Η απουσία διάχυτη παντού. Η ειζό-

Της Νανάς Ξανθίδου - Σιάτρη

να του κόσμου (ναι αυτού του κόσμου «του μικρού του μέγα»), έχασε το είδωλό της στον καθρέπτη του σύμπαντος.

Τα λόγια τόσο φτωχά, τόσο λίγα... κι εμείς τόσο μικροί... πώς ν' αποδώσουμε φόρο τιμής σ' αυτόν που ζήτησε τόσο αθόρυβα να φύγει, σ' αυτόν που απελευθέρωσε το φώς, το σκόρπισε απλόχερα και αλαφροπατώντας έσχιζε το σκοτάδι για να φωτίσει τους καινούριους

δρόμους που ανοίγονται εμπρός μας.

Ποιητή, ποιητή του Αιγαίου και της Ελλάδος, ποιητή του έρωτα και του φωτός, ακούραστε εξερευνητή του δρόμου των Θεών, πάνω σε μια ηλιαχτίδα σκαρφάλωσες για να φτάσεις στον ήλιο.

Κι έτσι έφυγες.

Ποιός να θρηγήσει πρώτα γι' αυτήν την απουσία;

Όμως οι άξιοι μνημόσεννα δεν ζήτησαν ποτέ. Την ορφάνια την γυνή προτίμησαν να περιφέρεται ανάμεσά μας που μας χρέωσαν την σιωπή, για να μπορέσουμε να μιλήσουμε «αλλιώζ» και ανάτρεψαν την απόγνωση με την ελπίδα το σκοτάδι με το φως, το χιές με το αύριο.

Επέλεξαν σοφία στο υφάδι του χρόνου την χρυσή κλωστή για να μην χάνουμε το δρόμο όταν λουζόμαστε την ζωή και ταξιδεύουμε στους λαβύρινθους της αυταπάτης. Σφηνά θέλησαν, δίχως χειροκροτήμα-

τα να πέσει η αυλαία. Ένα δάκρυ μόνο κι' ίσως ένα τραγούδι, πλανόται στην αμήχανη σιωπή «πώς να πορευτούμε μοναχοί».

Εκεί όμως, λίγο πριν το τέλος, δεν χάθηκε τίποτα ακόμα. Στο κύταρο της ύπαρξης ξανά και ξανά θα γεννηθούν «όπως χιλιάδες χρόνια πριν».

«Αν το γιαλί απ' όπου βλέπουμε και αντιλαμβανόμαστε τον κόσμο ήταν πιο καθαρό, το κάθε τι θα φαινόταν στον άνθρωπο τέτοιο που πραγματικά είναι, δηλαδή χωρίς αρχή και τέλος.

Όμως ο άνθρωπος πήγε και κλείστηκε από μόνος του και περιορίστηκε σε τέτοιο σημείο που να μη βλέπει παρά μόνον όσα του επιτρέπουν οι χαραμάδες της φυλακής του.

Η ποίησης όπως και τα όνειρα δεν πεθαίνουν ποτέ».

Ελύτης

Ποίηση της Κικής Χ' Ιωαννίδου

Εφές, στα όνειρά μου

Εφές, στα όνειρά μου
είδα δυο θλιμμένα μέρη.
Το πρώτο ήταν ένα νησί.
Είχε προστάτιδα πανέμορφη θεά.
Δεν είχε πλούτη, υπέδαφος, καράβια,
μόνο καταπράσινα δάση, λιθάδια,
αγάπη και χαρά.
Το δεύτερο ήταν μια περιοχή μικρή,
σε υπέδαφος πλούσια,
όμως χωρίς ζωντάνια κι ομορφιά.

— ● —

Και ξαφνικά, στα όνειρά μου,
είδα σύννεφα πυκνά,
που σκέπασαν τα δυο μέρη
εφές, στα όνειρά μου.
Βλέπω και ανθρώπους πολλούς,
στρατιώτες θά 'τανε με όπλα.
Τραβήξαν για τη μικρή περιοχή
και πίσω αφήσαν το νησί.
Ετρέξαν για τα πλούτη,
αλλά για την ομορφιά δεν ετρέξαν,
για το κλάμμα και τον πόνο ενός λαού δεν ετρέξαν,
για το συμφέρον τρέξαν.
Κι εγώ τους φώναζα,
«Και το νησί να λευτερώστε».
Αλλά δε μ' ακούγαν.
Κι εγώ τους φώναζα και πάλι,
αλλ' αντί για απάντηση,

πήρα ένα θόλι.
Σαν φαρμάκι τό 'νωσα,
σα δηλητήριο που καίει.
'Αραγε, πότε θα μ' ακούσουν;
Ω, καύμένη Κύπρο, πότε θα σε λευτερώσουν;

«Πάντα εδώ ήταν ο ήλιος»

«Η Ελλάδα μπορεί να ζήσει μόνο με τον ήλιο»,
μου είπες.
«Έλα, να προφτάσουμε πρέπει τον ήλιο».
Με οδήγησες στον ψηλότερο λόφο
της κατεστραμένης πολιτείας
και μου έδειξες το μεγαλείο της.
Μια ξεχασμένη ιστορία,
ένας κατάμαυρος ήλιος
και κάπου στο θάθος,
ανάμεσα στα αίματα και τους νεκρούς,
ένα χρυσό τέμπλο
με χιλιάδες πυκνογραμμένα ονόματα
παιδιών πάνω του.
Και το αίμα τους ήταν πυκνό
και δεν μπορούσα ν' ανασάνω.
Και κάπου εκεί,
κάτω από αυτά τα ονόματα
διέκρινα το όνομά μου
και από κάτω το δικό σου όνομα
Και τότε ξύπνησα
και κοίταξα προς την ανατολή.
Πάντα εδώ ήταν ο ήλιος, είπα,
μόνο που τώρα γίναμε εμείς οι ακτίνες του.

Βιβλιοπαρουσίαση

Κυκλοφόρησε στις αρχές του 1996 η εργογραφία του κ. Στέλιου Κοψαχείλη με τίτλο «Το μουσικό έργο του Στέλιου Ι. Κοψαχείλη και η προσφορά του στα ελληνικά γράμματα». Η παρουσίαση και η επιμέλεια είναι του Συμεών Τριτόπουλου.

Ο κ. Σ. Κοψαχείλης είναι τακτικός συνεργάτης της «ΝΙΑΟΥΣΑΣ». Στη σελίδα 22 αυτής της εργογραφίας παρατίθενται οι δώδεκα συνεργασίες του συγγραφέα με το περιοδικό μας από το 1990 μέχρι το 1995

Πολιτιστικό Κέντρο Νάουσας

ΕΝΑΣ ΣΥΝΤΟΜΟΣ ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΓΙΑ ΤΟ 1995

Με την αλλαγή της Διοίκησής του σηματοδεύτηκαν οι πρώτοι μήνες του 1995 για το Πολιτιστικό Κέντρο Νάουσας. Την προηγούμενη διοίκηση, με πρόεδρο τον κ. Γιώργο Τούρα, διαδέχθηκε η νέα διοίκηση, που ορίστηκε από το νέο Δημοτ. Συμβούλιο Νάουσας, και αποτελείται από τους: Αλέξανδρο Οικονόμου, Πρόεδρο του Διοικητικού Συμβουλίου, Πέτρο Στοϊδη, Αντιπρόεδρο, τους Δημοτικούς Συμβούλους Βασίλη Τζώρτζη, Αναστάσιο Μπίλη και Γιάννη Μαλάκη και τους Γιώργο Βογιατζούλη, Μιχάλη Τόμψη, Χάρη Αδαμίδη και Δημήτρη Θαναασούλη ως μέλη. Ο κ. Θαναασούλης λίγο αργότερα παραιτήθηκε, και αντικαταστάθηκε από τον κ. Δημήτρη Μουρατίδη.

Η νέα διοίκηση συνέχισε τις δραστηριότητες που είχαν προγραμματιστεί από την προηγούμενη, προγραμμάτισε δε και πραγματοποιήσει και νέες, έχοντας πάντα ως στόχο την ανάπτυξη του καλλιτεχνικού και πνευματικού επιπέδου των κατοίκων της πόλης και της περιοχής, με την καλλιέργεια και προαγωγή της θεατρικής τέχνης της μουσικής των εικαστικών τεχνών και των λοιπών καλλιτεχνικών και πνευματικών δραστηριοτήτων, όπως προβλέπεται και από την ιδρυτική πράξη του Κέντρου.

Ιδιαίτερη βαρύτητα δόθηκε στην βελτίωση του εξοπλισμού

και των εγκαταστάσεων των δι-
αφόρων κτιρίων του Πολιτιστι-
κού Κέντρου, ώστε αυτά να γί-

Του
Αλέξανδρου Οικονόμου
προέδρου του Δ.Σ.
του Π.Κ.Ν.

νουν λειτουργικότερα και να εξυπηρετούν τις σύγχρονες ανάγκες κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο. Έτσι, αντικαταστάθηκαν οι οθόνες προβολής του Χειμερινού και του Θερινού Θεάτρου με νέες αναδιπλούμενες, μετατράπηκε το σύστημα προβολής της κινηματογραφικής μηχανής από τα κλασικά καρβουνάκια σε λυχνία XENON 2.500 Watts για να εξασφαλιστεί σταθερή και φωτεινή εικόνα, και βελτιώθηκε το σύστημα ήχου ώστε να έχουμε στερεοφωνική προβολή, αγοράστηκε νέο σύστημα ρύθμισης του φωτισμού θεάτρου και συμπληρώθηκαν οι υπάρχοντες προβολείς με καινούργιους, νέας τεχνολογίας.

Η βιβλιοθήκη εξοπλίστηκε με αναβαθμισμένο σύστημα ηλεκτρονικών υπολογιστών και είναι έτοιμη να συνδεθεί με οποιοδήποτε δίκτυο βιβλιοθηκών ελληνικό ή διεθνές για ανταλλαγές πληροφοριών και δεδομένων. Τέλος, εξασφαλίστηκε καινούργιος εκθεσιακός χώρος στο ισόγειο της βιβλιοθήκης (συστηγάζεται προς το παρόν με τα γραφεία της Πολιτιστικής Εταιρεί-

ας, μέχρι την οριστική του εγκατάσταση στο διπλανό χώρο που σήμερα μισθώνεται σε ιδιώτη) και εξοπλίστηκε με κατάλληλο σύστημα εκθεσιακού φωτισμού.

Οι σημαντικότερες δραστηριότητες που αναπτύχθηκαν κατά τομείς μέσα στο 1995 είναι οι παρακάτω:

► Τμήμα Κινηματογράφου

Πραγματοποιήθηκαν συνολικά κατά την χειμερινή και την θερινή περίοδο, προβολές 35 κινηματογραφικών έργων, από την σύγχρονη, αλλά και παλιότερη παγκόσμια και ελληνική κινηματογραφική παραγωγή, που τις παρακολούθησαν περί τους 7.700 θεατές. Η επιλογή των ταινιών γίνεται με ποιοτικά κριτήρια, αλλά επιδιώκεται να καλύπτουν τα ενδιαφέροντα του κοινού, των νέων και των παιδιών. Η ταινία που συγκέντρωσε το μεγαλύτερο αριθμό θεατών ήταν ο «Φόρεστ Γκαμπ». Ιδιαίτερα αξίζει να μνημονευτεί το αφιέρωμα στα 100 χρόνια από την γέννηση του κινηματογράφου που πραγματοποιήθηκε τον Απρίλιο σε συνεργασία με τη Λέσχη Τραπεζοϋπαλλήλων Ημαθίας, και την προβολή της ταινίας του βωβού κινηματογράφου «Τρέλλες Γυναικών» του Έριχ φον Στροχάϊμ, με ζωντανή μουσική «επί τόπου», με την ομάδα του Σάκη Παπαδημητρίου.

► Τμήμα Θεάτρου

Το Θεατρικό Εργαστήρι του Πολιτιστικού Κέντρου λειτουργεί ανελλιπώς από το 1983 μέχρι σήμερα, έχει δε στο ενεργητικό του την παραγωγή σημαντικών θεατρικών παραστάσεων με έργα ελληνικού και διεθνούς ρεπερτορίου, από Αριστοφάνη μέχρι Μουρσελά και Σκούρτη και από Μολιέρο και Γκολντόνι μέχρι Τσέχωφ, Πιραντέλλο, Αοίζ και Ντάριο Φό. Πολλές από τις παραστάσεις του απέσπασαν σημαντικά βραβεία σε διάφορα φεστιβάλ, και το ανέδειξαν ως ένα από τα σοβαρότερα ερασιτεχνικά θεατρικά σχήματα της Περιφέρειας.

Την περασμένη χρονιά επιχείρησε την προσέγγιση της «Λυσιστράτης» του Αριστοφάνη με μορφή θεατρικού studio, χωρίς δημόσια δηλαδή παρουσίαση, παρόλο που ως άσκηση για τα μέλη του Θεατρικού Εργαστηρίου. Ταυτόχρονα προετοίμασε το ανέβασμα του νεοελληνικού έργου του Γιώργη Χασάπογλου «Οι Κουραμπιέδες» σε σκηνοθεσία Δημήτρη Αραμπατζόγλου. Το έργο αυτό παρουσιάστηκε στο κοινό της πόλης μας στις αρχές Ιανουαρίου 1996. Παράλληλα, στα πλαίσια του Θεατρ. Εργαστηρίου δημιουργήθηκε Νεανική Σκηνή, η οποία περιλαμβάνει νέους και νέες 15-18 ετών και η οποία προετοίμασε τους τελευταίους μήνες του '95 και θα παρουσιάσει στις αρχές Μαρτίου του '96 την τραγωδία του Αισχύλου «Επτά επί Θήβας», σε σκηνοθεσία του κ. Χρήστου Μπαταντζή.

Σημαντική επίσης υπήρξε η συμβολή του Θεατρικού Εργαστηρίου στις τελετές του Ολοκαυτώματος της Νάουσας, παρουσιάζοντας στο χώρο Θυσίας

στους Στουμπάνους, μια οπτικο-ακουστική προσέγγιση του «Χρονικού του Ολοκαυτώματος».

► Τμήμα Εικαστικών

Το εργαστήρι Ζωγραφικής, με δάσκαλο τον συμπολίτη μας ζωγράφο Γιώργη Μπαδόλα, συνέχισε και τη χρονιά αυτή τη λειτουργία του, προσφέροντας σε παιδιά κυρίως, αλλά και μεγαλύτερους, τη δυνατότητα να έρθουν σ' επαφή με την τέχνη της ζωγραφικής και ν' αναπτύξουν κάποιο ταλέντο τους.

Στον νέο εκθεσιακό χώρο, στο ισόγειο της Δημοτικής Βιβλιοθήκης, πραγματοποιήθηκαν διάφορες εκθέσεις, είτε σε συνεργασία με το Πολιτιστικό Κέντρο, είτε ανεξάρτητα, όπως η έκθεση «Σκηνές καθημερινότητας από την παλιά Νάουσα», σε συνεργασία με την φιλόλογο κ. Μ. Γιαννακοβίτου, (Απρίλιος), η έκθεση με υλικά και ντοκουμέντα από την Εθνική Αντίσταση, σε συνεργασία με την Έταιρ. Διάσωσης Ιστορικών Αρχείων (Νοέμβριος), η έκθεση ζωγραφικής και νελοιογραφίας του ομογενούς βορειοηπειρώτη Βίκτορ Λάλο (Οκτώβριος), η έκθεση έργων των παιδιών του Ειδικού Σχολείου, του ΚΑΠΗ κλπ.

Το Φωτογραφικό Εργαστήρι αντίθετα, δεν ενεργοποιήθηκε σε τακτική βάση, λόγω έλλειψης ενδιαφέροντος, οργάνωσε όμως, ύστερα από πρόταση του κ. Δημ. Θανασούλη σεμινάρια φωτογραφίας σε συνεργασία με τους δημους και τις κοινότητες της επαρχίας μας, εγκαινιάζοντας έτσι την ανάπτυξη σχέσεων του Πολιτιστικού Κέντρου και της Νάουσας με την άμεση περιοχή της.

► Τμήμα Βιβλιοθήκης

Η μετατροπή της βιβλιοθήκης σε δανειστική που έγινε τα τελευταία χρόνια, αύξησε κατακόρυφα τον αριθμό των χρηστών της, αλλά δεν συνοδεύτηκε με ανάλογη αύξηση του αριθμού των βιβλίων που διαθέτει. Καταβλήθηκε κατά το προηγούμενο έτος προσπάθεια να εμπλουτιστεί η βιβλιοθήκη με νέες εκδόσεις, ιδιαίτερα στους τομείς της Ιστορίας και της σύγχρονης λογοτεχνίας, ώστε να καλύψει στοιχειωδώς τις απαιτήσεις του αναγνωστικού της κοινού. Δυστυχώς, η απασχόληση μιας μόνο ειδικευμένης βιβλιοθηκονόμου δεν επιτρέπει την λειτουργία της βιβλιοθήκης πρωί-απόγευμα, όπως θα ήταν επιθυμητό, ούτε την ταχεία ολοκλήρωση της μηχανογράφησης και καταγραφής του υλικού που διαθέτει.

Στις δραστηριότητες του τμήματος κατά το τελευταίο έτος θα πρέπει να συμπεριληφθεί και η έκθεση που οργανώθηκε στους χώρους της τον Απρίλιο του '95 με θέμα την Χάρτα του Ρήγα Φεραίου και την βιβλιογραφία σχετικά με το έργο του μεγάλου αυτού Διαφωτιστή, καθώς και η Έκθεση Βιβλίου στο πλακόστρωτο του Πάρκου και οι δυο διαγωνισμοί νέων (λογοτεχνικός και εικαστικός), τον Σεπτέμβριο, στα πλαίσια των «Ημαθιώτικων '95».

► Πολιτιστικό Καφενείο

Το Πολιτιστικό Καφενείο είναι ένας χώρος που δημιουργήθηκε στο κτιριακό συγκρότημα του Πολιτιστικού Κέντρου με στόχο να προσφέρει στους νέους κυρίως μια εναλλακτική πρόταση ψυχαγωγίας και έκφρασης της δημιουργικότητάς τους.

Παρ' ότι κατά τα πρώτα χρόνια λειτουργίας του, και παρά τις φιλότιμες προσπάθειες που κατεβλήθησαν, ο χώρος αυτός δεν μπόρεσε να βρεί τον προορισμό του, όπως είχε αρχικά σχεδιαστεί επιδιώχθηκε, κατά το προηγούμενο έτος, η δοκιμαστική επαναλειτουργία του, με προ διαγραφές τέτοιες που να μην επιτρέπουν επανάληψη των προβλημάτων του παρελθόντος (απαγόρευση αλκοόλ για τους νέους κάτω των 17 ετών, ύπαρξη ποιοτικής νεανικής μουσικής, παιχνίδια κλπ.).

Έτσι, πραγματοποιήθηκαν εδώ εμφανίσεις νεανικών μουσικών σχημάτων από νέους της πόλης μας, με μεγάλη ανταπόκριση στο κοινό, όπως τα συγκροτήματα «Te Deum», «Ημαθιώτικη Κομπανία» (Χαμουριάδης - Σόφκος - Τύπος), η ομάδα Γιάντση - Ψαθά - Δεσποτίδη, η ομάδα Κόντου - Ηλιάδη κλπ., ενώ προγραμματίζονται και συστηματικότερες παρουσιάσεις τέτοιων σχημάτων, με τη μορφή π.χ. μουσικών αγώνων. Ακόμη, έγινε χώρος συγκέντρωσης των σκακιστικών ομάδων των νέων της πόλης, καθώς και κέντρο διασκέδασης των μικρότερων ηλικιών, με παιδικούς χορούς κλπ. Ωστόσο, θα πρέπει να επισημανθεί ότι για την πλήρη αξιοποίηση των δυνατοτήτων του χώρου αυτού απαιτείται η συνεργασία ειδικού εμπυχωτή - διοργανωτή εκδηλώσεων (animateur).

► Τμήμα Μουσικής

Με την ευθύνη του τμήματος διοργανώθηκαν, εκτός των μουσικών παρουσιάσεων στο Πολι-

τιστικό Καφενείο, και τέσσερις συναυλίες κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού, οι τρεις στα πλαίσια των «Ημαθιώτικων '95» στο Θερινό Θέατρο (Ορχήστρα του 2ου Λυκείου, με ελληνική μουσική, συναυλία μουσικής New Age με το Νίκο Λυμπεράκη και συναυλία του Μανώλη Ρασούλη), και μια στο χειμερινό (Συναυλία της Κρατικής Ορχήστρας Θεσσαλονίκης, προς τιμήν του Διεθνούς Ιατρικού Συνεδρίου για τον Καρκίνο του Μαστού).

► Άλλες Εκδηλώσεις

Κατά τη διάρκεια του προηγούμενου έτους το Πολιτιστικό Κέντρο ανέπτυξε και μια σειρά άλλων δραστηριοτήτων, είτε αυτόνομα, είτε σε συνεργασία με άλλους φορείς. Έτσι διοργάνωσε τον Ιούνιο ειδική εκδήλωση για τις ομάδες νέων ή μεμονωμένα άτομα της πόλης που διακρίθηκαν φέτος σε πανελλήνιο επίπεδο (Θεατρική ομάδα του 1ου Λυκείου για το β' βραβείο στους Πανελλήνιους Μαθητικούς Αγώνες Αρχαίου Δράματος με την «Ιφιγένεια εν Ταύροις» σε σκηνοθεσία Χ. Μπαταντζή, την Ομάδα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης του Β' Γυμνασίου, για το 3ο Πανελλήνιο Βραβείο στον Ευρωπαϊκό διαγωνισμό Νεαρού Καταναλωτή, με θέμα «το Κουλούρι», και τον σπουδαστή του Δημοτικού Ωδείου της Εστίας Μουσών Δ. Μπάτσλα, για Πανελλήνια διάκριση στον διαγωνισμό πιάνου της Ορχήστρας Νέων της Ευρωπαϊκής Ένωσης).

Ακόμη, σε συνεργασία με την Πολιτιστική Εταιρεία Νάουσας,

διοργάνωσε στα πλαίσια των «Ημαθιώτικων '95» ποιητική βραδιά, παρουσιάζοντας με τον τίτλο «Εφήβων Δυνατόν το εναγκάλισμα» τη δουλειά νέων συμπολιτών μας που ασχολούνται με την ποίηση, σε συνεργασία με το Σύλλογο Γονέων του Λαπείου Γυμνασίου την παράσταση του έργου του Δ. Ποταμίτη «Ιστορίες του Παππού Αριστοφάνη» σε σκηνοθεσία Αλ. Οικονόμου, έργο που παίχτηκε και στο χώρο του Οινοποιείου «Μπουτάρη» στη Στενήμαχο, και βεβαίως παρεχώρησε τις εγκαταστάσεις του και τον εξοπλισμό τους σ' όλους τους άλλους πολιτιστικούς φορείς της πόλης, για την πραγματοποίηση δικών τους εκδηλώσεων. Τέλος, για πρώτη φορά επίσης συμμετείχε, όπως ήδη αναφέρθηκε, μετά από πολλά χρόνια, στην διοργάνωση των «Ημαθιώτικων '95».

Τομή όμως στη μέχρι τώρα πορεία του Πολιτιστικού Κέντρου, αποτελεί η απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου για μετατροπή του νομικού καθεστώτος των πολιτιστικών ιδρυμάτων του Δήμου από Δημοσίου σε Ιδιωτικού Δικαίου, και η ενοποίησή τους στα πλαίσια ενός νέου, ευέλικτου Δημοτικού Πολιτιστικού Οργανισμού, που θ' αναδιοργανώσει σε σωστές βάσεις τις παρεχόμενες πολιτιστικές υπηρεσίες και θα επεκτείνει το μέχρι σήμερα αντικείμενο των πολιτιστικών δραστηριοτήτων της πόλης. Η σχετική μελέτη έχει εκπονηθεί και αναμένεται η ουσιαστική και τυπική έγκρισή της, ώστε να τεθεί σε εφαρμογή.

« ΕΠΤΑ ΕΠΙ ΘΗΒΑΣ »

Επιμέλεια: Λευκής Σαμαρά

Τον Αισχύλο, έναν από τους κορυφαίους και πιο δύσκολους τραγικούς, δίδαξε ο δικός μας Χρήστος Μπαταντζής σε μαθητές του Τεχνικού Λυκείου της Νόουσας και στις 2 Μαρτίου πανέτοιμοι μας έδωσαν τον καρπό των κόπων τους. Μια άρτια παράσταση της τραγωδίας. «Επτά επί Θήβας». Ένα ασχημάτιστο υλικό, χωρίς ιδιαίτερη παιδεία στις αρχαίες τραγωδίες, κάτω από την αυστηρή και πολλές φορές βασανιστική καθοδήγηση του Χρήστου Μπαταντζή, που ποτέ δεν συγκινήθηκε από το πρόχειρο, το εύκολο, το εύπεπτο, του ανθρώπου που του αρέσει να βασανίζεται και να βασανίζεται για το τέλειο αυτό το υλικό των 16-17 χρόνων, κατόρθωσε τον δυνατό λόγο του Αισχύλου και τον απέδωσε με όλο το πάθος που μπορεί να αποδώσει αυτή η ηλικία, αυτή η παιδική ψυχή.

Ήταν συναρπαστικό για τα παιδιά να γνωρίσουν τον Αισχύλο και ήταν ένα δυνατό κέντρισμα για τον Χρήστο Μπαταντζή να πλάσει όπως αυτός ήθελε την νεανική ομάδα που είχε στα χέρια του και τα κατάφερε. Σε όλη την διάρκεια της παράστασης μιας δύσκολης παράστασης φαινόταν η αγάπη των παιδιών για το έργο που απέδιδαν και η προσπάθεια να περάσουν αυτό το πάθος που ένιωθαν και στο κοινό που τους παρακολουθούσε.

Και το κατάφεραν. Πέρασαν το μήνυμα, συγκίνησαν το κοινό

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΝΑΟΥΣΑΣ ΘΕΑΤΡΙΚΟ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙ - ΝΕΑΝΙΚΗ ΣΚΗΝΗ

Περίοδος 1995 -1996

ΑΙΣΧΥΛΟΥ

« ΕΠΤΑ ΕΠΙ ΘΗΒΑΣ » ΤΡΑΓΩΔΙΑ

Μετάφραση:

Σκηνοθεσία:

Σκηνογραφία - Ενδυματολογία:

Ηχητικά:

Φωτισμοί:

Γ. Τοπούζης:

Χρήστος Μπαταντζής

Αλέξανδρος Οικονόμου

Αναστάσης Κτώνας

Θωμάς Φράγγης

Συμμετέχουν:

Ετεοκλής:	Σταύρος Νίκου
Αντιγόνη - Χορός:	Ελένη Κιτερικόγλου
Ισμήνη - Χορός:	Βαγγελιώ Κιτερικόγλου
Αγγελιοφόροι - Κήρυκες:	Δημήτρης Μίγγας
	Πασχάλης Σταμένος
	Πέτρος Σιλιγκούνας
Αγγελιοφόροι:	Τάσος Ψαρογιάννης
	Γιάννης Χάρτσιος
	Γιάννης Ρέντης
Λυράρης - Ραψωδός:	Γρηγόρης Ταχταλίδης
Χορός Γυναικών:	Λίτσα Γαλάνη
	Νανά Βάνη
	Αναστασία Μαλέα
	Μαρία Μάμπου
	Μαρία Μπουμπουλιά
	Μαρία Ζαφείρκου
	Αφροδίτη Παρίση
	Αντιγόνη Ρότζιου

Τις μάσκες κατασκεύασαν ο Στέφανος Ηλιάδης η Άννα Σαββαΐδη και ο Πέτρος Παπαδόπουλος στα εργαστήρια του Ειδικού Σχολείου Νόουσας
Κατασκευή Κοστούμιών: Σταμούλα Νικολάου και Ελένη Ιταίου
Κατασκευή Σκηνικού: Θόδωρος Τορορής

Ευχαριστούμε την Διεύθυνση και τους καθηγητές του Τεχνικού Λυκείου Νόουσας καθώς επίσης και την Κα. Ευγενία Ζάλιου για την βοήθεια που προσέφεραν για την οργάνωση της παράστασης.

και οι κόποι τους επιβραβεύτηκαν με το πιο θερμό χειροκρότημα.

ΕΠΤΑ ΕΠΙ ΘΗΒΑΣ

★ Ο Ολόκληρος άγριος μύθος

Οι «Επτά επί Θήβας» είναι το τρίτο έργο της τριλογίας του Αισχύλου Θηβαϊκά, που τα δυο προηγούμενά της (Λαΐος και Οιδίποδας) χάθηκαν και ξέρουμε μόνο τους τίτλους τους.

Ο μύθος ο αρχέγονος όλος (που άγνωστο πώς τον διαπραγματεύθηκε ο Αισχύλος στις δυο χαμένες τραγωδίες του) είναι περίπου ο εξής:

Ο Λαΐος - γιός του Λάβδακος και άντρας της Ιοκάστης - είναι καταραμένος = υποχρεωμένος να πάθει αυτός και η γενιά του (αν κάνει), για να εκπληρωθεί η Ανάγκη.

Η εκπλήρωση της Ανάγκης μεθοδεύεται ως εξής:

Οι χρησμοί του Μαντείου έδειξαν στο Λαΐο να μην κάνει παιδί γιατί το παιδί του θα τον σκοτώσει - αλλά ο πόθος και το κρασί τον γέλασαν και έκανε γιό. Και τότε ο φόβος του χρησμού τον οδήγησε να σκοτώσει νεογνό το γιό του, αλλά ο γιός του παρελπίδα επέζησε.

Μεγάλος πια ο γιός του (Οι-

δίποδας) συναντήθηκε με τον πατέρα του - άγνωστος με άγνωστο - στο δρόμο που τους έφερνε / έπαιρνε κοντά, στο μαντείο και πάνω σε ένα απρόσμενο δι-απληκτισμό ο Οιδίποδας (γιός) μη ξέροντας, σκότωσε το Λαΐο (πατέρα του).

Ο δρόμος μετά, τον Οιδίποδα τον έφερε στη Θήβα, εκεί έλυσε το αίνιγμα της Σφίγγας και έσωσε τη Θήβα και τότε οι Θηβαίοι τον έκαναν βασιλιά τους, μη ξέροντας, και τιμητικά πήρε τη βασίλισσα (Ιοκάστη) γυναίκα του (τη μητέρα του μη ξέροντας).

Έτσι ο Οιδίποδας γιός, έκανε με τη μητέρα - γυναίκα του δυο γιούς, τον Ετεοκλή και τον Πολυνείκη και δυο κόρες, την Αντιγόνη και την Ισμήνη.

Εν τω μεταξύ στη Θήβα άρχισαν να πέφτουν συμφορές και θανατικά και το μαντείο είπε ότι για να σωθεί η Θήβα πρέπει να διώξει το μιαινό φονιά του Λαΐου - που κανείς όμως δεν ξέρει ποιός είναι.

Ο Οιδίποδας τότε αναλαμβάνει να τον βρεί και προχωρώντας διαπιστώνει σιγά, σιγά ότι ο μιαιρός φονιάς είναι ο ίδιος. Τότε η Ιοκάστη αυτοκτονεί και ο Οιδίποδας αυτοτυφλώνεται και οι δυο του γιοί διεκδικούν το θρόνο και περιφρονούν το μιαιμένο πατέρα τους και ο πατέρας τους τους καταριέται να μοιράσουν το θρόνο με το σπαθί.

Ο Ετεοκλής λοιπόν κρατάει το θρόνο, διώχνει τον Πολυνείκη, αυτός καταφεύγει στο Άργος και παντρεύεται την κόρη του βασιλιά και με το στρατό των Αργείων μετά γυρνά στη Θήβα να διεκδικήσει το δικίό του.

Από την παράσταση της τραγωδίας

ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΕΜΠΕΙΡΟΓΝΩΜΟΝΩΝ ΓΙΑ ΤΗ ΧΛΩΡΩΣΗ ΣΙΔΗΡΟΥ ΣΤΑ ΟΠΩΡΟΦΟΡΑ

Στις Μεσογειακές χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ελλάδα, Ισπανία, Ιταλία, Πορτογαλία), η χλώρωση σιδήρου προκαλεί σοβαρές ζημιές στις καλλιέργειες της αχλαδιάς, ροδακινιάς, εσπεριδοειδών με την ποιοτική και ποσοτική υποβάθμιση της παραγωγής, καθώς και τον περιορισμό της μακροβιότητας των δένδρων.

Θεραπεία της χλώρωσης σιδήρου στα οπωροφόρα γίνεται συνήθως με εφαρμογές οργανικών ενώσεων σιδήρου στο έδαφος. Πολύ συχνά οι εφαρμογές των ενώσεων αυτών επαναλαμβάνονται κάθε χρόνο στα ίδια δένδρα, διότι ο σίδηρος που προστέθηκε στο έδαφος ακινητοποιείται γρήγορα. Το κόστος της θεραπείας της χλώρωσης σιδήρου είναι πολύ υψηλό, ανέρχεται στο 60% του ολικού κόστους της λίπανσης για μερικές από τις παραγωγές που αναφέραμε παραπάνω.

Το κόστος του ελέγχου της χλώρωσης σιδήρου ανέρχεται σε 15 δισεκατομμύρια δραχμές ανά έτος, για τις Μεσογειακές χώρες της Ε.Ε. Χιλιάδες τόνοι συνθετικών χημικών ενώσεων σιδήρου προστίθενται στο έδαφος σε αυτές τις χώρες της Ε.Ε. κάθε χρόνο με συνέπεια το υψηλό κόστος των παραγομένων οπωροφόρων, αλλά και την επιδάρυνση του περιβάλλοντος η οποία προς το παρόν δεν έχει αξιολογηθεί. Εναλλακτικές προσεγγίσεις, όπως γενοτυπικές διαφορές μεταξύ υποκειμένων-ποικιλιών ως προς την ανεκτικότητα στη χλώρωση σιδήρου χρησιμοποιήθηκαν σε πολύ μικρό βαθμό λόγω υψηλού κόστους επιλογής των ανεκτικών γενοτύπων.

Πρόσφατη εργασία δείχνει ότι είναι δυνατό να αναπτυχθούν νέες τεχνικές για τον περιορισμό των εισροών και την επιλογή των γενοτύπων που δείχνουν την ανεκτικότητα στη χλώρωση σιδήρου.

Στα πλαίσια του προγράμματος της Ε.Ε. AIR3 CT94 1973 που άρχισε την 1.1.1995, πέντε ερευνητικά εργαστήρια από Γερμανία (Παν/μιο Dusseldorf), Ελλάδα (Ινστ. Φυλλ. Δένδρων και Ινστ. Εδαφολογίας), Ιταλία (Παν/μιο της Bologna), Ισπανία (Ερευνητικός

Του
Δρ. Κων/νου Τσιπουρίδη
Ερευνητή Ινστιτούτου
Φυλλοβόλων Δένδρων

Σταθμός της Σαραγόσα) Πορτογαλία (Παν/μιο Λισσαβόνας), με συντονισμένες πειραματικές εργασίες μελετούν:

— Τις αντιδράσεις των φυτών στη χλώρωση σιδήρου.

— Τα βιοχημικά χαρακτηριστικά και τις φυσιολογικές λειτουργίες που σχετίζονται με τη χλώρωση σιδήρου.

— Την ανάπτυξη νέων μεθόδων, βασισμένων πάνω σε φυσιολογικές παραμέτρους, για επιλογή του γενετικού υλικού που είναι ανεκτικό στη χλώρωση σιδήρου.

— Τις εναλλακτικές χαμηλές εισροές με σιδηρούχες ενώσεις και / ή οξινοποιούς παράγοντες σε εγκατεστημένους οπωρώνες και

— Την ανάπτυξη τεχνικών για την πρόγνωση, για καλύτερο έλεγχο της χλώρωσης σιδήρου στα οπωροφόρα.

Η επίσημη συνάντηση των ερευνητικών ομάδων που συμμετέχουν στο πρόγραμμα, πραγματοποιήθηκε στο Ινστ. Φυλλ. Δένδρων από 14 - 17/10/1995 και συμμετείχαν οι ερευνητές:

Από Ισπανία

Η ερευνητική ομάδα που συμμετείχε στη Διεθνή επιστημονική συνάντηση, για τη χλώρωση σιδήρου

Ο Δρ Javier Abadia, Γενικός συντονιστής του προγράμματος και η Δρ Anunciacion Abadia, ερευνήτρια του Ερευνητικού Σταθμού της Σαραγόσα.

Από την Πορτογαλία

Ο Καθηγητής του Πανεπιστημίου της Λισσαβόνας Δρ Eugenio Araujo Faria, και η Δρ Amarilis de Varennes.

Από τη Γερμανία

Ο Καθηγητής του Πανεπιστημίου του Dusseldorf Δρ Wolfgang Bruggemann, και η Δρ Petra Moon.

Από την Ιταλία

Ο Καθηγητής του Πανεπιστημίου της Bologna Δρ Bruno Maragoni, και ο Δρ Massimo Tagliavini.

Από την Ελλάδα

Ο Δρ Κ. Τσιπουρίδης, (Ι.Φ.Δ.), υπεύθυνος του προγράμματος για την Ελλάδα, ο γεωπόνος Α. Γκουντάρας, (Ι.Φ.Δ.), ο γεωπόνος Δ. Αλμαλιώτης (Ινστ. Εδαφολ.) και από το προσωπικό του Ι.Φ.Δ. οι Ι. Κοσμίδης και ο τεχν. γεωπόνος Σ. Πανταζής.

Την σύσκεψη παρακολούθησε επίσης και ο ειδικός γεωπόνος της Ε.Γ.Σ. Βέροιας κ. Σ. Ανδρέου. Στη σύσκεψη κάθε εθνική αντιπροσωπεία παρουσίασε την πορεία των πειραματικών εργασιών της ερευνητικής τους ομάδας.

Ειδικότερα τα πιο σημαντικά αποτελέσματα που παρουσιάστηκαν στην σύσκεψη που προκύπτουν και από τις ετήσιες εκθέσεις των ερευνητικών ομάδων έχουν ως εξής:

1. Στον τομέα της εφαρμογής νέων τεχνικών για την έγκαιρη διάγνωση της τροφопενίας σιδήρου στα σπωροφόρα δρέθηκε ότι: δειγματοληψία φλοιού, ανθέων, φύλλων (στα αρχικά στάδια) και ανάλυση αυτών ως προς την περιεκτικότητα σε χλωροφύλλη, σίδηρο ολικό ενεργό και θρεπτικά στοιχεία, μπορεί γενικά να βοηθήσει στην εφαρ-

μογή χαμηλών χημικών εισροών και να βελτιώσει την ποιότητα των φρούτων. Επίσης δρέθηκε ότι ο λόγος της περιεκτικότητας σε χλωροφύλλη του εσωτερικού (κεντρικού) μέρους προς το περιφερειακό μέρος του φύλλου όταν είναι 1 ή μικρότερο δεν παρουσιάζεται πρόβλημα χλώρωσης, όσο η διαφορά γίνεται μεγαλύτερη τόσο μεγαλύτερο γίνεται και το πρόβλημα χλώρωσης σιδήρου. Ο δείκτης αυτός μπορεί να προβλέψει τη χλώρωση σιδήρου.

2. Στον τομέα της εφαρμογής εναλλακτικών τεχνικών καλλιέργειας για έλεγχο της χλώρωσης σιδήρου, που αναφέρεται κυρίως στις εφαρμογές ενώσεων και ή οξινοποιών σκευασμάτων δρέθηκε ότι:

α). Κατά την εφαρμογή στο ε-
δαφος.

— Η προσθήκη οργανικού σιδήρου αύξησε σημαντικά τα επίπεδα χλωροφύλλης στα φύλλα είχε όμως ανταγωνιστική επίδραση στην απορρόφηση μαγγανίου (Μη) και μειώνει την ικανότητα του δένδρου στην απορρόφηση σιδήρου την χρονιά που δεν γίνεται εφαρμογή.

— Η μεταχείριση με θειικό σίδηρο σε συνδυασμό με οργανική ουσία με ή χωρίς θειικό κάλιο είχε σημαντικά υψηλά επίπεδα χλωροφύλλης, στην τελευταία δε μέτρηση της έδωσε καλύτερα αποτελέσματα και από τον οργανικό σίδηρο.

— Η απόδοση των δένδρων και η ποιότητα του καρπού ήταν σημαντικά καλύτερη στις μεταχειρίσεις, I) με οργανικό σίδηρο και II) με θειικό σίδηρο μαζί με οργανική ουσία και θειικό κάλιο.

β). Κατά την εφαρμογή ψεκασμών.

— Οι μεταχειρίσεις, I) θειικός σίδηρος με νιτρικό κάλιο, II) θειικός σίδηρος με ουρία, III) θειικός σίδηρος με κιτρικό οξύ, και IV)

θειικός σίδηρος με ασκορβικό οξύ (βιταμίνη C) είχαν αυξήσει σημαντικά τα επίπεδα σιδήρου στα φύλλα.

— Η μεταχείριση θειικός σίδηρος μαζί με νιτρικό κάλιο διευκόλυνε την απορρόφηση του Μαγγανίου.

3. Στον τομέα της μελέτης της ευαισθησίας των γενοτύπων διαφόρων υποκειμένων και ποικιλιών διαφόρων σπωροφόρων στη χλώρωση σιδήρου μελετήθηκαν:

α). Οι μηχανισμοί απορρόφησης σιδήρου στη ροδακινιά και αχλαδιά σε θρεπτικά διαλύματα και σε ελεγχόμενο περιβάλλον.

Στους πειραματικούς αυτούς δρέθηκε ότι:

— Σε απουσία σιδήρου οι διάφοροι γενοίτυποι είχαν διαφορετικές δυνατότητες μείωσης του pH των θρεπτικών διαλυμάτων (5.59 για το GF677, 5.9 για το GXN, 4.27 για το Puebla de Soto και 3.69 για το Adara).

— Η περιεκτικότητα των φύλλων σε χλωροφύλλη επηρεάστηκε σημαντικά από το υποκείμενο, την ποικιλία, την εποχή δειγματοληψίας, το RH και το επίπεδο σιδήρου.

— Η ανεπάρκεια σιδήρου μείωσε την ανάπτυξη βλαστών και ρίζας και αύξησε τον αριθμό ριζιδίων κατά κύρια ρίζα (σε δεινδρύλλια Missouri) και αύξησε την αναγωγική ικανότητα των ριζών.

— Το Μαλικό και το Κιτρικό οξύ αυξήθηκαν κατά 80% στις ρίζες σε περιβάλλον έλλειψης σιδήρου.

— Η περιεκτικότητα των φύλλων σε χλωροφύλλη αυξανόταν, καθώς η συγκέντρωση σιδήρου στο θρεπτικό διάλυμα αυξανόταν.

— Τα υποκείμενα GF677 και ζ1 ήταν τα πιο ανθεκτικά στη χλώρωση σιδήρου ενώ τα MRS2/5 και άγριο σπωροφόρο ήταν τα πιο ευαίσθητα.

β). Υποκείμενα και ποικιλίες ροδακινιάς σε συνθήκες αγρού.

— Από δείγματα φύλλων 2000 υβριδίων ροδακινιάς, καλλιεργούμενων σε ασβεστούχο έδαφος, βρέθηκε ότι η περιεκτικότητα σε χλωροφύλλη διέφερε σημαντικά μεταξύ των υβριδίων (επιλέχθηκαν 30 υβρίδια για περαιτέρω μελέτη).

— Από 14 υποκείμενα ροδακινιάς που μελετήθηκαν βρέθηκαν 6:

Η περιεκτικότητα των φύλλων σε χλωροφύλλη ήταν σημαντικά υψηλή στα υποκείμενα GF677, K1Δ1, K1Δ2 και χαμηλή στα υποκείμενα 1Δ-S-37, 1Δ3, και άγριο σπορόφυτο ροδακινιάς, οι ποικιλίες Firebright, Andross, Flavour Crest είχαν υψηλά επίπεδα χλωροφύλλης (λιγότερη χλώρωση) και οι ποικιλίες Early Crest, Katerina, Sun Crest, Everts, Fayette είχαν χαμηλά επίπεδα χλωροφύλλης (πολύ χλώρωση).

Τα υποκείμενα είχαν μεγαλύτερη επίδραση στην απορρόφηση Ασβεστίου, Καλίου, Μαγνησίου, Αζώτου και μικρότερη στην απορρόφηση Χαλκού, Ψευδαργύρου, Σιδήρου, Μαγγανίου, για τα τελευταία στοιχεία η ποικιλία είχε μεγαλύτερη επίδραση.

Η απόδοση κατά δένδρο ήταν υψηλότερη όταν τα δένδρα ήταν εμβολιασμένα πάνω στα υποκείμενα GF677, K1Δ1, AN 1/6, J1 και μικρότερη στα υποκείμενα Damas GF 1869, MRS 2/5, A/Δ Προκοπίου, 1Δ 3. Το μέγεθος του καρπού ήταν μεγαλύτερο για τα υποκείμενα GF677, K1Δ1, J1 και μικρότερο στα υποκείμενα Λήμνου Damas GF 1869, A/Δ Προκοπίου.

Η θνησιμότητα των δένδρων ήταν υψηλότερη για το Damas GF 1869, MRS 2/5, Λήμνου, και χαμηλότερη για το SJ. GF655/2, GF 677, J1, K1Δ1.

4. Στον τομέα της εφαρμογής

νέων μεθόδων για το ξεσκαρτάρισμα των ευαίσθητων υποκειμένων και την επιλογή των ανθεκτικών στην χλώρωση σιδήρου, με την χρησιμοποίηση φυσιολογικών παραμέτρων βρέθηκε ότι:

Η αναγωγική ικανότητα της ρίζας των υποκειμένων που ήταν ανθεκτικά στη χλώρωση σιδήρου (σε θρεπτικό διάλυμα) ήταν υψηλή, ενώ των ευαίσθητων χαμηλή. Τα πιο ανθεκτικά υποκείμενα στη χλώρωση σιδήρου ήταν το GF 677 και το J1, ενώ τα πιο ευαίσθητα το GF 305, MRS 2/5, 1Δ-S-37.

5. Στον τομέα του πολλαπλασιασμού των υποκειμένων βρέθηκε ότι τα υποκείμενα J1, GF 677, Ital Nem 1, 2, AN 2/1, AN 1/7 πολλαπλασιάζονται πολύ εύκολα, ενώ το AN 1/8, AN 3/4, CADAMAN, No 30, δύσκολα.

6. Στον τομέα της κατανόησης των αντιδράσεων του φυτού στη χλώρωση σιδήρου, με την απομόνωση και χαρακτηρισμό Reductase της κυτταρικής μεμβράνης έγιναν εργασίες σε μοντέλα φυτά όπως τομάτα και τεύτλα που έχουν στα φύλλα τους αδρανή αποθέματα σιδήρου. Επίσης μελετήθηκε ο ρόλος της φωτοσύνθεσης στη χλώρωση σιδήρου, μέσα στο φύλλο, τις χρωστικές φωτοσύνθεσης κτλ.

Ανακεφαλαιώνοντας τα παραπάνω μπορούμε να πούμε ότι σε ασβεστούχο έδαφος.

— Η πρόγνωση της τροφοπενίας σιδήρου μπορεί να γίνει με αναλύσεις σε φλοιό, άνθη και την μέτρηση της διαφοράς των επιπέδων της χλωροφύλλης στο κεντρικό και περιφερειακό μέρος του φύλλου.

— Η οργανική ουσία, το κάλιο (KNO_3 ή K_2SO_4), σε λογικά επίπεδα βοηθούν την απορρόφηση του σιδήρου από το έδαφος, αυξάνουν τις αποδόσεις και την ποιότητα των καρπών.

— Ο θειικός σίδηρος μαζί με το νιτρικό κάλιο ή την ουρία, καθώς και το κιτρικό ή το ασκορβικό οξύ βελτιώνουν σημαντικά τα επίπεδα σιδήρου όταν ψεκαστούν στο φύλλωμα.

— Σε εδάφη που παρουσιάζεται το πρόβλημα χλώρωσης σιδήρου πρέπει να χρησιμοποιηθούν τα πολύ ανθεκτικά στη χλώρωση υποκείμενα GF 677, J1, και να εμβολιασθούν επίσης με ποικιλίες ανθεκτικές στη χλώρωση όπως Firebright, Andross, Flavour Crest.

— Σε καμία περίπτωση δεν ενδεικνύονται για ασβεστούχα εδάφη τα υποκείμενα Damas GF 1869, MRS 2/5, σπορόφυτο και οι ποικιλίες Early Crest, Katerina, Sun Crest, Everts, Fayette πάνω στα προαναφερόμενα υποκείμενα ή ακόμη και στα ανθεκτικά στη χλώρωση υποκείμενα.

— Βρέθηκε ότι εδάφη που ποτίζονται με απόβλητα πόλεων έχουν πολύ υψηλά επίπεδα Φωσφόρου (P) με συνέπεια την επιδείνωση των συμπτωμάτων χλώρωσης. Συνίσταται η αποφυγή άρδευσης με νερά αποβλήτων πόλεων και η ανάλυση εδάφους και φύλλων για να εφαρμοσθεί η κατάλληλη λιπαντική αγωγή.

Οι πειραματικές εργασίες συνεχίζονται για να διαπιστωθεί η επαναληψιμότητα των αποτελεσμάτων, να εφαρμοσθούν νέες μεταχειρίσεις που προέκυψαν από την πείρα που αποκτήθηκε και να μελετηθεί σε βάθος το πρόβλημα της χλώρωσης σιδήρου.

Ευχαριστίες

Εκφράζονται θερμές ευχαριστίες:

— Στην Επιτροπή της Ε.Ε. που ενέκρινε το πρόγραμμα AIR3 CT 94 1973 και μας δόθηκε η δυνατότητα να ασχοληθούμε με την έ-

► Συνέχεια στην σελίδα 50

Η ΗΜΑΘΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Αυτονόητα ο τίτλος μπαίνει ενδεικτικά, αφού οι περιβαλλοντικές παράμετροι δεν έχουν πάντα διοικητικά όρια. Προσπαθεί όμως να κεντράρει το τί γίνεται στο νομό, έχοντας το βλέμμα αναπόφευκτα και στην ευρύτερη περιφέρεια.

Α. Γεωμορφολογική δομή

Σαν παλαιά κατασκευή ανυψωθέντων ορέων και αποσυρθείσας θάλασσας της Ζώνης Πελαγονικής και υποζώνης Αλμπανίας, η Ημαθία παρουσιάζει κατ' αρχήν κλασσικά και αναμενόμενα χαρακτηριστικά της Αλπικής

ορογένεσης, δηλ. παλαιάς ηλικίας (70-80 εκατομμυρίων ετών) ανθρακοपुरιτικά ιζήματα (ασβεστολίθους, σχιστολίθους), ακόμα παλαιότερα υπερβασιικά (σερπεντινίτες), μεταμορφωμένα (μάρμαρα, γνευσίους, αμφιβολίτες), αλλά και νεώτερα ιζήματα της πεδιάδας μεγάλου πάχους (3500-4000 m).

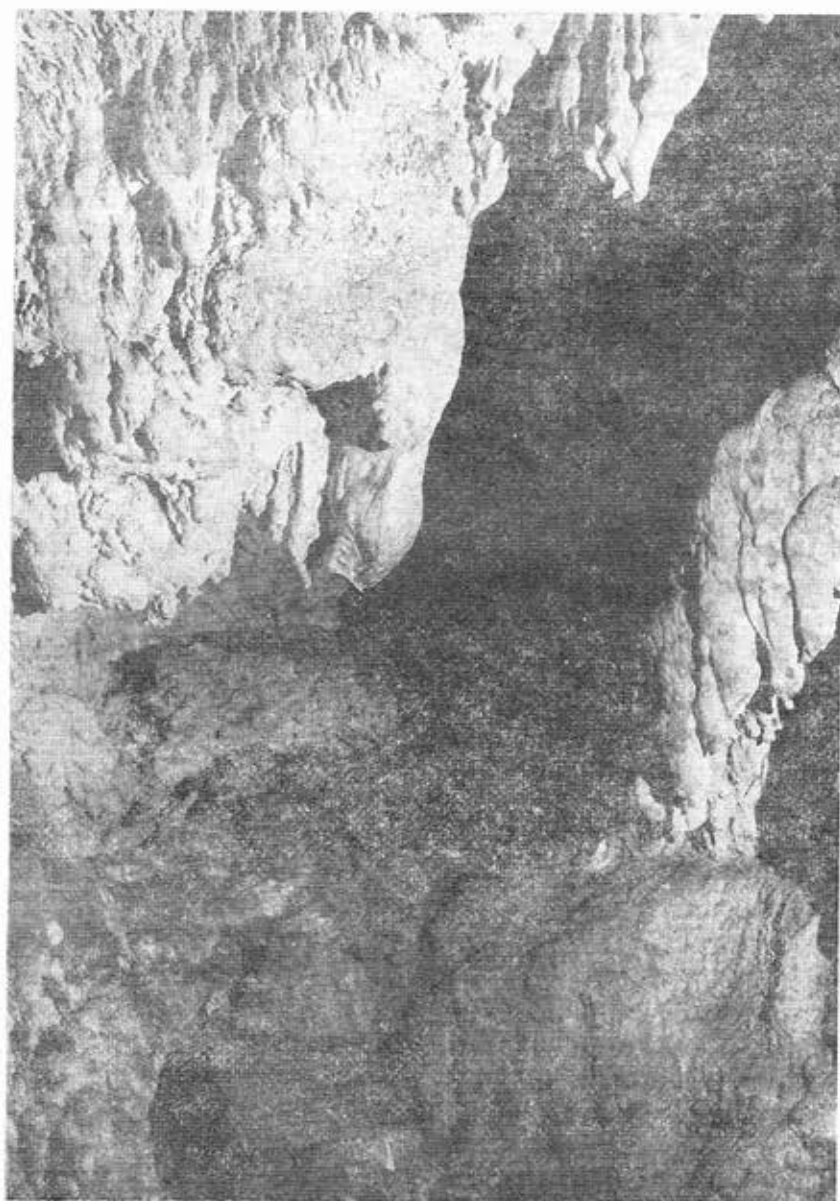
Το ιδιαίτερο θέδαια δεν είναι ούτε η έντονη τεκτονική, που

Του
Γιώργου Ι. Μπαρμπαρούση
Γεωλόγου
Προϊστ)νου Τμήματος
Προστ. Περιβ)ντος της
Νομαρχ. Αυτ)σης Ημαθίας

είναι διαδεδομένη στην Ελλάδα, αλλά το πώς η τεκτονική και γεωλογική εξέλιξη έδωσε ένα μικρό νομό που από φυσική και περιβαλλοντική άποψη έχει σχεδόν τα πάντα: βουνά ομαλά, βαθά, αλλά και απόκρημνα, δασωμένα, αλλά και γυμνά, πεδιάδα, άφθονα νερά και ποτάμια, ποικιλία εδαφών, ακόμα και θάλασσα.

Β. Περιβαλλοντικές Παράμετροι

Αυτού του νομού το περιβάλλον που οι δυναμικές ισορροπίες του παραμορφώνονται τις τελευταίες δεκαετίες, πρέπει να βελτιώσουμε ποιοτικά, για όφελος τελικά της κοινωνίας. Όχι ότι δεν συνέβαιναν και παλαιότερα (ανέκαθεν), περιβαλλοντικές βλάβες και στρεβλώσεις εξ αιτίας της ανθρώπινης δράσης. Όμως η μεταπολεμική τεχνο-

Σαράντα Κάμερες

λογική εντατικοποίηση έχει αδυσώπητους ρυθμούς.

Αναφέρω συνοπτικά μερικές παραμέτρους που τις επηρεάζουν, με σημασία.

★ B1 Αέριας

Δεν υπάρχει ιδιαίτερη ρύπανση του αέρα στο νομό. Όμως κατά θέσεις κοντά σε ορισμένες βιομηχανίες και σε δρόμους μεγάλης κυκλοφορίας υπάρχουν αυξημένες τιμές αιωρούμενων σωματιδίων και καυσαερίων. Επίσης οι αρρύθμιστοι και παλαιοί καυστήρες μαζούτ σε πολυκατοικίες εκπέμπουν υπερβολική δόση αιθάλης και οξειδίων άνθρακα - θείου.

Η αέρια ρύπανση από τα εργοστάσια διπλανών νομών δεν διαπιστώθηκε να μεταφέρεται στην Ημαθία σε αξιολογική επίπεδο, παρά ελάχιστες μέρες το χρόνο και αυτό προφανώς οφείλεται στα πολλά ανοδικά ρεύματα αέρα.

Οι μετρήσεις των φορέων (ΥΠΕΧΩΔΕ - ΥΜΑΘ - Νομαρχιακή Αυτ)ση) θα πρέπει να πληθύνουν και να αξιολογηθούν. Θα πρέπει βέβαια να βελτιώσουν τη λειτουργία τους και οι αποδεδειγμένα ρυπαίνοντες. Το αξίωμα ότι ο ρυπαίνων πληρώνει, έχει πάρει διεθνή αξία και πρέπει να εφαρμόζεται πάντα όταν οι συστάσεις αγνοούνται.

Σε 3 περίπου μήνες θα είναι γνωστά τα αποτελέσματα της έρευνας του ΥΜΑΘ σε συνεργασία με τη Νομαρχ. Αυτ)ση για την αέρια ρύπανση στις πόλεις της Κεντρ. Μακεδονίας, που φαίνεται σε μερικά αστικά επαρχιακά κέντρα να ξεπερνά τα ανεκτή όρια των 400 $\mu\text{gr}/\text{m}^3$.

★ B2. Νερά

Τα επιφανειακά και υπόγεια

νερά στην Ημαθία, είναι γνωστό στους περισσότερους ότι είναι πλούσια ποσοτικά και από καλά έως άριστα ποιοτικά, ανάλογα με το έδαφος, το υπέδαφος και τη διαδρομή της κάθε πηγής, η ρέματος. Επιπλέον για τα πηγάδια και τις γεωτρήσεις, ανάλογα και με το βάθος τους και την υπόγεια κυκλοφορία.

Οι πηγές Αγίου Νικολάου Νάουσας και Μαυρονεριού - Ασπρονεριού Βέροιας είναι από τις μεγαλύτερες στην Ελλάδα. Οι παροχές τους κυμαίνονται αναλόγως των ετήσιων συνθηκών βροχής - χιονιού από 2000 - 6.000 $\text{m}^3/\text{ώρα}$, η δε μεγαλύτερη του Αγ. Νικολάου ενίοτε υπερβαίνει τα 10.000 $\text{m}^3/\text{ώρα}$. Όσο για τη στάθμη της πεδιάδας, είναι ψηλά, κυμαινόμενη από 15 έως 0 μέτρα (δηλ. αρτεσιανή), με πτωτική τάση τα τελευταία χρόνια.

Αυτή η σπάνια υδρογεωλογική συνθήκη εύνοιας της φύσης προς το νομό, δεν έχει καλά κατανοηθεί και εκτιμηθεί από τμήμα πληθυσμού και φορέων. Οι συνέπειες είναι τόσο η σπατάλη του νερού όσο και η ποιοτική του υποβάθμιση από ρυπογόνες εστίες, σε διάφορες θέσεις.

Συγκεκριμένα, υπήρξαν τα τελευταία 30 κυρίως χρόνια, μολύνσεις και ρυπάνσεις νερών πηγών, ποταμών και γεωτρήσεων, από λύματα οικισμών και σταύλων, καθώς και από φυτοφάρμακα και λιπάσματα, όπου οι πηγές ήσαν κοντά και τα εδάφη υδροπερατά. Επίσης από ανεξέλεγκτους σκουπιδότοπους, χώρους απόρριψης φρούτων, κοιμητήρια κλπ. Η ρύπανση διαπιστώθηκε από μελέτες και αναλύσεις νερών όλου του νομού, που έγιναν τα τελευταία 6 χρόνια, με πρωτοβουλία του υ-

πογράφοντος και ευθύνη της Νομαρχίας. Τα τελευταία δε 2 χρόνια, δόθηκαν 80 εκατομμύρια από τη Νομαρχία και τη Νομαρχ. Αυτ)ση για ολοκλήρωση των μελετών ρύπανσης των νερών έως το 1997. Παράλληλα έγιναν και προγραμματίζονται και άλλα, έργα αντικατάστασης (νέες γεωτρήσεις, νέα δίκτυα). Τα ποσά για τα έργα αντιρρύπανσης θα είναι μεγάλα, εκατοντάδων εκατομμυρίων δρχ.

Ανατέθηκε επίσης από τη Ν. Αυτ)ση προς το Πολυτεχνείο Ξάνθης η εκπόνηση μελέτης για ίδρυση χώρου υγειονομικής ταφής απορριμμάτων (ενός ή δύο), για όλο το νομό, που θα υλοποιηθεί σύντομα.

Διευκρινίζεται ότι τα υποβαθμισμένα νερά του νομού δεν αφορούν τις ήδη από χρόνια προστατευμένες πηγές Βέροιας και Νάουσας που έχουν πάντοτε καθαρό νερό, ούτε τις ορεινές κοινότητες, αλλά τμήματα της πεδιάδας και των πεδινών κοινοτήτων του Νομού. Δεν υπάρχει εξ άλλου αξιολογική ρυπογόνα δραστηριότητα έναντι των πηγών των πόλεων Βέροιας και Νάουσας, κάτι που πρέπει να προσέξουν ως κόρη οφθαλμού (να παραμείνει) οι τοπικές αρχές.

Το ζήτημα όμως δεν είναι τοπικό του νομού, αλλά πολύ ευρύτερο. Πόσο π.χ. μπορούμε να απορρυθνίσουμε την περιφερειακή τάφρο 66 στο νομό όταν δεκάδες βιομηχανίες και δεκάδες οικισμοί στην γειτονική Πέλλα ρίχνουν τα απόβλητα και τα λύματά τους σ' αυτή; Ή όταν συμβαίνει το ίδιο στον Αλιάκμονα με βιομηχανικά και αστικά λύματα προερχόμενα από το νομό Κοζάνης;

Γι' αυτό θα πρέπει να υπάρ-

Ξουν συνεργασίες διανομαρχιακές και πολιτικές αποφάσεις, κεντρικές - περιφερειακές για συνολικότερες λύσεις. (Υπήρξαν και ως τώρα, χρειάζεται εντατικοποίηση).

Η πλήρης λύση για να μη μολύνονται τα νερά, θα ήταν η κατασκευή του κατάλληλου κατά περίπτωση βιολογικού ή χημικού καθαρισμού (και σπανιότερα στεγανού δόθρου) σε πάμπολλες δραστηριότητες ιδιωτικές και δημοτικές, που δεν είναι του παρόντος να αναφερθούν, αλλά που σχεδόν πάντοτε παρέχουν δυνατότητα επιχορήγησης από εθνικά ή κοινοτικά προγράμματα.

Ήδη από πέρυσι οι περισσότερες γεωργικές διοικήσεις του νομού ξεκίνησαν βελτιώσεις των βιολογικών καθαρισμών τους, κάτω από την πίεση της πολιτείας και της κοινωνίας.

Επίσης η σύνταξη και εφαρμογή των απαιτούμενων κάθε φορά για τα έργα (δημ. και ιδιωτικά) υδρογεωλογικών μελετών που συχνά δεν συντάσσονται ή δεν τηρούνται, π.χ. δημοτικά ή δημόσια έργα έγιναν κοντά σε πηγές χωρίς υδρολογική ή υδρογεωλογική μελέτη και οι πηγές μείωσαν την παροχή τους ή δέχθηκαν κολοβακτηρίδια που έπιναν για ημέρες οι ανυποψίαστοι μέχρι να ανακαλυφθούν και καθαρισθούν.

Πάνω απ' όλα όμως νομίζω, είναι η διαμόρφωση κοινωνικής περιβαλλοντικής συνείδησης στο σύνολο των πολιτών, μέσα από διαδικασίες παιδείας και θεσμικής αυστηρότητας.

★ B3. Έδαφος - χλωρίδα - πανίδα

Δεν θα μπορούσαν να είναι έξω από τις απότομες έως βίαι-

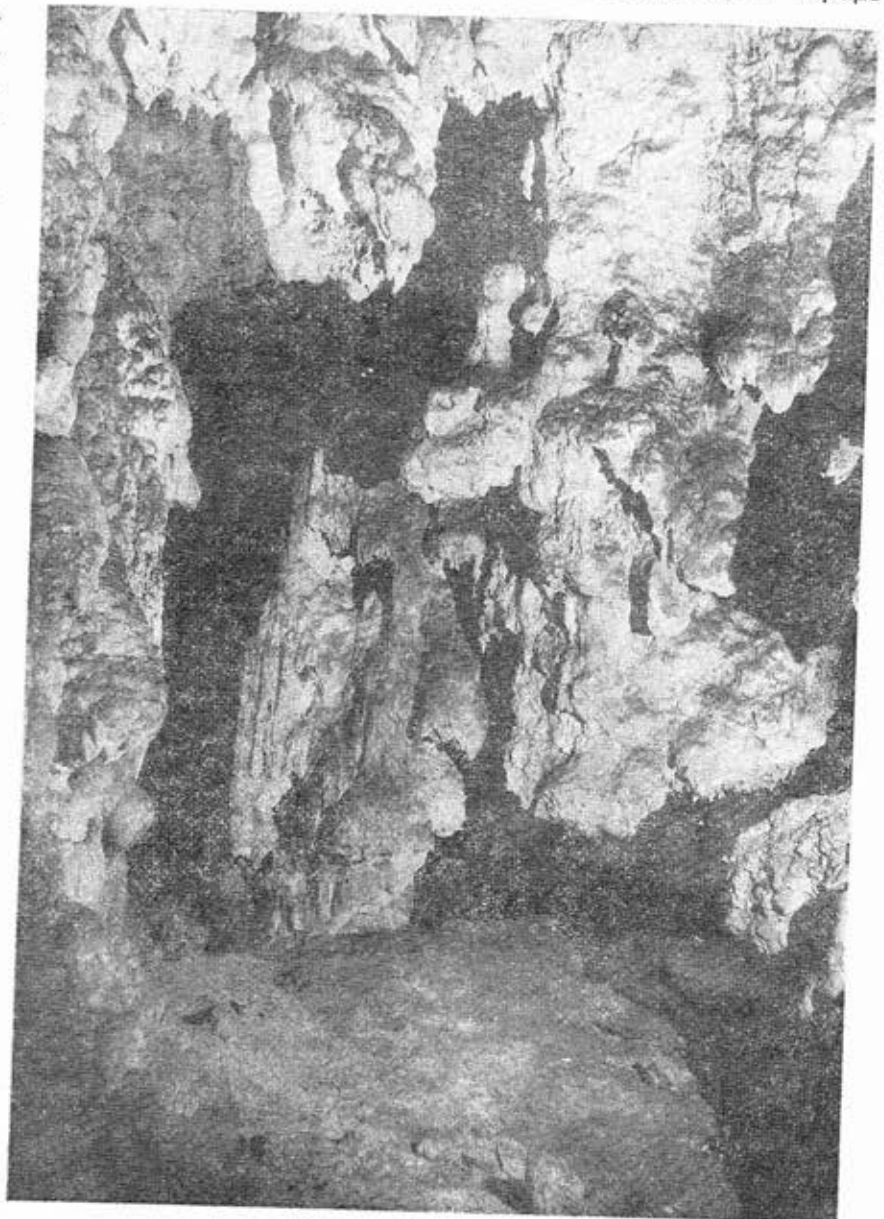
ες αλλαγές. Η πεδινή Ημαθία έχει μερικά θετικά και πολλά αρνητικά πρωτεία, ενώ η ορεινή διατηρείται καλύτερα.

Θεωρώντας θετικά κατ' αρχήν ορισμένα έργα οδοποιίας, άρδευσης, μηχανοποίησης και βελτίωσης παραγωγής στην γεωργική - πεδινή Ημαθία, δυστυχώς παρατηρούμε και τις παρενέργειες της συχνά άναρχης και δίχως μέτρο ανάπτυξης. Τα εδάφη υπερ-καλλιεργήθηκαν, υπερλιπώθηκαν, υπερ-ρυπάνθη-

καν.

Τα ψάρια, βατράχια, καραβίδες, μειώθηκαν ή εξαφανίστηκαν τα τελευταία 20 χρόνια στα περισσότερα πεδινά κανάλια ή χωράφια. Πολλά φρούτα και λαχανικά έχασαν το άρωμα ή τη γεύση τους και ο Ιατρικός Σύλλογος Ημαθίας καταγγέλλει ραγδαία αύξηση καρκίνων στο νομό την τελευταία δεκαετία στα καμποχώρια.

Η ορεινή Ημαθία που έχει φυσικά πολύ μικρότερες παραμέ-

Σαράντα Κάμαρες

τρος πληθυσμού, καλλιεργειών, σταύλων και διαφορετικό κλίμα, παρέχει πάντοτε πολύ καλή έως άριστη περιβαλλοντική κατάσταση. Φαίνεται μάλιστα να ξεπέρασαν τα δάση τις κάποιες αρρώστιες των τελευταίων ετών. Παραμένουν όμως οι πληγές των εξορυχθέντων και μη αποκατασταθέντων λατομείων, όπως και η ανησυχητική μείωση μερικών πτηνών και ζώων π.χ. των Ζαρκαδιών, που οφείλονται και στο υπερ-κυνήγι.

Θα ήταν παράλειψη αν δεν αναφέρω εδώ και τα πολύ γνωστά ξηρά και υγιεινά μικροκλίματα χωριών του Βερμίου και των Πιερίων. Προτείνω όμως και τα εξής μέτρα βελτιστοποίησης στο περιβαλλοντικό ζήτημα, για την ορεινή κυρίως Ημαθία:

α) Διανοίξεις δρόμων από τους ΟΤΑ και τους άλλους φορείς μόνο για σοβαρούς λόγους κοινωνικής εξυπηρέτησης όπως φυσικά και για πυροπροστασία. Η μεγάλη πυρκαϊά στο Βέρμιο πριν από τρία χρόνια, έβγαλε συμπεράσματα που εν μέρει ολοκληρώθηκαν και απαιτούν π.χ. και άλλους δρόμους. Από την άλλη πλευρά όμως δεν είναι οικονομικό να απαιτούμε να ανοίγονται δρόμοι για να φτάνουν τα αυτοκίνητα στην τελευταία κορυφή, αφού συνήθως διώχνουν τα ζώα και καταστρέφουν τα δάση. Τα μονοπάτια πεζοπορίας σαν επέκταση των ορεινών δρόμων αποτελούν καλή λύση.

β) Αποκατάσταση των αντιαεροπορικών εγκαταστάσεων των παλαιών λατομείων, όχι φυσικά στην πρότερή τους μορφή, αλλά σε περίπου εξομάλυνση, με αδρανή υλικά, χώμα και φυτοκάλυψη. Η Νομαρχ. Αυτ)ση Ημαθίας, επεξεργάζεται κάποιες λύσεις σε

συνεργασία με τους ιδιώτες λατόμους, αφού αυτών κυρίως ευθύνει η ως τώρα μη αποκατάσταση. Ευθύνη έχουν επίσης και οι ΟΤΑ για τα κοινοτικά - δημοτικά λατομεία.

γ) Απαραίτητη θεωρείται επίσης και η περιβαλλοντική διαχείριση του τουριστικού ρεύματος στο νομό. Η ανάπτυξη και προστασία των τουριστικών περιοχών πρέπει να συμβαδίζουν. Οι μελέτες και τα έργα σ' αυτές, αν λαμβάνουν σοβαρά υπόψη και τις περιβαλλοντικές μετατροπές, θα ωφεληθούν άμεσα και την οικονομική ανάπτυξη.

★ Β4. Ειδικό θέμα:

Ηχορρύπανση

Τονίζω το ως τώρα μη θεωρούμενο τόσο σημαντικό πρόβλημα της ηχορρύπανσης. Σε πολλά σπίτια ή εργοστάσια, οι υπάρχουσες πηγές εκπομπής ήχου υψηλής έντασης, ενοχλούν, παρεμποδίζουν την εργασία, τον ύπνο, την ψυχαγωγία, τη μελέτη, την ηρεμία πολλών πολιτών κάθε ηλικίας. Απώτερα επέρχονται σοβαρότερες νευρικές διαταραχές, στρές κλπ.

Η ευθύνη βαρύνει φυσικά τον προκαλούντα το θόρυβο, έστω και από αμέλεια. Οι εστίες είναι πολλές: κάθε είδους μηχανήματα, κλιματιστικά, ψυγεία, μπάρ, νυχτερινά κέντρα, ντίσκο κλπ. Τα επιτρεπόμενα όρια μετρούμενης έντασης ήχου ξεπερνούνται κατά πολύ.

Πέρα από τις συστάσεις και πρόστιμα των νομαρχιακών υπηρεσιών, απαιτείται και εδώ η ατομική συνειδηση.

Γ. Συμπεράσματα

Η Ημαθία του περιβάλλοντος παρουσιάζει ποικίλη όψη. Συνυπάρχουν το εξαίρετο φυσικό περιβάλλον με μικρά ή μεγάλα προβλήματα ρύπανσης ή υποβάθμισης. Κανένα όμως από τα προβλήματα δεν είναι μίαν αναστρέψιμο, δηλ. όλα μπορούν να λυθούν αν ενταθούν οι προσπάθειες των φορέων και των απόμων. Είναι ρεαλιστικός στόχος, σε μια πενταετία να μπούν σε πλήρη έλεγχο όλες οι ανεξέλεγκτες εστίες ρύπανσης και υποβάθμισης του φυσικού και ανθρώπινου περιβάλλοντος στο νομό. Βέροια 3.3.1996

● Διεθνής Συνάντηση για την χλώρωση Σιδήρου

★ Συνέχεια από την σελίδα 46

ρευνα της χλώρωσης σιδήρου στα σπρωφόρα.

— Στον γενικό συντονιστή του προγράμματος Dr. J. Abadia για την μεγάλη συμβολή του στην επιτυχία του προγράμματος.

— Στην Ε.Γ.Σ. Βεροίας και ιδιαίτερα τον διευθυντή κ. Ν. Μπουσιδάκη για το δείπνο που παρέθεσε στους ξένους επισκέπτες στο Δ. Περίπτερο Ελιάς, καθώς και την προσφορά του διβλίου Μακεδονικοί τάφοι της Βεργίνας.

— Την Ε.Γ.Σ. Νάουσας για το γεύμα που προσέφερε στους ξένους επισκέπτες στο ξενοδοχείο

Βέρμιο.

— Τον Α.Σ. Ροδοχωρίου για την φιλοξενία στο Ροδοχώρι και το αποχαιρετιστήριο δείπνο στο ΚΙΟ-ΣΚΙ.

— Τον δήμο Νάουσας για το διβλίο (Η πόλη μας) που προσέφερε στους επισκέπτες.

Όλοι αυτοί που μας βοήθησαν για την διεξαγωγή της έρευνας και έδειξαν έμπρακτα την Ελληνική φιλοξενία, μας δίνουν κουράγιο να συνεχίσουμε να αγωνιζόμαστε για την επίλυση του μεγάλου προβλήματος της χλώρωσης σιδήρου, για ωφέλεια των αγροτών της Ενωμένης Ευρώπης.

ΒΑΡΒΑΡΕΣΟΣ ΑΕ

ΝΗΜΑΤΟΥΡΓΕΙΑ ΝΑΟΥΣΗΣ
